

Művészet és Gondolat

KALLIGRAM

■ 2022 · SZEPTEMBER ■

XXXI. ÉVFOLYAM, 2022. SZEPTEMBER

T A R T A L O M

3	KORTÁRS SZLOVÁK IRODALOM	
■ 3	PAVEL VILIKOVSKÝ	■
	Egynyári hó	(regényrészlet)
■ 10	PETER BREZŇAN	■
	nyelvek; köztiünk	(versek)
■ 13	EVA LUKA	■
	Énállat II; A féltestvérem tyúkja; Éhség; Világos vers; Diófa; A hiábavalóság mind	(versek)
■ 18	VÍŤO STAVIARSKY	■
	Régi legenda	(elbeszélés)
■ 22	JANA BODNÁROVÁ	■
	LÁNY-ANYÁK titkok hullnak rám; a tengerparti teraszon boroztunk; elvesztettem; gyengülő szív; örökösen anyádról fogsz írni; emlékszel még az akkori házadra? ahogy a prousti szereplők; régen a kripton korszak előtt; egy pokrócon a fűben figyelem; Emlékszel még?	(versek)
■ 26	MICHAL HABAJ	■
	Nem feledni: ma, holnap, tegnap; Rendeltetési hely: kitarítás; Az emlékezés édeni almái; Mi maradt ebből az egészből; Fehér szalag a hajadban; Verssel az éjszaka ellen	(versek)
■ 30	MARIÁN MILČÁK	■
	PROVINCIÁLIS VERSEK A löcsei hóhér néhány jó tanácsa; Schuldgeful, költői módszer; Látogatás a barátomnál és a költészet plátói védelme	(versek)
■ 35	TERÉK ANNA	■
	Délibáb; Torokgyík	(versek)
■ 37	SZILASI LÁSZLÓ	■
	Saját élet	(regényrészlet)
■ 41	SZIJJ FERENC	■
	RITKA ESEMÉNYEK Mintha sátorban; Válogatás; Pincéerverseny; A kulcs; Távvezetékoszlopok; Elégedetlenség; Éles helyzet	(versek)
■ 44	SCHILLINGER GYÖNGYVÉR	■
	Melange	(novella)
■ 48	MEZEI GÁBOR	■
	j. a nyomozás nehézségei; k. az evidenciák börtöne	(versek)
■ 51	VERES ISTVÁN	■
	A cimpaköcsmör árnyékában	(elbeszélés)

- 61 **BABICZKY TIBOR**
Via Roma; Pineta di Barcola; Előadás (versek)
- 62 **HEGEDŰS VERA**
Chuck Schuldiner koporsója (novella)
- 65 **PEER KRISZTIÁN**
A megoldás; Keresett eredetiség (versek)
- 67 **MIRKÓ ANNA REGINA**
Ukrán leves (kispróza)
- 69 **KIRILLA TERÉZ**
Kirajzolódás; Szemben... (versek)
- 70 **ALMÁSI MIKLÓS**
Lustaság és felszínesség (esszé)
- 73 **SZILÁGYI MÁRTON**
Az „örök szerelem éneke” és a fausti alku (tanulmány)
- 82 **CSEHY ZOLTÁN**
Bestiák között (László Ferenc: *Honi bestiárium 33 portré és pályakép a XX. századi magyar irodalomból*) (kritika)
- 83 **BOCSIK BALÁZS**
„Mint különös hírmondó, ki nem tud semmi újsgot”
(Závada Pál: *Apfelbaum - Nagyvárad, Berlin*) (kritika)
- 85 **BURJÁN ÁGNES**
Rutin és Rítus (Nagy Hajnal Csilla: *Hét*) (kritika)
- 88 **SZABÓ MÁTÉ**
Nagy, nyitott könyv az izoláció, monda és olvasta, és hallgatott
(Horváth Benji: *Emlékmű a jövőnek*) (kritika)
- 90 **SZABADOS ATTILA**
Tényleg kihívás (Deres Kornélia: *BOX*) (kritika)
- 92 **„FOLYAMATOSAN PUSZTUL, VAGYIS ÉL”**
Korpa Tamást *Házsongárd LIVE* című új verseskötetéről
Tóth-Czifra Júlia kérdezte (interjú)

A borítón Szalai Dániel
és Bodoky Anna alkotása

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Száz Pál
palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnai Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačie;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slpostas.sk

Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
(Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás/OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahelyy [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.
EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

PAVEL VILIKOVSKÝ *r e g é n y r é s z l e t*

Egynyári hó

1.a

Voltaképpen az van, hogy nekem már a nevem nem jelent semmit. Elteltem vele. Amikor ránézek a postaládából kihalászott borítékra, mindig ugyanaz jut az eszembe: Hát, ennek már megint ki írt? Mit akarhatnak folyton tőle? És nekem mi közöm hozzá? Miért én olvasgassam az ő leveleit? Tudják egyáltalán, hogy kinek írogatnak? Ők minden bizonnyal igen, én viszont nem. Ugyanazon név mögött címzettek sokasága rejtőzik, márpedig én meguntam úgy táncolni, ahogy mások füttyülnek.

Tudom, hogy néz ki az az ember, akire gondolnak, de közösséget nem vállalok vele. Ha meglátnám az utcán, biztosan átmennék a túloldalra.

1.b

Ha minden ember úgymond egyszeri és megismételhetetlen, az egyedi név is kijárna mindenkinek. Járna, de nem jut. Hogy ne menjek túl messzire, milyen exkluzivitással rendelkezik egy Štefan Kováč? A keresztnévek nálunk egyébként se lehetnek egyediek, erre az egyház, illetve az anyakönyvvezetők egyaránt ügyelnek. Ha teszem azt, egy Štefannak éppen egy Kováčhoz van szerencséje, kész is a baj: felvégi vagy alsó-laposi Kováčként fogják őt emlegetni, esetleg rác vagy habán Kováč lesz belőle, hogy az oláh Kováčtól megkülönböztessék. A szlovák nyelv szeret fecsegni, már csak nem fogunk fukarkodni a szavakkal, na de akkor is, miféle egyediséget árul el az emberről a név, még ilyen toldozott-foldezt formában is?

Vagy ellenkezőleg, ha házilag lefaragunk a Štefanból, mit tudunk meg róla? Ha azt mondom, Števo, egy szóke, pirospozsgás jóember jut eszembe, aki bármikor szívesen felaprítja a szomszéd néni tüzelőjét; a Pišta viszont fekete, és huncutul somolyog a bajuszkája alatt,

mert nagy kópé, aki a jég hátán is megél. Egy Kovácsal még ennyit se tudok kezdeni, nekem ő a saját szerencséjét kovácsolja, az idők végezetéig. Az efféle képzetekben hiába keressük az egyediséget.

A név arra való, hogy beskatulyázzuk vele az embert. Így egyszerűbb az élet.

1.c

Ha egy embert képesek lennénk megérteni, felfedezhetnénk az egyediségét, s akkor talán magunktól is eszünkbe jutna egy személyre szabott név. De ki veszi ezt a fáradságot? Egyszerűbb lenne megszámozni az embereket, mint nevekkal illetni. Egyes hivatalok csinálják is, noha más indíttatásból.

Az egyediségünk valójában azt jelenti, hogy szépek vagyunk, a magunk módján. A hivatalnak viszont nincs szépérzéke, számon akar tartani minket. Nem az egyénit, hanem a számszerűséget látja bennünk.

1.d

Az én nevem voltaképpen nem Štefan Kováč. Čimborazkának hívom magamat. Én önjelelt vagyok.

2.a

A helyzet az, hogy amikor borotválkozás közben a tükörbe nézek, egy távoli rokonom arcvonásait vélem magamon felfedezni. Egy unokatestvérét, mondjuk. Vagy egy nagybácsiót, de inkább egy dédanyáét. Akár az ikertestvérem is lehetnék, egy olyan ikerpár fele, akik egy anyától, két apától születtek. Technikailag el tudom képzelni, még ha ez nem is a legjobb fényben tüntetné fel az anyánkat. Az élet kiszámíthatatlan véletlenek sorozata..., ugyan mit számít eggyel több vagy kevesebb kiszámíthatatlan, véletlen pillanat? Én biztos nem rónám fel anyámnak. Megecsik. Belemerülünk a beszélgetésbe valakivel, s miközben csereberélődnek a lélek nedvei, a test mitévő legyen? A testek is összebarátkoznak, hajlamosak rá. Senki se születik jósnak, ki tudná előre megmondani, mi történik velünk a nap végére? De még ha tudnánk is, nem mindig tudjuk megakadályozni.

Tehát megtörténik. Velem is megtörtént. Felfoghatjuk úgy is, hogy az egész csak jómodor kérdése. Nem akarunk a másikkal tapintatlanok lenni, s tapogatózni kezdünk. Merő szórakozottságból is előfordul, az ember éppen egy három-ismeretlenes egyenletet forgat a fejében, amikor szembe jön vele az utcán egy ismerős. Futólag odaköszön neki, amaz szóba elegyedik vele, s onnantól kezdve nincs kibúvó, inkább kötélnak áll, hogy minél hamarabb túllegyen rajta, és visszatérhessen az ikszeihez és az ipszilonzaihoz.

Vagy megtörténhet az is, hogy egy kivételes pillanatban valakit meghökkentően egyedinek látunk. Ez történt velem is, csak én nem estem teherbe.

2.b

A mostoha ikrek is hasonlíthatnak egymásra, mint, mondjuk, két kakuktktojás. De lehetnek teljesen különbözőek is, mint a nappal és az éjszaka – ez fiziológiai adottságok függvénye, amelyekben én nem eléggé ismerem ki magamat. Az mindenesetre tény, hogy a nappal és az éj együtt huszonnégy órás egészet alkotnak.

Az én félikrem csak félig hasonlít rám, félig pedig nem. Legalábbis a tükör csalhatatlan meglátása szerint az alapvonásaink egyformák, azon túl viszont mintha az élet egyikünket a jobb, másikunkat pedig a bal kezével dagasztott volna. Furcsa érzés szembenézni ezzel az arccal, mintha a hozzátartozóm nem tartozna hozzám. Szinte beleborzongok, de nem a különbözőségünk, inkább a hasonlóságunk miatt. Pedig kevés is elég lenne – mondja a látvány –, innen lecsippenteni, oda hozzátoldani, s a régi alvázon máris új modellvariáns jönne létre, megváltozott műszaki jellemzőkkel. Mintha a tükörben látott megcsuszamlott, kajla vonások egy félresiklott személyiség jeyei lennének, ez benne a félelmetes.

2.c

A személyiség olyan, mint a lélek – még soha senki nem látta. Persze attól még létezhet, és akinek szüksége van rá, annak hadd legyen. Nekem nincs. Nem tetszik, hogy bele akarok szuszakolni egy porhüvelybe, én folyékony akarok maradni. Habzani akarok, örvényleni, átszivárogni a réseken.

Az én felfogásomban a személyiség azt jelenti, hogy ugyanolyan helyzetben ugyanúgy viselkedünk. Mintha egyfajta egyenlet lenne, ami alapján ki lehet minket számítani. Én ezt kikérem magamnak, rám semmilyen egyenlet nem vonatkozik. Mondok egy példát. Nap szinten megállítanak az utcán hajléktalanok, hogy levesre vagy kiflire kunyeráljanak aprót. Az esetek többségében lelkiismeret-furdalás nélkül ignorálok őket, a múltkor viszont, fogorvostól jövet a Heydukova utcán egy öltönyös fiatalember azzal szólított meg, hogy vonatjegyre gyűjt, mivelhogy nem tud hazautazni Trencsénbe. Ilyen is többször előfordult velem, ezúttal se hatódtam meg (a kifli vagy a leves mégiscsak előbbre való), de trencséni esetem még nem volt, ezért végighallgattam egy munkanélküli történetét, akit a felesége kirakott otthonról, mint semmirekellő naplopót. Feljött hát Pozsonyba munkát keresni, talált is, két hét múlva kell belépnie, csak hogy elfogyott a pénze, s most vissza kell jutnia Trencsénbe, mert a segílyt az állandó lakhelyén tudja felvenni.

Nem tudom, miért pont az ő esetében törtem meg. Egy szavát se hittem el, ugyanakkor tetszett, hogy vette a fáradságot és kitalált egy sztorit. Én nem lettem volna ilyen talpraesett. S mindeközben vidám tekintettel fürkésztet, sőt, amikor észrevette, hogy osztódásnak indulok, újabb és újabb részletekkel állt elő: előkapta az anyósát, aki felheccelte ellene az asszonyt, amiért egy éhenkórászt etet, felhozta a lakbérhátralékait, megvillantotta a fényes jövő konkrétumait, amikor majd egy takarítóbrigád tagjaként vasúti kocsikat tisztogat a pályaudvaron. De alighanem Trencsén volt a döntő momentum, s talán még az, hogy a sorscsapások részletezése közben mindvégig mosolygott. Szóval, adtam neki öt eurót, és végképp nem izgatott, hogy baleknak néz.

2.d

Amikor erről beszámoltam Štefannak (a hivatalos nevén szólítom, mert se a Števo, se a Pišta nem illik hozzá), azt mondta: Érthető, hogy ellágyultál, elvégre fogorvostól jövet megkönnyebbültél, hogy már utána vagy, ezért másoknak is kedvezni szeretnél volna.

Nem vitatkoztam vele. Csak azt akartam vele megértetni, hogy a viselkedésem alapján tévedés hosszútávú következtetéseket levonni. Odaszögezni egy konkrét karakter keresztjéhez, hogy képszerű legyek. Állíthatjuk-e egyetlen eset alapján, hogy én adakozó és könyörületes vagyok? És ha ezután egy évig egyetlen fillért se költök koldusok levesére, akkor meg szívtelen sóher? De hiszen épp tegnap dobtam pár érmét egy szakállas romának a Dunaj áruház előtt, hogy ki tudja perkálni a huszonöt eurót a szállóra, ahol a kisfiával lakik. (Aki nem hiszi, járjon utána, nekem nem volt kedvem.)

Nekem nincs személyiségem, mondtam Štefannak, ezt kikérem magamnak. Csak percenként változó hangulataim vannak, ez minden. Nem vagyok zárvány. Vedd úgy, hogy még élek.

Mire Štefan azt felelte: Tudom, hogy miért vagy ilyen elutasító. Attól félsz, hogy az egyenleted majd a tévedéseidből és a kudarcaidból lesz kiszámolva.

3.a

A helyzet voltaképpen az, hogy a lavina már megcsuszamlott. Még nem látom, még messze van, csak érzékelem, ahogy az első hógomoly pihepuhán hömpölyögve megindult lefelé a lejtőn.

1.e

Tetszenek az indián nevek, az olyan helynevek, mint Missisauga, Petawawa, Maniwaki, Oshawa, Saginaw, Pukaskwa, Cheektowaga. Ezek persze az eredeti angol átíratai, de így is tetszenek. Egyedinek tűnnek, úgy hangzanak, mint a céges logóneveknek; nincs más jelen-

tésük, csak az, amit jelölnek. Az én logóm a Čimborazka. Ez pedig az eredeti szlovák átírata, egyetlen más nyelvben sem fordul elő.

Štefan szerint angolra így kellene átírni: Cheemboruzkah. A főhangsúly az első szótagra esik, a mellékhangsúly pedig a „ruzkah” előtt van. Egész csinos indián helynév lehetne, amiben két bilabiális mássalhangzó van egymás mellett.

Štefan családnevét nem is kellene angolra átírni, igaz, akkor úgy ejtenék, hogy: Kouvək. Egyszerűbb lenne lefordítani: Smith. Az angolban is a leggyakoribb és legközönségesebb nevek közé tartozik. Így írják alá magukat azok, akik anonimitásban akarnak maradni.

4.a

Štefan voltaképpen tudós. Nemrégiben egy észak-amerikai egyetem kiadásában jelent meg könyve, *A bilabiális mássalhangzók ejtésbeli expresszivitásának funkciója a menominee indiántörzs poliszintetikus nyelvében* vagy valami hasonló címmel. Már nem emlékszem pontosan, csak egyik-másik helynévre.

Sikeres tudósna mondható, elvégre az amerikai egyetemek akárki könyvét nem adják ki. Ha jól tudom, Európában rajta kívül senki se foglalkozik a menominee nyelvvel, sőt, az Egyesült Államokban is csak egyetlen professzor, aki még a nyitottabb szellemiségű hatvanas évek végén, az említett egyetemen egy féléves ösztöndíj során hívta fel Štefan figyelmét erre a kutatási témára.

A szerződés alapján tíz szerzői példányt küldtek neki csomagban, aminek a vámköltségét előbb a Tomášikova utcai vámhivatalban kellett volna rendeznie. Megpróbálta nekik elmagyarázni, hogy mit jelent az, hogy szerzői példány, de nem járt sikerrel. A vámot a csomag feltüntetett összegre hivatkozva, darabja 15,95 dollár, rótt ki a vámot, azt hitte ugyanis, hogy Štefan eladásra szánja. Csak miután lefordította neki a könyv címét, értette meg, hogy egy ilyen tematikájú könyv, ráadásul angolul, Szlovákiában eladhatatlan. A vámot elengedték, és Štefan hóna alatt a kartondobozzal elégedetten távozott.

2.e

A hajléktanokról jut eszembe, mondta Štefan, szerintem téves és félrevezető őket otthontalanknak nevezni. Állandó lakhelyük nincs, ugyanakkor bárhol otthonosan érzik magukat, ahova éppen kedvük támad letenni a szatyraikat. Az egész világ az otthonuk, kész világpolgárok.

Ezzel egyet lehetett érteni, úgyhogy bólintottam.

Te viszont más eset vagy, folytatta. Neked a személyiséged hajléktalan. De én tudom, hogy azért utasítod el az egyet, mert azzal hitegeted magadat, hogy így mind a tied lehet. Csakhogy tévedsz, ilyen nem létezik. Ezt csak egy szélhámos világfí állíthatja magáról.

Ez már a második próbálkozása volt, hogy rejtett indokaimat feltárja. Nem gondoltam volna, hogy ennyire inspirálni fogom őt.

4.b

Tudományos körökben Štefan munkája elismerésnek örvend. Kicsit talán túlzás az egy darab tudományos kört többes számban említeni, ami egyébként is nagyon szűk, ám ez a könyv tudományos értékéből nem von le semmit. Mivel Szlovákiában nem élnek indiánok, a könyv úgyszólván eladhatatlan, sőt Amerikában is csak az a két példány fogyott el, amit Štefan professzorának két diákja vett meg. És ha jól tudom, egyikük sem származik a menominee törzsből, ahogy a professzor sem. (Neki eleve nem kellett megvennie, mert a lektora és egyben a szerkesztője is volt.) Felmerül tehát a kérdés, hogy milyen gyakorlati jelentőséggel bír Štefan munkája a menomineek életére és nyelvére nézvést, amely – mint megtudtam tőle – az algonkin nyelvcsaládba tartozik.

A menominee törzs kihalófélben van, és vele együtt a nyelvük is. Anyanyelvi szinten állítólag csak egy nagyon idős indiánasszony bírja, az is süketnéma. Még ha venné is a fáradtságot, hogy át tanulmányozza a bilabiális mássalhangzók funkcióit, semmi hasznát nem venné, mert csak írásban tud kommunikálni.

Minden nyelvért kár, amelyik kihal. Mindegyik egyedi. Biztos vagyok benne, hogyha az életemet a menomineek nyelvén mesélné el valaki, egy egészen más élet lenne. Örömmel meghallgatnám, de nincs, aki elmesélje, én meg ráadásul nem is érteném.

Őszintén szólva, nem hiszem, hogy a menomineeket érdekelné az én életem. Más gondjaik vannak. Már régóta zúdul rájuk a lavina, a hóréteg alól csak imitt-amott látszódik ki egy-egy magányos kéz. Petawawa, Maniwaki. Gyönyörűséges kiáltások. Segélykiáltások.

Gratulálok, mondtam Štefannak, miután átlapoztam a könyvét. Le a kalappal. De az egészszet, úgy, ahogy van, feltolthatod a seggedbe, már ha elfér benne mind a tíz.

3.b

Megcsuszamlott a lavina, mondtam Štefannak. Csak még nem látni.

Képzzelepsz. A fű növéstét hallod, felelte.

Dehogyis. Az első hórög surrogását hallom, töri magának az utat a lejtőn.

1.f

Az indiánoknál máshogy vannak a személynevek. Ezt nem Štefan tanulmányából tudom, hanem a vadnyugati regényekből. Ma már a nyugat semmivel sem vadabb a keletnél, cowbojos-indiános kalandregényeket pedig nem olvas senki.

Egy indián lehet Űlő Bika, Károgó Varjú, Hajnalpír, de akár Mamlas is, ha nem találta el nyílvezzővel a nyulat. Az olyan poliszintetikus indián nyelveknek, mint a menominee, nincs szükségük annyi szóra, mint a szlováknak, egyszerűen mindent egybetapasztanak. Tünetényesek, és az adott törzsön belül vélhetően egyediek is ezek a nevek, de ugyanaz a baj velük, mint a személyiséggel: a név viselőjét örökre hozzákapcsolják egy adott jelenséggel, cselekedettel vagy eseménnyel, és ezzel megfosztják őt a változás, a fejlődés lehetőségétől. Kegyetlen béklyó a nyelv.

5.a

Voltaképpen minden akkor kezdődött, amikor a fiók takarítása közben felfedeztem egy régi fényképet. Az első randinkon készült – ami nem is volt az, mert még nem úgy hívtuk. Talán egy diáktársunk kapott le minket, ahogy egy padon ülünk, mi pedig zavarunkat leplezve mosolygunk az objektívbe.

Megmutattam a nejemnek, nicsak! Azt hittem, ugyanúgy megmosolyogtatja, mint engem, de most már fesztelenül, a két mulya iránti elnéző megértéssel. Hosszan nézegette a fotót; nem volt kéznél a szemüvege, egészen közélről studírozta, mintha ujjlenyomatok után kutatna, noha csak az enyémet találhatta rajta, illetve most már a sajátját is. Végül megkérdezte: Ki ez itt melletted? Valamelyik szeretőd?

Igen, feleltem. Azt hittem, csak viccel, hiszen engem felismert, vagy legalábbis gond nélkül beazonosított. Csakhogy nem viccelt, teljesen idegennek látta magát. Letette a fotót, és kérdőn rám nézett, mintha azt akarta volna mondani, hogy: Sose láttam őt.

Igen, feleltem újra, a szeretőm. Ez, ni, és ujjammal a mellkasára böktém. Újra a kezébe vette a képet, s miközben nézte, értetlenül csóválta a fejét.

Akkor még nevettem rajta.

2.f

Lelket még senki se látott, mégis azt feltételezzük, hogy létezik. Legalábbis mindenki úgy beszél róla, mintha ez a fogalom egy láthatatlan, ugyanakkor konkrét és vitathatatlanul létező valamit jelölne. Elvégre atomot se látott még senki szabadszemmel, nemdebár? A lélekhez hasonlóan az atom is csak egy hipotézis, a tudomány mégis kész tényként beszél róla. Ez egyfajta emberi trükk: ha valamivel nem tudunk mit kezdeni, akkor legalább kitálunk neki egy új nevet (vagy kölcsönveszünk egy régit valamelyik holtnyelvből), és már is megdő a biztonságérzetünk.

A lélek a szemnek láthatatlan, mert a testen belül rejtőzik. Különös, hogy az ember még a sajátját sem látja, csak tudja, hogy valahol belül van. Még ennél is különösebb, hogy egyáltalán elfér a testben, noha érezzük, hogy sokkal nagyobb kiterjedésű nála. Hogy a test határain jócskán túlér.

A lélek és a test viszonyáról számos teória létezik. Az egyik azt feltételezi, hogy a lélek beletétetik a testbe, mint egy tokba, s midőn az megkopott, elhasználódott, a lélek is odébbáll –, hogy pontosan hova, arról csak sejtéseink vannak. Talán az a Valaki, aki korábban a tokban elhelyezte, idővel visszakerül. E szerint az elmélet szerint a lelket nem nyúvni el a test, vagy ha mégis, akkor recikálható – az amortizáció mértékétől függően – a pokolban, a tisztítóútban vagy a mennyben. Egy másik elmélet kiindulási alapja az, hogy a lélek a test produktuma, és ha az megszűnik funkcionálni, a lélek is kimúlik. A lélekgyár bezárja kapuit.

A lélek mibenléte is elméleti viták tárgya. Vajon születésünkkor mindnyájan egyforma lelket kapunk, és csupán rajtunk múlik, hogy mivé fejlődik? Vagy pedig a nyúlszájú, illetve agykárosodással született kisbabák más lelket kapnak, mint az egészségesek? És mi van akkor, ha a lélek egyszer s mindenkorra meghatározott, ha a körülményektől függetlenül változatlan? Ha örök?

A lélek mindenestre hasznos fogalom, könnyű vele dolgozni. Mindenki azt ért alatta, amit akar.

1.g

A menominee indiánok kihálóféltben vannak – egyrészt mint indiánok, másrészt mint emberi lények. Indiánokként úgy halnak ki, hogy elhagyják a rezervátumukat, és betagozódnak az amerikai vagy a kanadai társadalomba. Iskolai végzettséget és mesterséget szereznek vagy céget alapítanak – autószerelők, ügyvédek, orvosok, színészek és szociális munkások lesznek egy munkahelyen. Indián volt például az ismert jazz-zenész, Jack Teagarden is, de aki ezt nem tudta, magától nem jött rá. Néha Louis Armstronggal is fellépett – egy fekete és egy indián. Azt, hogy Armstrong fekete, mindenki könnyűszerrel kitalálta.

Indián volt egy sikeres amerikai építkezési vállalkozó is, akit Štefan csak Jeffként emlegett, mert már nem emlékezett a nevére. Egy újságcikkben olvasott arról, hogy a második ex-felesége meggyilkolásával gyanúsítják őt, akivel a milliós közös vagyon elosztása és két fiuk elhelyezése miatt pereskedett, de ez most nem lényeges. Jeff valójában csak félig volt indián, anyai ágon, az apja ugyanis skót volt – a vérkeveredés is egy olyan tényező, ami-ben sok indián hal indiánhalált. Jeff szülei elváltak, mert az anyja állítólag ivott, sőt, más indián erénytelenségei is voltak, és mivel nem volt vele jó viszonyban, ő az apjánál maradt, míg a nővérei az anyjánál. Indián származása csak évekkel később vált számára érdekessé, amikor a vagyona lefoglalását a bíróság elrendelte, és neki lehetősége nyílt az értékes munkagépeit, illetve önmagát egy rezervátumba menekíteni a törvény elől. Anyja indián törzse tehát befogadta őt, a tékozló fiút, indián nevet adományoztak neki – mint például: Kopár Sarj vagy Kóbor Karibu –, sőt, némi indián vagyont is, ami a törzs tagjaként megillette őt. (Mellesleg, Kóbor Karibu anyja sóni volt, nem a menominee törzsből származott.) Csak-hogy miután a közvetlen veszély elmúlt, Jeff elhagyta a rezervátumot, a származását pedig sutba dobta. Mint indián újra meghalt. Mint ember talán még él, de egyszer majd emberként is kileheli a lelkét, ahogy mindenki más.

Fogalmazhatunk úgy is, hogy a rezervátumban élő indiánok főállású indiánok. Nem egy strapás foglalkozás, elvégre az államtól busás kompenzációt kapnak az elkobzott földjeikért és vadászterületeikért. Ugyanakkor nehéz úgy indiánnak lenni, ha az ember nem viselkedhet úgy, mint egy indián. Életmódjuk semmiben sem hasonlít az elődökére. Nem kell vadat elejteniük ahhoz, hogy élelemhez jussanak, vagy hogy prémekbe burkolózva védekezzenek a hideg ellen. A rezervátumokban különben sincsenek már vadak, vagy ha mégis arra tévedne néhány példány, elriasztják őket a járgányaikkal, amikkel az erdőben rodoznak. Ha megéheznek, a húst kicsontozva, felporciozva megveszik a szupermarketben, vagy csak bekapnak egy hamburgert a legközelebbi gyorsétteremben; szőrmebundát vagy vattakabátot pedig kedvükre választhatnak valamelyik áruházban. Az asszonyok nem gyűjtögetnek

termést, nem varrnak állatbőrökből ruhát – maguknak semmiképpen, legfeljebb a turistáknak, mint szuvenírt, amennyiben úgy tartja kedvük. Komfortos élet, bár egy idő elteltével sokan úgy érezhetik, hogy valami hiányzik. Biztos nekik is van valamilyen szavuk erre az ürességre, amire mi azt mondanánk, hogy: tartalmatlan, értelmetlen élet.

Az élet értelme maga az élet. Az egyén szempontjából valójában untig elég, ha él, főként abban az esetben, ha az életben maradásért való küzdelme során nem sok ideje marad az élet értelméről elmélkedni. Csakhogy az ember úgy van kitalálva, hogy amint adódik számára egy szabad pillanat, nyomban hülyeségeken kezd töprengeni, például azon, hogy: mi végre van e Földön, mi az ő küldetése? Az indiánok sem kivételek, s mivel idejük van dögi-vel, az egyre égetőbb kérdéseket alkohollal és drogokkal tartják maguktól távol – hogy ha már megválaszolni nem sikerül, legalább elfelejtsék őket. Elvben a vének tanácsához is fordulhatnak, ha még létezik egyáltalán ilyesmi a rezervátumokban, csakhogy a vének egészen más körülmények között nőttek fel, a fiatalok semmi hasznát nem vennék a tanácsaiknak. Így hát a rezervátumban az indiánok a halálukig indiánok maradnak, emberi mivoltukban viszont idő előtt kimúlnak – testben lepusztulva, lélekben kiüresedve.

De, mint már említettem, az indiánokat én csak a filléres regényekből ismerem, amikben még nem rezervátumokba terelve éltek. És még Štefantól hallottam róluk ezt-azt, aki viszont soha életében nem járt indiánrezervátumban. Sőt, a menominee nyelvet se sajtította el, mert minek is, ha úgyse tudott volna kivel beszélgetni? Megtanult néhány szót, főleg azokat, amikben bilabiális mássalhangzók voltak, de a jelentésüket azoknak se ismerte. Nem volt rá szüksége. Hangtani kutatásai alapján arra a következtetésre jutott, hogy a menominee törzs egykoron egy félelmet nem ismerő, harcias törzs volt. Persze, még régen, még a lavina előtt. ■ ■ ■

Hiznyai Tóth Ildikó fordítása

Pavel Vilikovský (1941 – 2020) a modern szlovák próza talán legjelentősebb szerzője. Szlovák és angol szakot végzett a pozsonyi Komenský Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Volt kiadói szerkesztő, és folyóiratszerkesztő, később szabadúszó műfordítóként és prózaíróként tevékenykedett. Első kötete *Citová výchova v marci* (*Érzelmi nevelés márciusban*) címmel 1965-ben jelent meg. *Večne je zelený...* (1989) (Magyar fordításban *Az élet örökzöld háttaslova*) című burleszk regénye a szlovák posztmodern irodalom alapműve. A *Letmý sneh* (*Egynyári hó*) (2014) című regény, amelynek magyar fordítása készülöben van, az író kései korszakának mesterműve, amely a létezés intim és bölcséleti kérdéseinek széles spektrumát öleli fel, a szerző közmondásos könnyedségével és humorával átszőtt bravúros stílusban. Vilikovský számos irodalmi díj kitüntetettje, kétszer ítélték oda neki az Anasoft litera díjat (2006, 2014).

Hiznyai Tóth Ildikó (Vágsellye, 1966) Madách-díjas műfordító, egyetemi oktató, publicista. Kortárs szlovák irodalmat fordít. Elméleti írásaiban a fordítói névalkotás és a térrepresentáció kérdéseivel foglalkozik. Pozsonyban él.

nyelvek

berakom a nyelvet
 a megkötözött nyelvet
 a fejedbe –
 érzed hogy
 a testet öltő hallgatás
 (mintha az lenne)
 az elviselhetetlen nyomásig sűrűsödő átláthatatlan folyadék
 kitölti a fej belsejét nyelv állat

aztán
 még ha mozogsz is ragaszkodsz
 a megmerevedett helyzetben
 az (álló) víz barlangjában:
 akar és nem tud
 kispriccelni elindulni a környező térbe

~

~

nyelv
 vegyes
 is lehet
 többet is hordhatsz magadban
 éleset kedveset
 józant mámorosat
 durvát nemeset idegesítőt
 a dac és az éhség
 nyelvét
 az egyetértő színész nyelvét
 a mindig készségesen kúszóét
 (nyugalom) a lába alatt
 ennek vagy annak
 az első második ötödik nyolcadik akárkinek
 ami zabálni
 szopni ad (szűk) elégedettséget

és nem tapossa el

a vegyes nyelv (a realistáé)
 időnként szétkúszva minden apró diribdarabkájára
 melyek a maguk útját járják
 lázonganak – mintha át kellene törniük az uruk területének
 túl szűk túl szoros
 határait

~

~

tapasztaltam ritka
két-három szétesett vonalban vázolt
szinte megfoghatatlan nyelvet is
kiszámíthatatlanul játszót: mintha megállíthatatlanul röpködőt
a legkönnyebb örömteli ugrásokban
emeletről emeletre villogót egyik helyről a másikra
az átvilágított fekete térben

belém hasít a lelkesedés
belém hasít az áhítat félelme:
hova vitt ez engem?
a szépség helyére, aminek egyáltalán nem kéne itt lennie
üreg a sziklában hasadék a mélységben
ahol a lebegővel megállok egy pillanatra
átvilágítva előntve meleg fénnel
érezem hogy áthat átjár a gyönyör
érezem a boldogságot
nem kell más semmi
de a mozgás nem szűnik
a szinte megfoghatatlannak vázolt azonnal elillan a fejből
visszatér az erős vegyes

~
~

kipróbálnám még
a nyelvet mellette benne
ami megnyílik nekem
meleg rejtett jóakarató
érezve az izgalom nyirkos szagát
amit egymásnak adunk

folytatva az elképzelést
intesz hogy szeretnéd
hogy a kedves nyelv mozogjon benne
a nyelv odaadó a nyelv nyalogat
közeledve a pillanathoz
amikor az ingerlékenységét
felcserélem a teljességre
(gumi nélkül akarok belé beléd folyni)

talán a szeretkezés kitörli a nyelveket
egyszerre tűnnek el a fejből nyugodtan nem lesznek
tudom hogy éppen akkor lesz lehetőségem megint
elmondani a történeteimet
az elfeledve születőket

köztünk

Kicsik vagyunk, nagyon kicsik egymáshoz, alig látjuk egymást és nem ismerjük fel a másikat. Szem elől tévesztett bábuk. Nem számít.

Tömbökön ülök, alattuk kúszok. Nevetek és nyüszítek. A másik (magam) távoli tájairól csak érthetetlen motyogás érkezik.

A köztünk levő tömbökből itt-ott mozgás, remegés érződik, energia, nyugtalanság tör fel. Érintést szokott elindítani, amit nem várunk.

Akkor mindketten a saját helyünkről megpillantjuk önmagunk áttetsző mását, önmagunk reliktumát, ami valamikor leszakadt, elveszett, elfelejtődött és már rég nem tartozik hozzánk... újraéledt múmia akar valamit, nyújtja a kicsavart végtagokat... ha tudnánk, akarnánk, mozdulnánk felé...lehetségesnek tűnik... de mi nem mozgunk, nem mozdulunk el, míg a kép – s belőle a remegő nyugtalanság, a várakozó izgalom – el nem veszik. Ez (szerencsére) csak egy pillanat.

Időnként ugrándozok, táncolok a tömbökön vagy alattuk, a súlyuk alatt, eltévedek, vagy próbálok kinyújtózni, felemelni és összezúzni őket, amivel persze egyelőre nem boldogulok. Reménykedem a lélegzetvételben, villanásban, visszatérésben. Vagy hozzáteszek továbbiakat. Néha megpróbáljuk hívni egymást, valamit mondani, áthidalni a távolságot. Nagyjából ennyi.

N. Tóth Anikó fordítása

■ **Peter Brežňan** (1978) A pozsonyi Komenský Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végzett esztétika szakon, majd ugyanott doktori fokozatot szerzett. A Szlovák Esztétikai Társaság aktív tagja, számos tanulmánykötet szerkesztője. Hosszú időn át színházban is tevékenykedett. Verseit szlovák és cseh folyóiratok közölték, magyar fordításban a *Tiszatáj*-ban jelentek meg. Verseskötete *Skúsenosti týchto dní (zvierat) (E napok /állati / tapasztalatai)* címmel 2017-ben jelent meg.

■ **N. Tóth Anikó** (Zselíz, 1967) író, irodalomtörténész, Ipolyságon és Szetén él. Legutóbbi kötete a *Kalligramnál: A szalamandra mosolya* (2022)

Énállat II

Csapódó ablaktáblák zaja riaszt éjutón, az elvadult szeder holtak kezeként markol a kerítésre, elfojtotta már magát az ősz, mint erősen végtaghiányos menyasszony. Az éjszakával közös határán minden további nélkül felgyújtotta kiegyenlítetlen számláit, kopottas zenedobozait – ó, de rég hallottam verklizni örök pszeudallamuk, halódiájuk, üvöltésük a parázs fölött. A falakon álmukból riasztott pókok gyalognak, szomorú bika-asszonyok szövik helyettük az örök pókhálót, bikaszarvú Ariadnék, virágos kimonójuk alatt zörög a még mindig eleven bőr- és hajhordalékkal bevont, hibátlan csontvázuk.

Belső énállatom nem bír feleszmélni iszonyú álmaiból, ahol váratlan, megmagyarázhatatlan háborúk törnek ki, biztosítatlan liftek közlekednek, kulcs nélküli ottthonok-nemotthonok röhögnek ki minaretek magasából, ahová még a szél szeme sem lát el. Éveket múltam mákmezőkön, közelről látva évszakaikat, zsenge bimbaiktól agg, reszketeg csörgettyűikig; mire volt jó az egész, várakoztattam csak magam a tarlón, vártam, hogy elvérzek-e. A tuják hullaszerű kinövésékként fordultak felém holdtalan éjszakákon, kúpos testük vigasztalt volna, ám végül búsan mosolyogták magukat, sötét vízbe vesző reménytelen tuja-képük.

Ha túléltem ezt az éjszakát, talán megvirrad majd, és én, vereslő csipkebogyók karneolja, kimegyek újra a végtelen bokrokhoz, megvárom az őzet, a közeli erdő szélén néha felbukkanót, a lábához kuporodom, nekiadom a szemem, a tenyerem, az illatom meg a széttépett könyvet, amit nem olvas senki.

A féltestvérem tyúkjá

A féltestvérem a szoba közepén áll, csupa aranyos ragyogás, arca komoly. Mint felburjánzott napkorong, alakja hozzá bárhölygyé vagy cirkuszi ostopattogtató lányé-asszonyé. Szóval szelídítő, na. A szoba petróleumkék, az ablakon túl faszor, szarvasok ünőikkel.

Fesztelenül, mintha így lenne természetes, tartja a tyúkjában végződő póráz. A tyúkjá a derekáig ér; félhosszú, hullámos haja fekete, fogát csikorgatja dühében. Skarlát tolla úgy hull le róla, mint japán juharról.

És miért ne lehetne a kapcsolatuk akár boldog is. Biztosan vannak napok, amikor hevernek együtt a baldachinos ágyon, napilapokat olvasnak és preraffaelita költőket, és mikor fejük fölött egy táncosnő rója köreit fejjel lefelé egykerekű biciklijén a plafonon.

Ezek most azonban a csököny percei. A tyúkjá, a féltestvérem skarlát tyúkjá vicsorog, veszélyre intó, akár a tűz, akarata ellenére engedelmes. Na várj csak, mondja a tyúkjá.

Egy nap majd rajtad lesz a nyakörv, ahogy az megesik néha birtokló és birtokolt között. Egy nap majd szerepet cserélünk. Én ragyogok, te, te pedig egy aprócska szelídített oroslán leszel; a tyúkjá aranyos féltestvére.

A féltestvérem festelenül, mintha így lenne természetes, közelebb húzza a dühös tyúkját, és elvezeti a baldachinos ágy homályába. Előveszi a napsajtót meg a preraffaelita költő kötetét; biccent a plafon felé, köszönti a táncosnőt, aki szántja egykerekűjén a falat. Jól van, mondja a féltestvérem. Megcsókolja a tyúkját, és lekapcsolja a sötétbe bele-belevillanó okkult lámpát.

Éhség

A képzelnél sokkal gyorsabban öregedő
rózsák lehullott szirmával teli rossz napok
után feljövök a felszínre újra: elnémult
tengeri hableány. Ha leány. A láthatár derül, látom
a friss eget. Mintha mechanikus óra lendülne
mozgásba a testemben: hajamban
levegő. Mi volt tulajdonképpen
ez a dermedés, az állapot, amikor csigaként
lapulok a ház falához; a fáradtság, szürke zselatin
burkolja életem, a fantomét, aki vagyok.
A töppedő gyümölcs napjai, a gyümölcs kukacos,
mint az álmok. A belsőmből hirtelen apró

zöld levelek pattannak ki, érzem fénnel teli
gyengéd nyelvüket. Az érzéstelenítés illúzió
volt csupán; Júlia felkel, nem siratja halovány
szerelmesét, átlép rajta
és sugárzó homlokkal indul a nap felé, a fehér

kertekbe, ahol minden szegletből
a régi, a gyógyíthatatlan
éhség szól. Az, amelyik elvezet a következő

fáradáshoz, a következő csigaléthez
az érdes házfalon; az új
Júlia-álmához.

Világos vers

Kávéházban ülök és a két férfit nézem,
akik szemben ülnek. Köztük a vörös falon
egy macska. Festett, dühös. Világos,
hogy észre sem veszik. Egyikük idősebb, öltönyös,
a másik meg akár egy karmester. Csillog a sör előtte,
jegeces jáspis a jégkék égből.

Írhatnék verset
arról, hogy mit képzelek beléjük. Vagy arról, hogy
mit képzelek arról, hogy rám pillantva
mit képzelnek ők belém. Írhatnék a kettejüköz
fűződő meglepő szerelmemről.

Nem írom meg. Minek is írnék
a nem komilfó délibábról, a porszemről,
a pillanatról a macska, a sör és a halál között?

Diófa

A diófán át messzire látok,
mintha szemüveg lenne, mely
végre felszabadít.

A diófa a világot adja:
keserű, fanyarédes tónusokat,
zsigerileg ismerős kérget,
lombot, barátnőt és barátnemnőt.

A diófa egyszerre sír és nevet;
odvában magamra találok:
ahogy mindig, ahogy egykor.

A diófa húse és illata elkísér;
odvam, hol
kihasznált vagyok és üresre mart,
ott az övében
töltődik esszencével öntudatlan.

A hiábavalóságok mind

Éjjel, az idő és nemlét közti térben valahol,
rádöbbenünk a csendre,
amelybe épp zuhanunk: a gyönyörű, hollóhajú
tragika abszolútuma. Akkor
a sebességtől és visszafordíthatatlanságtól
megriadva nevetséges mozdulattal öleljük
az űrt, ahogy az újszülött
kapaszkodna valamibe, ami már nincs; mélyeket
lélegezve támasztjuk csatakos homlokunk
a párnának, mindazoknak
a roppant fontos hiábavalóságoknak, melyek
csengnek-bongnak a kezünkben, emlékeztetnek,
hogy még élünk, hogy nincs még vége a semmi felé támolygásnak
zaklatott gitárok és nekihevült dobosok kíséretében.

Végül úgyis veszítünk mindig. Aztán alszunk:
kifacsarva, vértelenül, nyitott,
üres szemmel és szájjal, egy Buddha nyugalmával,
és a tökéletesség, mely felé vonszoljuk magunkat,
ott vár az újabb görcsökben, újabb hányástócsákban
és az újabb felejtésben.

Mészáros Tünde fordításai

Eva Luka (1965) angol-japán fordító és tolmács szakon végzett a pozsonyi Komenský Egyetemen. Közel nyolc évig élt Japánban, ahol posztgraduális képzés keretében japán nyelvet és irodalmat tanult. Később angol-japán fordítóként és tolmácsként dolgozott. Négy verseskötete, egy gyerekkönyve, illetve egy gyerekverskötete jelent meg. Dalszövegeket is ír, emellett képzőművészettel is foglalkozik. Irodalmi munkásságát számos díjjal ismerték el.

Mészáros Tünde (Pozsony, 1970) műfordító. A prágai Károly Egyetemen diplomázott. Jelenleg Budapesten él. Legutóbbi fordításkötete a Kalligramnál Peter Balko *Akkor, Lošoncon* című regénye (2022).

Régi legenda

Úgy tűnt, a galgóci vásárra fölöslegesen mentünk el. Messze volt, az emberek csak unottan lézengtek, nulla érdeklődés, semmi új a nap alatt.
– Nézd, mit árulnak – mondja este az asszony.

A standunkkal szemben egy kövér, bajszos cigányember állt, kezében egy köteg gumis fejpántot tartott színes, csápszerű csörgettyűkkel. A földön a lába mellett egy nagy nejlonszák hevert. Riadt volt a tekintete. Nyilván feketézett.

– Mégis mi volna az? – kérdeztem morcosan.

– Semmi. Csak jól megy neki. Mindenki azzal rohangál.

Érdekes. Eddig semmit nem vettem észre. De én csak ritkán veszem észre a dolgokat.

– Valami hülyeség lehet – döntöttem el.

– Elhozunk pár darabot próbára?

Nem volt kedvem. Dühös voltam, hogy egyáltalán elmentem Galgócra. De az asszony tovább erősködött. Odamentám hát a cigányhoz.

– Mennyiért adja? – kérdeztem.

– Ötven korona – válaszolta.

– És nagyban?

– Huszonöt.

– Adjon ötvenet belőle – mondtam.

Vacillált. Hogy neki is kevés van. Miután visszamentem a standhoz, utolért egy másik cigány, egy sildessapkás. Nem tudtam, hogy keveredett oda. Hátrahúzott a büféhez. Az asztal mögött egy szokított cigányasszony ült, a lába mellett egy kék zsák.

– Én eladom neked – mondta a sildessapkás. – Nagyon jó áru, nem fogod megbánni. – Egyfolytában rágott valamit. Talán a műfogsorát. Lehet, hogy nehezeére esett megszokni.

Miután a zsákkal a kocsihoz mentem, viccből kivettem néhányat, hogy jobban megnézzem. Fialatok csoportja szólított meg.

– Maga árulja ezeket az antennákat? – kérdezték.

El akartam küldeni őket a fenébe, de egyikük azt mondta: – Egész este magát keressük. Vihetünk tíz darabot?

Felhúzták a fejükre, és úgy nevettek, mint az eszelősök.

– Mennyiért adja? – érdeklődtek.

– Hatvan – mondtam határozottan.

– Nem ötvenért mennek?

– Rosszul hallották – válaszoltam.

– Rendben, akkor visszük!

Hirtelen hatszáz korona lett a zsebemben. Néhány méterrel arrébb ugyanez megismétlődött. Amíg az autóhoz értem, eladtam az összes csápot. Visszamentem a büféhez, hogy veszek még belőle, de az öreg cigány már nem volt ott. Megláttam, ahogy a szóktett nővel éppen távoznak a helyszínről.

– Maradt még ezekből? – kérdeztem, amikor utolértem.

– Az utolsót is eladtam – mondta nevetve.

– Küldjön nekem háromszázat próbára – mondtam, és egy cédulára felírtam a címet.

Nem az a fontos, hogy neked tetszik-e valamelyik áru, vagy sem. Ha jól eladható, azonnal megszereted. Mégis, mi lehet olyan szuper egy nyavalyás fejpánton, amelyen színes gömböcskék rugóznak? Nem lógathatod fel a sátorban, és a pultra sem pakolhatod ki. Végig a kezdedben kell tartanod, csörögni velük, rákacsintani a gyerekekre és vigyorogni, mint egy idióta. Ennél még az is jobb, ha Donald kacsának öltözöl, vagy reklámozolnak. Úgy legalább el tudsz bújni a sátorban.

Ha valamit árulni akarsz, érdemes előbb kipróbálni. Amikor piacozni kezdtem, száz féle marhaságot összevásároltam, hármásával. Később már csak három féle dolgot vettem, de azokból százat-százat. A legjobb viszont, ha egyféle áruból rögtön háromszázat veszel. De melyikből? Az itt a kérdés.

A csápok esetében a beszállítón állt minden. Az első küldeményvel kétszáz darab érkezett. Varannóban egy óra alatt eladtam mind. Lévára háromszázat kaptam, holott ötszázat kértem. Még aznap este túladtam rajtuk. A cigányok reggeltől estig árulták. Minden kereszteződésben legalább négy helyen. Alig győzték előszedni a zsákokból. Ezrével passzolták el. Képtelen voltam belenyugodni. Messziről figyeltem őket. Az öreg sildessapkás cigány észrevett és magához hívott.

– Nem győzöm szállítani – mondja nekem. – Egyszerűen nem megy.

– Ezer darabra volna szükségem, legalább. És tudnom kell, hogy valóban megjön az áru – panaszkodtam neki. – Mitől olyan bonyolult elküldeni egy csomagot?

– Az a gond, hogy vonaton kell átcsempészniünk Magyarországról. De így legfeljebb ezerötszázat tudunk hozni – súgta oda, azzal előhúzta a zsákból a csápokot és tovább kínálta. – De nem kell félni, megegyeztem Monikával, a lányommal. Szállítani fogja magának. Bár van rendes munkája, de valamit hadd keressen pluszba. Viszont rendszeresen át kell vennie tőle a csomagot.

Megadta a telefonszámát. A szezon a végéhez közeledett, már csak a november volt hátra és a karácsonyi vásár, de így is megkockáztattam. Tisztában voltam minden előnyével. A csápokkal kiállsz valami kereszteződésben, és egyszerre akár három helyről is árulhatod.

Nem kell hajnali ötkor sátrat építeni, és a placc miatt veszekedni. Tizenegykor nyugisan hozzáfogsz. Felhívtam hát a lányát.

– Ezret? – sápiózott magyar akcentussal. – Hogyan juttatom el magához?

– Vasúton – mondtam neki.

Akkoriban ez még működött és olcsó volt.

– Ha megígéri, hogy másnak nem ad belőle, egy hét múlva újabb ezer darabot rendelék. Foglalkoztatni akartam, hogy más hülyeségek ne tereljék ej a figyelmét.

– Hát jó – mondta. – Kicsit megkedveltem magát.

Jó áru volt, amilyen csak ritkán bukkan fel a piacon. Úgy két szezongig tart a csoda, és neked maximálisan ki kell használnod.

Később megkérdeztem Monikát, hogy egyáltalán honnan jöttek ezek a csápok. Miféle ötlet volt ez? Hogyan fedezték fel?

Monika apjának volt egy jó barátja Budapesten, Józi báci. Már rég nyugdíjba vonult, de korábban játékokat gyártott, mindenféle vicik-vacakot a hintásoknak. Gumin lógó majmok, propellerek, trombiták, füttyülő csigák, babák, kisautók, labdák, jójók, ugráló gumipókok, világító csontvázak, kapszlis pisztolyok, füttyülők és a létező összes marhaság. Lakatoš, Monika apja, éveken át vásárolta Józi bácitól a portékát, és búcsúkon, vendégségeken és vásárokon árulta. A nyár elején meglátogatta a bácit, megnézte a kínálatot, aztán a fejét vakargatva felsóhajtott, és megkérdezte, hogy mi az, amit érdemes volna kivinni a front-ra. Korábban már mindent kipróbált. De az embereket nem érdeklik az archaikus maradványok. Az új, kínai játékokat viszik, meg a távirányítós autókat, és nem az ilyen vízőzön előtti műanyag öntvényeket. Józi báci csak legyintett. – Minden megismétlődik. Az emberek eltelnek az újjal, és visszatérnek a régihez.

Lakatoš mindezt kritikusan szemlélte.

– És mi van, ha visszatérnek, csakhogy mi már nem leszünk itt – sóhajtott fel. Ötletre volt szüksége. Inspirációra.

– Próbáld ki ezt – mutatott a falra Józi báci. – Harminc évvel ezelőtt árultuk a vásárokon. Akkor nagy divat volt. Aztán az emberek elfelejtették. Lehet, hogy megint eljött az ideje.

Leakasztotta a falról a fejpántot a rugón lógó színes csörgőkkel.

– Mi ez? – értetlenkedett Lakatoš. Bizalmatlanul méregette a csápokat.

– A próbáért nem kell fizetned – nevette el magát Józi báci, és kihúzott egy nagy zsákból öt darab, csáppal teli nejlontasakat.

Lakatoš hallgatott rá. Árulta a pultról a babákkal, a kisautókkal és a pisztolyokkal együtt. Csakhogy a csápok senkit nem érdekeltek. Egész nyáron cipelte magával.

– Na, hogy ment a dolog? – érdeklődött Józi báci, amikor Lakatoš ellátogatott hozzá augusztus végén. Észrevette, hogy csak füttyülőket, propellereket és kisautókat visz magával.

– Nem kell nekik. Kint van a pulton, de rá se bagóznak.

– Nem szabad kitenni a pultra! A fejdre kell húzni! Így! – oktatta őt Józi báci, és felrakta a pántot. Ott állt Lakatoš előtt, a golyók meg himbálóztak és csilingeltek a rugón. Lakatoš nevelésnek találta.

– Ne haragudj, Józi, de ezt nem akarom – vonakodott. – hetven éves vagyok, még azt hinnék, megbolondultam.

– Ahogy gondolod – sóhajtott fel Józi báci, azzal kicsomagolta a csápokat, és egy vaskos, színes csokorra gyűjtötte össze. – Így kell tartanod, hogy a gyerekek észrevegyék.

– Nem, nem, hagyj abba, szégyellem magam – vonakodott Lakatoš.

Végül úgy döntött, hallgat az öregre. A legközelebbi vásáron felrakta a csápokat a fejére, és egy csokornyit a kezében tartva kiállt a sátor elé. Rágta a protézisét, és egyhelyben topogott. A felnőttek kinevették, a gyerekek ujjal mutogattak rá. Nem volt ínyére a dolog. Legszívesebben földhöz vágta volna az egész hóbelevancot. Már éppen el akarta rakni, amikor odafutott egy anyuka a sátorhoz, és elvitt két csapot a gyerekeinek. Egy másik anyuka meglátta, neki is kellett. Tizenöt perc alatt eladta az összeset.

– Józi báci, adj nekem ebből százat! – mondta, amikor hétfőn megérkezett Pestre.

– Na, mit mondtam? A jó öreg csápok! Harminc évre el lettek felejtve. És mi most fel-támasztjuk őket!

Egy hét múlva Lakatoš ismét Józi bácinál volt, és elhozott kétszáz darabot. A következő héten háromszázat. Vitték a csapot, mint a cukrot. Az emberek szinte verekedtek érte. Kisebb hisztéria tört ki.

Valami lesz a dologban. Talán gyerekkorukból emlékeznek rá, gondolta Lakatoš. De amikor egy hét után elment a bácihoz, az csak sóhajtozott. Józi cukorbeteg volt, és amikor Lakatos kijelentette, hogy legalább ezer darabot akar, csak siránkozott és forgatta a fejét. További csápok nem voltak raktáron. Az utolsó száz darab maradt csak neki.

– Úristen! – kiáltott fel Lakatos. Szinte megszállottja lett a csápoknak. Egyetlen hónap alatt új tévét és mosógépet vásárolt a nyereségből. Ősszel várnak rá a legnagyobb akciók. Nagyszombat, Léva, a szüreték. Megint bugyuta kisautókat, babakat, fűtőlőket és propellereket áruljon? Ezeket már mind elrakta a pincébe. Csápokat akar árulni. Semmi mást! A kereskedők is kérik tőle. Nagyban tudná szállítani. – Mi lesz most? Mi lesz így velem? – sópánkodott.

– Azt hiszem, nem marad más hátra, mint leporolni a régi formákat, és beindítani a gyártást – sóhajtott fel Józi báci. – Remélem, nem csak átmeneti bolondériáról van szó.

Lakatoš megesküdtött, hogy ezresével fogja vinni.

Józi báci (öregem, betegem, de lelkesem) munkába állította a családot, a lányait, az unokáit és a vőket. Aki tudott, besegített. Egy hét múlva elkészült ötszáz, rá egy hétre ezer. Égett a munka a kezük alatt. Lakatoš vitte a csomagot a határon át. Minden alkalommal remegett, nehogy lekapcsolják a fináncok. Előbb egyedül járt, aztán az asszony és a lánya is csatlakozott. Sőt, a legjobb barátját is bevette a csempészakcióba. Ez végül megbosszulta magát. A barát kivált a csapatból, és könnyörtelen konkurencia lett. Mindenfelé kínálta magát. Mikuláskor már a lufisok is árulták. Csak idő kérdése volt, mikor lesz belőle mindenkinek.

Fordította: György Norbert

Víto Staviarsky (1960) filmdramaturgként és szövegíróként végzett a prágai Film-és Színháztudományi Főiskolán. Eperjesen él. Különböző foglalkozásokat próbált ki, tapasztalatai azután a későbbiekben beépültek prózájába is: egy prágai színházban volt díszletmunkás, pszichiátriai szanatóriumban gondozó, majd vásároszó, aki Szlovákia-szerte különféle termékeket árult. Staviarský fő témáját a romák élete, illetve a szlovákok és a romák együttélésének kérdései adják. Erős érzéke van a nyelvi humorhoz és a helyzetkomikumhoz, valamint a történetek filmszerű elbeszéléséhez. Első regénye *Kivader* címmel 2007-ben jelent meg. A kelet-szlovákiai roma kereskedőkről és seftelőkről szóló *Kale topanky* című, 2013-as regénye (György Norbert magyar fordításában *Fekete cipők, fehér fűzővel*, 2016) elnyerte az Anasoft litera díjat. Mostani válogatásunkban legutóbbi könyvéből, a *Kšeft (Seft)* címmel 2019-ben publikált „vásári road movie”-ből közlünk két elbeszélést.

György Norbert (1972) író, műfordító. Pozsonyban és Füleken él. Legutóbbi kötete a *Kalligramnál: Átmeneti állapot* (2011).

JANA BODNÁROVÁ

LÁNY-ANYÁK

titkok hullnak rám

mint Christo újrealizmusa becsomagolt hidak szigetek partok... vagy tán
Magritte intimizmusa a Szerelmesek fedett arca s szöveten átívelő csókja

egy gyermekkori pillanat: az orvos meztelen anyám karolta fejére húzta
blúzáát megcsókolta... új realitás... egy időre leharapta anyám fejét az
haragomon túl a nyugtalanságban s hibátlan mosollyal gyerek voltam
a személyes történelmi valóság robbanásának mikor a szobában csókolta
fiatalka anyám nyakát s hortenziák fehérlettek az ablakon át

szülés előtti lepel

a tengerparti teraszon boroztunk

s mondtad: születésem sohasem bocsátom meg anyámnak apám titkos én
illegális! elképzelem ahogy: belenéztl a hálószoza magas tükrebe
és panaszosan szóltál anyád is belenézett abba a bizonyos tükörbe
és panaszosan szólt szeretted őt néha hűvösen máskor forrón
anyám sohasem fogta meg a kezem mondd és meghúzod az üveget
visszhangzottak benned egyedül voltál egyedül voltatok s egy nap mikor
megöregedtetek a holtteste felett remegtél félelemtől és extázistól
a temetés után az ágyán virrasztottál ahol szült és meghalt
s közte tétova szerelem hevert

Noszek Barbara fordításai

elvesztettem

anyámat az utcai tömegben körülöttem férfilábak erdeje
női nadrágban háború utáni csizmában két ököllel püföltem
őket valaki lehajolt: kígyócska! eltapossalak? a kígyók bája télen
szólt más hang majd valaki nevetett kidomborultam anya hallott
a köztünk lévő átlátszó hártyán át de nem érezte félelmem remegő
keze vállon ragadott testem csontjain át hallottam haragját: az
a legfinomabb gyermeki fül
este a bőre illata után kúsztam hóillata volt anya álomba zuhant
fekhelyén arcáról tovaszállt a titokzatos szépség s alig hallhatóan
suttogta: szeretlek ölellek szeretlek...

gyengülő szív:

még nem lett belőle százszorszép por szikla... a tükörben sápadt aszott
arc remegő ajkak s hirtelen a múltban látod anyádat gyakorta füllentettél
már gyerekkorodban hozzábújtál a paplan alatt beszívtad a glydoré illatát
flanelinge alatt fiatal szív dobogott azt hazudtad hogy kígyó mart meg
álmodban véred megdermedt s csak lehelete téríthet magadhoz ez
élet-halál kérdése újra Gyerek vagy és Anyát nézed az elveszett idegent
torkon ragad s megfojtja a fehér libuskát? tán nem tudja hogy itt vagy
hangja éles hűvös tiszta hegyi patak megszállottan Anyádtól szeretve
érezted magad nyakad szorongatta de elsőként árulta el ki vagy
most: fénytelenység meleg nyugalom csend csillagközi suttogás

örökösen anyádról fogsz írni

hallgatta testének hangjait tanította nyelve szavait ő volt az első kit
szerettél s később a lázadó lányok anyáik kis halálát készítik elő saját
eltemetett titkaik okán ezek a most már nők el akarnak rejtőzni anyjuk
elől s nem sejtik hogy láthatatlan tükörként hordozzák őket magukban

Noszek Barbara fordításai

emlékszel még az akkori házadra?

a tükör színű üvegezett golyók felszúrva a kerítésre hímzett terítőcskék a termékeny szövetkezeti vénuszoktól színezett neonok a konyhában az a proletár luxus...forradalmi plakátok helyett a hálószobákban a szerelem jeleivel megjelölt ágyak felett oválisán berámázott imádkozó jézus a holdfényben a hegycsúcsok alatt...a te proletár elődeid alattomosan kizárták magukat az új politikai osztályból feloldódtak az érdektelenség a durvaság és az ízléstelenség keverékében: a te anyád egyszerűen egy nap a naptenyerebe hahotázva örült pontosan mint ők

ahogy a prousti szereplők

keressük az elveszett idők elveszett emlékezetét az elveszett testeket eldobni a ruhákat könnyű gyolcsba öltözni amit dédnagyanyám szőtt olyan csipkével mint az ablak télen véres vásznakat hordani szülés utáni vásznakat a teknőben öblíteni a fagyos vízben később eldeformálódtt az ujjak keserűn illatozni mint a puszpáng dédunokáknak vízbe mártott cukros kenyeret adni a dédanyák is visszagondolhattak elődeikre pogány nők kik a rituálékon a tűz mellett kurjongattak később átalakulva a felvonulásokon mária-zászlókat vittek rajtuk amputált csecsemők kezei lábai szemei törzsei ezek a nők először énekeltek táncoltak szerettek

régen a kripton korszak előtt

kékes hajú kislányok csontig lesoványodva:

emlékszel a gyermekruhákra a háború után fából készült anyagokra a szoknyádon a fekete-fehér kockákat számoltad mint az élet-halál játékban apád sellak lemezt hallgatott anyád bezárkózott a szekrénybe és sírt te az apáddal táncoltál táncoltál táncoltál

hiéna és a kígyók még a közelben

Hajtman Kornél fordítása

egy pokrócon a fűben figyelem

a bábból hogy tűnik elő egy kabóca és lesz imágóvá: hártványászárnyú rovar
türkiz és ezüst rövid életre ítélve a tudatlanság sötétjéből
előbukkan a régi Gyermekkor feltörve a szülők bábját: imágó beékelődve
a tudatalatti és a tudat közé jelképes Gyermekkor időtlen Gyermekkor felettük
az emlékezés kútjai vizük már csak az enyém

Emlékszel még?

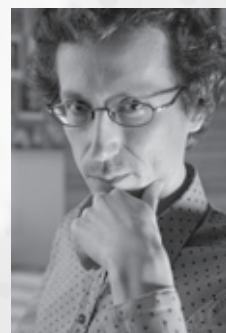
a majdnem százéves Louise Bourgeois őshüllők bőrét húzta arcára és testére
így takarta el vulkanikus lelkét testében ott pulzált a gyermek folyton nektárt
ivott a gyermekkorából ahogy te ahogy én ahogy önök gigantikus pók Anyát alkotott
intelligenst türelmest finomat hasznosat javítja a hálót ha hibás...
a pók anya – mindenek megjavítója ahogy az anyák ahogy a kis Louise anyja az ő
legjobb barátnője apa meggörnyedve az évszázados gobelinek felett javította
a fonalakat és lyukakat életében egyszer átszúrta tűvel az anyját Louise lánya
testecskéjét magára varrta de ő megszökött és már nem félt ahogy te ahogy én
ahogy önök
megjavítói végzet fekete lyukainak

Hajtman Kornél fordításai

■ **Jana Bodnárová** (1950) író, művészettörténész. Kassán él. Számos műnemben alkot (próza, költészet, gyerekirodalom, dráma, rádiójáték, TV-forgatókönyv, videó-performance). Első, *Aféra rozumú (Az ész afféjja)* címmel 1990-ben megjelent kötetét Ivan Krasko-díjjal ismerték el, DITA című gyerekkönyvéért 2014-ben a Könyvtár Női díjjal jutalmazták. *Náhrdelnik/obojok* (2016) című műve megjelent magyar fordításban: *Nyakék/Nyakörv* címmel Tóth-Ozsvald Zsuzsa fordításában (Gondolat Kiadó, 2021). *Kurz orientálneho tanca (Keleti táncok tanfolyama)* című színműve első helyezést ért el a 2005-ös anonim DRÁMA pályázaton. Műveit számos nyelvre fordították.

Noszek Barbara a pozsonyi Comenius Egyetem kiadványszerkesztő szakán szerzett diplomát. A Womanpress Kiadó vezető szerkesztője. Ha a munka és az utazás mellett akad pár szabad perce, szívesen fordít szlovák kortárs irodalmat.

Hajtman Kornél (1985, Párkány), költő, tanár, eddig egyetlen kötete 2016-ban jelent meg *Katakomba* címen az ART Danubius gondozásában.

Nem feledni: ma, holnap, tegnap

(Nezabudnúť: dnes, zajtra, včera)

testem véres kardja: a kapuid felé tart:
földlakók százéves szeretője: ágaskodó testem
véres kardja: információt szállítva:
rólam: *levágott kezek, levágott idegek: homokszájak:*
homokszív: a kapuid felé: százéves: irányulnak
véres kardok seregei: ágaskodó testeink:
csillogó szkafanderekben: sisakokban és kesztyűkben:
elrejtve az információt: a rozsdásodó implantátumokról:
a vírussal fertőzött emlékekről: a reménytelenség ingoványáról hol
legyőzött bennünket a szomorúság: fiatal lány voltál még:
de az asztronauták tekintetei: már megfigyeltek:
törekenyebb és finomabb voltál: ám a fedélzeti műszerek által:
már felvettek: az voltál: az akit csupán a merevlemezekről:
ismerek: csupán a régi számítógépek elbeszéléseiből:
csupán a hallgatag előkyborgok szűkszávú információiból:
az voltál: kit máig keresek: egyedül
a saját magányom végtelen világűrjének közepén.

Rendeltetési hely: kitartás

(Destinácia: pretrvávanie)

az a vonat bennünk örökre vakvágányra ért: gúzsba kötve és összetörten:
az emlékezet rozsdásodó sínparjain hagyva:
szemek széttört üvegei: széttört szerelmes mondatok: ez a vonat

örökre berozsdásodott: a rég elfeledett harctereken: a lélek
síkságain és a szív tavainak vizében: ahol ma már csak az első kifinomult robotok
hologramjai kergetőznek: kik a mi megálmodott álmainkért harcoltak: a mi szerelmi
aktivitásainkért: a mi vérpatakocskánkért: áldozták fel saját krómozott életüket:
a lövöldözés mélyen bennünk: *felkészületlenül érte őket felkészületlenül
érte őket*: a lövöldözés melyet követően alkonyat borul az országra:
lágy este ült a dombokra: a szürke földekre: a robot tekintetében
a messzeségben: az ősapai szerep égett: ahol mi vagyunk és a barátnőink:
kezükkel a napra mutattak: a bennünk mélyen lenyugvó napra:
mikor csak te és én: ketten a világűrben: dobáltuk le
ruháinkat: és kertek legszebbikén át mentünk: nem sejtve:
hogyan ez a vonat: a remény és a szerelem vonatja: egyedül marad
a síkság közepén: rozsdásan és üresen: csupán a régóta halott
robotok hologramjai: mozdulnak meg néha-néha az ablakban:
az eltékozolt élet halott kezeivel integetve a senkinek.

Az emlékezés édeni almái

(Rajské jablká spomínania)

mosolyt csalni a lány arcára: előhívni mint a diáklányt
a táblához: mint a filmet a negatívról: mint Marilyn Monroe szellemét:
az olyan éjjeleken mint ez is: mélyen a szívünkben visszhangzik:
csupán a susogást hallom a dalaiból: csak foltokat látok az arcából:
anyu: hiszen ő csak hörög: anyu: hiszen semmi nincs semmi színe:
adj rá hangot adj hozzá színt: a te neonszínű technofejdedben:
hallod az isteni Marilyn nevetését és Frankieboy bársonyos hangját:
mikor a halk szavú képernyőerdőben: James Deannel együtt
mentik meg a világot: *és mégis forog! és mégis forog*
a szalag a vetítógépben: meztelen csillagjaik hullanak a vásznonról
a földre: finom emlékek könnyű álmok: és Kate Moss:
mikor a titkos billentyűzetek diktátumával fedett mosolyát osztogatja:
és Vanessa Paradis: mikor az ujjára csavart rágógumival:
áll az üres metró közepén: és ő látja: lépegető
rénszarvasborjú: a fáról lehulló levél: a mobiltelefonok
végebe bizalmasan kapaszkodó középiskolás diáklányok:
és ő látja: önmaga is látható: emlékeket hív elő:
szeretőinek arcát: mosolyt csal a lány arcára:
aki valamikor volt: és aki örökre az marad:
mélyen a szívünkben: mélyebben a filmek negatívjain.

Mi maradt ebből az egészszből

(Čo zostalo z toho všetkého)

elmennek: sivatagot hagyva maguk után: égő
lovakat: halott tankokat: kardokat és billentyűzeteket: levágva mint
véres kezeket: a fűben és a nádasban: mezítelen testek bozótját: már apró
és láthatatlan robotikai rendszerek: zümmögnek és felszállnak:
mechanikus legyek és digitális katicák: felfegyverzett légierő:
új bombázók: ki ül bennük és irányítja fejük fülkéiből az idő
halálos gépezetét? félek: hogy már sosem simul a tenyered
az enyémbe: mikor már elhalnak az emlékeink: a mezítelen
test szépségéről: mélyen a szkafander rabságában: az anyag
újabb és újabb rétegei alatt: nem hallom a szíved: nem hallom a véred:
mélyen mélyen messzi messzi: a holt síkságokon: botorkálunk:
két amorf lény az emlékezet rétegződésein át ölelkezve: minden oldalról:
harci rendszerek érkeznek: hova rejtőzünk el a veszély elől
ha nem a saját szívünkbe?

Fehér szalag a hajadban

(Biela stužka v tvojih vlasoch)

a térkép bennünk: elúszik: ahogy felhők úsznak a fejünk felett:
a messzeségbe: a visszatérhetetlenbe: az a múlt: már sosem tér vissza:
az a múlt: mindig jelen: mélyen bennünk: akár a térkép:
mellyel kezünkben bolyongunk: szeles éjszakákon: a saját tudatlanságunk
ködjében: új nyomokat tárunk fel: új saját nyomokat:
volt inkarnációk: a történelem minden égtája felé szétfutva:
sem az összes életem: sem a világ összes tengere:
sem e versek összesége: nem több: mint a térkép
egyetlen négyzetmillimétere: mely a nyelvünk alatt csírázik:
ne nyeld le ne nyeld le: ne nyeld le a saját térképedet:
már régóta rögzül benned: meddig terjed az alaprajza:
hol kezdődik és hol ér véget: mikor a testből kilép: és eltűnik
a messzeségben: nem marad semmi: amiben kapaszkodni lehetne:
a végtelen mindig jelenlévő térkép közepén: semmi csupán
a fehér szalag a hajadban: a fehér szalag a hajadban:
a fehér szalag a hajadban.

Verssel az éjszaka ellen

(Básňou proti noci)

meztelenül és fegyverek nélkül: verssel az éjszaka ellen: lépek ki
a szélbe: *hétfő van hétfő van*: rikácsolja a holló
a fej kalitkájában: a jóságos billentyűzettől és csodatévő
fotelből: kényszerítenek felállni: a munka emberei
a tettek emberei a törvény emberei: búcsúverssel
integetek a számítógépnek: csókok csokoládéban szél a könnyekben:
kilépek: ki a szélbe: emlékek az álmokról és
megálmodott emlékek: pár órára félreteszem őket:
elfelejtem a verseket: a gesztusok hálójában mosolyogva fennakadok:
kedd van kedd van: szerda van szerda van: rikácsolja a holló
az ürességben: otthon vagyok otthon vagyok otthon szodoma:
még hány napig: fogok gázolni az unalom sivatagjában:
a számítógép halott: a falak hangtalan fojtogatnak:
hány centimétert kell még mennem:
mire a szobám végéhez érek és visszajöhetek:
hány órát kell még járkálnom:
mire a nap végéhez érek és visszajöhetek.

Merva Attila fordításai

■ **Michal Habaj** xyxyxy xyxyx yxyxy yxyxy yxyx xyxyxy xyxyx yxyxy yxyxy yxyx xyxyxy xyxy xyxy????

Merva Attila (1978, Dunaszerdahely, Szlovákia), műfordító, irodalomtörténész, pénzügyőr százados. 2010 óta foglalkozik műfordítással. 2014-ben szerzett doktori fokozatot irodalomtörténetből. Főként a kortárs szlovák költők (Mária Ferenčuhová, Michal Habaj, Katarína Kucbelová, Dominika Moravčíková) műveit fordítja magyar, illetve Kassák Lajos műveit szlovák nyelvre. Michal Habajtól *Caput Mortuum* (Kalligram, 2019), valamint *Michal Habaj* című kötetét (L'Harmattan, 2020) fordította le. Az itt olvasható versek Habaj legutóbbi, *Spevy Kyborgove* (2020) [*A kiborg énekei*] című kötetéből származnak.

Provinciális versek

A lőcsei hóhér néhány jótanácsa

Vigyétek a fejet friss levegőre.

A turisták között, a szégyenketrecnél, foglaljátok el a díszhelyet.

Ne felejtsetek el a fejjel fényképezkedni. Az emlékek a legfontosabbak.

Legyetek büszkék a fejetekre. A fej érdeme, hogy kiemelkedtek a tömegből.

Hála a fejnek, egy fejjel magasabbak vagytok. Lehet, egyszer a fejetekre tisztos jutalmat tűznek ki. Dolgozzatok fejjel, ne legyetek fejetlenek, hiszen van fejetek.

Hagyjátok, a fej hadd hajbókoljon és mosolyogjon a köszönésnél.

A fej tudja mi az udvariasság.

Mindent fejjel csináljatok. Műveljétek, gondozzátok, etessétek a fejet. Figyeljétek arra, hogy a fej soha ne legyen üres. Eddzétek a fejet, sakkozzátok a fejjel.

És ne távozzatok e világból fej nélkül.

Mikor elveszítitek a fejetek, vagy nem tudjátok, hogy a fejetek hol áll,

mutassatok neki egy tükröt. Vigyétek a fejet megnyírni, vagy megborotválni.

Ha megvágjátok

magatokat Ockham borotvájával, ne lógassátok a fejetekeket. A hiba nem a fejben van,

Hanlon pengéjét kellett volna használni. Sokkal könnyebb, sokkal finomabb,

mint a fejsze,

a guillotine vagy a kard.

A végeredmény mindig ugyanaz: ne tévesszétek össze a fejet a térddel.

Ha nem engedhetitek meg magatoknak a babér zöldjét, a drágaköveket vagy a mi gubernátorságunkban

Monomah sapkáját, ne lógassátok a fejetekeket, vegyetek neki egy party kalapot.

És gyújtsatok meg a fejnek egy cigarettát, könnyebben beletörődik az idő illúziójába.

MenjeteK múzeumba, mutassátok meg a fejnek Descartes, Leibniz, Spinoza
mellszobrát
és még néhány további, örökkévaló fejet, melyek függetlenek az anyagtól.
Türelmesen
várakoztatok, míg a fejnek meg nem oldódik a nyelve.

Őrizzétek meg a hideg fejet. Ha a fejnek megfájdul a feje,
legyetek irgalmasak, ne kössétek az orrára azt a néhány sötét évet,
melyet itt kell túlélnie. És, hogy el ne felejtsem, soha ne mutassatok a fejnek
karóba húzott fejeket. Annyi van belőlük, mint égen a csillag. Ilyenkor a fejnek
megszédülhet a feje.

A fej sejti, miről van szó, mikor a test letérdel. A fej tudja,
hogyan a nyakára hághatnak. A lefejezés után, az örökké-tartó mostban,
emeljétek föl a még meleg fejeket,
hiszen elgurulhat. És ha megtisztítjátok az emlékektől, és ha lemossátok róla
a vért,
ne álljatok fejre. TörődjeteK bele a sorsotokba. ÖleljéteK át a fejet.
KezeteKben a fejjel menjeteK sétálni.

Na, gyerünk, vigyéteK a fejet friss levegőre.

Schuldgefühl, költői módszer

Írok.

(Ez csak az obszesszív
neurózis könnyű formája.)
Igen, időnként nagyon zavarosan,
de csakis azt, amit bizonyítani tudok.
Bakugrásokkal, kitérőkkel
és az elvárható eltérésekkel.
Nem engedném meg magamnak, hogy
kilógjak a sorból.

A viziten többször is megpróbáltam
elmagyarázni, hogy a hazugság csak az igazság
manifesztálódása, de a képiség, az allúziók, az asszociációk,
melyek uralják a strófát és az egész szöveget
a főorvosnő szerint igazolnak engem.
Sehogy sem segített az ellenvetés,
misperint a világ és a nyelv már nem értik egymást.

A könnyebb állapotú páciensek, némelyikük nagyon
különc és mélyérzésű, azt róják föl nekem, hogy,
a sikertelen öngyilkos szavaival szólva,
az utolsó versben néhányszor megengedtem magamnak
elhomályosítani a jelentést. És ő, egy alkoholista,
egy férfi sebekkel az alkarján, már régen
nem fogadott látogatót és nem látta meztelenül
a saját feleségét sem.

Azt mondják nekem, hogy ezek az én irományaim
csak a libidó és destrudó közti unalmas párbajok.
Az én halálösztönöm csöndes.

A destrudó és a libidó olyanok számomra, mint a
jin és a jang, lány- és fiútestvér egy
ölelésben.

Nem tudom megígérni, hogy megjavulok. Az,
ami ezután következik, csak egy bizonyos elmozdulás
a bizonytalanság felé, amíg ki nem hunynak a fények
és nem zuhan minden az absztrakcióba.

Reggel melankolikus vagyok.

Látogatás a barátomnál és a költészet plátói védelme

(P. Suržinnak)

A legmagasabban fekvő részeken az előrejelzések
havát, az erdőhatár fölött szélvihart jeleznek.

Még itt is, a lovardából átépített
házban, vagy *A vadászhoz* címzett
kocsmában hajlamosak vagyunk elhinni,
hogy az időjárás az előrejelzéshez alkalmazkodik.

*De minden utánzás
kétes.*

Körülöttünk a minitornádókban
spirál-alakban kavarnak a könyvek,
tollászkodnak, verdesnek jeges szárnyaikkal.
Szemünkben tárnics izzik, a barátom
vastag gyapjúpulóverben mosolyog
és így szól: fázni fogunk, sokan közülünk
félmeztelenek, mint a tanítványok, mások a provincia egész területén
viharos szélben tüzet raknak
és néhányan a testvérek közül örökre elvesznek
a szövegben.

*A halálom, az életem, egy olcsó konyhaasztal
papírral borítva, melyre írni lehet.*

Az időnek alávetve minden érintéssel
megtestesülünk. Ez paradoxon,
egy a halál utáni élet formái közül, mély
egység a létezés
rendjével.

*A lélek telihold, villódzás a megkövesedett
tollak fölött, hajnal a pihesziklák belsejében.*

És az új test csak néhány betűből áll.
De olyat, mi nem valóságos, ne ölj!

Kegyess hazugság az igazsághoz hasonlítva.

Hogyan írni valamit arról, ami nincs,
hogyan arról, ami van?

Saját magunk számára mindig veszélyesek voltunk.
Itt északon, mélyen a hegyekben,
némelyikünk álmában is képeket lát,
melyek magvakíthatnak, zenét hall,
melyet nem lehet lejegyezni.

Az athéni király utódja,
Ariszton visszafogott fia, ami becsületére válik,
azt állította, hogy az igazságot a nemlét
alapján keressük és az érzékek hazudnak, de nem kellett volna minket
felületességgel és őrületséggel vádolnia,
mert a sajnálatos valóság
ugyanúgy csak illúzió.

És ráadásul, mondja lakonikusan egy a költők közül,
a szerencsésebbek olyan szövegeket írnak, melyek szerint
világ jön létre.

Fordította: Forgács Miklós

Marián Milčák (1960) költő és irodalomtörténész, a kassai Pavel Jozef Šafárik Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának oktatója, Lőcsén él. *Priestupný rok (Szökőév)* című kötetével 1989-ben indult pályája, azóta összesen tíz verseskötete van. Irodalomelméleti kutatásait *O nezrozumiteľnosti básnického textu (A költői szöveg értehetetlensége)* (2004), valamint a *Mýtus a báseň (A mítosz és a vers)* (2010) címmel foglalta össze. Zbigniew Herbert lírájából Fortinbras gyászbeszéde címmel készített egy válogatást szlovák nyelven Peter Milčákkal együtt, illetve lefordította Czesław Miłosz *To (Ez)* című kötetét (2014). *Provinčné básne (Vidéki versek)* című (Modrý Peter 2021) kötetét jelölték Arany Hullám díjra.

Forgács Miklós (1973, Ipolyság) drámaíró, költő, a kassai Thália Színház dramaturgja. Legutóbbi kötete a Kalligramnál: *Latex búslakodó* (2019).

Radoslav Passia (1977) irodalomtörténész, publicista. A Szlovák Tudományos Akadémia Szlovák irodalmi intézetében dolgozik, a Platform az irodalom és a kutatás számára elnevezésű pályafutását vezeti. A Rádio Devín (RTVS) kulturális csatorna munkatársa. Kutatási területe a 20. és 21. századi szlovák irodalom, amelyet közép-európai kontextusban is vizsgál, ezen kívül a városok és az irodalom kapcsolataival és regionális kutatással is foglalkozik. *Férfi, nő, gyerekek. Mai szlovák történetek* (Noran Libro Kiadó 2016) címmel novella-antológiát szerkesztett, s a *Jelenkor* 2016. évi 4-es számában tanulmányt közölt *A Keleti-kárpátok térségének irodalmáról*.

Délibáb

Úgy szed ki téged belőlem az Úr,
mint gép gyomrából a csavarokat,
ha hibából leáll.

Biztos nagyon rossz lehetek,
ha ennyire próbál engem, hiszen
ha bízna bennem tudná:
úgysem bírom majd addig,
ameddig szerinte kéne.

Ha szomjazom, küld egy pocsolját,
pedig látom, egy délibáb friss forrást mutat.
Nem küld esőt, nem találhatok tiszta forrást,
de csalja a szemem:
míg a pocsolyából iszok,
meglátom a forrást,
ami nem is létezik.

Szilánkokat szór a szemembe,
üveg hasít fel minden pislogásnál,
A fény beletörök ezekbe a cserepekbe,
hogy élesen lássak,
akkor is lássak, ha csukva a szemem,
és fájjon az is, aminek szép a látványa,
Nincs nyugodt pillanat, se pihentető tájkép,
a pupillám elé folyton befolyik a vér,
és nincs, aki befogná a szemem.
Minden pillanatban látnom kell,
amit nem én törtem össze, mégis
körülöttem van.

Tüdőbe szakadt, erőtlen mondatok.
Szél fúj, egyszerre hülök ki a földdel.
Az utat nézem, fehéredik a hótól.
Minden egyes perc tönkremegy,
hiába várlak, épp azért távolodsz,
mert várlak.
Szivároog valami belőlem,
ami messzire taszít mindent.
Látom, hogy zuhan a levegőben,
hogy távolodik tőlem minden.

A hópelyhek árnyékát nézem.
Pont ilyen lettem én is.
Annak vagyok árnyéka, ami
a nagy hidegben is
el tud olvadni
bárki tenyerének
melegétől.

Összeszorított szemmel képzelem el,
mint víz tőlem távolra téged
az a vonat.
Úgy futnak a fák a vonat háta mögé,
ahogy te menekülsz.
Fogja meg lábad a sár,
tolja vissza tested a szél,
ne érh el soha a másik partig.
Fúlj bele abba a rohadt óceánba.
Ne tartson meg tenyerén az Isten,
hullj ki az ujjai közül,
kövekre ess, frissen borotvált
arccal a forró homokra.

Torokgyík

Ülve kellett aludjak napokig,
hogy fel tudjak köhögni a tüdőmből mindent.
Odalent, a hörgők mélyén, a lebenyekben
kormozott álmok szakadtak fel,
hogy aztán szép sorjában
kiköpjem mindegyiket,
rágás nélkül.

Néha hasra fektettek, hogy
kikaparják a számból a halált,
petróleummal kenegették a manduláimat,
belülről az egész torkomat,
hogy fulladjon meg az a gyík ott bent,
engedjen a szorítása.

A köhögéstől elfeketedett az arcom,
és egyre csak
feketedett kint az egész világ.
A kórházba eljött egy
temetkezési vállalkozó,
hogy méretet vegyen,
mekkora koporsóba férek bele.
Próbáltam magam összehúzni,
hogy ne legyen drága,
olcsó halál,
olcsó dolog egy kórházi ágyon
légvétel nélkül maradni,
torkomban az a gyík
egyre csak dagadt,
próbált kiszorítani onnan
minden légvételt.

Terék Anna (1984, Topolya, Jugoszlávia) költő, drámaíró. 2005 óta publikál magyarországi és határon túli folyóiratokban egyaránt. Eddig négy verseskötete és egy drámakötete jelent meg. *Halott nők* című könyvét, 2017-ben adta ki közösen az újvidéki Forum Könyvkiadó és a Pesti Kalligram, melyet később német, lengyel és horvát nyelvre fordítottak. Budapesten él és dolgozik.

A szerző a mű megírásának idején Térey János irodalmi ösztöndíjban részesült.

Saját élet

Saját élet

Bakelitlemezek korai hallgatása

És zenét is kellett hallgatni, bakelitlemezekről és szalagos magnókról, maga volt az örület. A nagyszüleimmel szemben lakott az osztályunk legjobb futballistája, neki volt egy bátyja, gyűjtötték a magyar bakeliteket. Egyfolytában az az 1974-es szám szólt a *Skorpió* együttestől, hogy *Így szólt hozzám a dédapám*. Újra és újra. Alig bírtuk abbahagyni. De az igazi meglepetés az volt, amikor egy másik osztálytársamnál rátaláltam a *Pink Floydra*. Nagyon szerettem azt a zenét. *Animals*, 1977. És nagyon szerettem a borítót is. A héliummal töltött gumidisznót a London külvárosában található *Battersea Power Station* kéményei közé kötötték ki. A fotózás első napján – arra az esetre, ha a disznó valamilyen oknál fogva elszállna – hívtak egy mesterlövészt. A második napon még azelőtt elkezdték a munkát, hogy a mesterlövész megérkezett volna. És ezen a napon egy szélroham megfosztotta a kötelékeitől a disznót. Ötezer láb magasságig repült. Nekem legalább is ezt mesélték. A szobában csak hamutartók voltak, az erősítő *Tesla*, a lemezek meg a két testvér és én. Szólt az eszelős zene, egy másik, szabadabb világból. Ez alapozta meg a könnyűzenei ízlésemet, akkor és akkortól fogva mindörökké. Most már elő sem merem venni. Mi van, ha hiányzik belőle az a csoda, az a varázslat, amit valószínűleg én magam tettem bele annak idején.

Pince

Velünk majdnem szemben, a sarkon az osztálytársamék laktak. Szorgos, precíz emberek voltak, finom drótkerítésükön át folyton be lehetett látni rendezett világukba. Az apa sofőr volt a Konzervgyárban, munkája a kamionsofőrökéhez hasonló mozgékonytárgyat jelentett neki, a fia zsebe tele volt különös, megvásárolhatatlan tárgyakkal: jójával, acél csúzlival, svájci bicskával. És volt egy pincéjük is. Disznót, a bűz miatt, már rég nem tartottak, de a disznóólak, ezek a betonból készült lakok megmaradtak. Több tonna beton. Ütvefűrők kellenének. Több napig tartana a zaj. Mindenkiel össze kellene veszniük. És aztán hová is tennék a törmelékot. Inkább lefedték az egész területet, kívülről és belülről is beburkolták, fejet erősen lehajtva, de végül is ebből lett a pincéjük. Rejtett pince a földszinten. Korábban disznóól. Ott ismerkedtem meg a tömény alkohol hatásával. Kicsike polcok voltak odabent (*Unicum*, *Tripli Sec*, *meggylikőr*), egy kicsike állványon faragott hordócska állt, ben-

ne erdélyi pálinka. Asztalka, székecskék, marosvásárhelyi hamutartó, a hét nagyfaszú kicsi törpe otthona. Végigkóstoltuk a kínálatot. Vigyorogva és szédelegve baktattam át a túldalra. Jó volt, nagyon is jó, arra is azonnal rájöttem, hogy mindez mire való, mire fogom majd használni felnőtt életemben – csak azon izgultam, hogy el tudom-e titkolni szüleim elől az állapotomat. Eltettem ezt az emléket. Később elővettem.

A hollóházi porcelán étkezészet

Amikor az unokatestvéreim eljöttek hozzánk, gyakorta a teraszon terítettünk meg ebédre. Anyámnak volt egy hollóházi étkezészet, a nővérétől kapta az esküvőre, abban szolgált fel az ebédet, olyan volt nekünk az a terasz, mint egy negyedik szoba. Levesestál, tálcák a sültnek, köreteknek, lapostányér, mélytányér, befőttés tányérek, szalvétatartók. Az is előfordult, hogy ebéidőre hirtelen felmelegedett a levegő, s az odabent megterített asztalt megfotuk négyen, és kivittük a L-betű alakú épület teraszára. Kinyitottuk az előszoba dupla ajtaját, vittük, odabent kellemetlen lett volna a hőség, a diófa alatt jobban járt a levegő. Vittük a megrakott asztalt. Eljutottunk az ajtóig. Kifelé nyílt. Belül függöny volt rajta, fehér csipke függöny. Beleakadt az asztal sarka. Hullott az egész. Bokáig jártunk a húslevesben, rántott szeletben, krumplipürében, tejfölös uborkasalátában, elázott kenyérszeletekben. A hollóházi étkezészetből egy darab mélytányér maradt meg, most is megvan. Anyám vigasztalta a lányokat, *ugyan már, nem történt semmi*. De aztán, nekem, bevallotta, hogy akkor véget ért valami. 1970 lehetett, 1970 nyara.

Ágy a teraszunkon

Ha az előszobából kiléptünk a teraszunkra, ott állt egy könnyű asztal négy fonott székkal, meg az ajtó jobb oldalán sok-sok cserepes virág a falon és egy ágy. Az ágyat szépen kiképeztem. Falvédőt helyeztem el, leterítettem egy műselyem subát, és volt ott két vastag párna is, hogy igazán kellemes legyen, testi értelemben is, a fekvés olvasás. Korábban az udvar fűvére feküdtem le. Összeszemezgettem magamnak egy tál szőlőt, és ebéd után, amikor a testvéreim aludtak, ott olvastam. A diófa árnyéka. Enyhe szellő. Turbékolnak a galambok. Igazi béke. Anyám szerint teljes mértékben kényszeres ez a cselekedet. De aztán a fiatal doktor-nő azt javasolta, hogy tegyenek ki nekem egy ágyat a teraszra. Legyen szabad levegőn akkor is, amikor olvas. Olvassak ott. És én attól kezdve ott olvastam. Ott szereztem meg, mondjuk így, alpműveltségemet. Elolvastam a világ összes mítoszát, eposzát, hőstörténetét. Elolvastam minden *Delfin* könyvet. És aztán rájártam anyám általános iskolai kis fiókkönyvtárára is. Csodás volt az a világ. Mi nagyon szegények voltunk. Távol minden utazástól. És én mégis utaztam. Lehet úgy mondani, hogy amikor olvastam, akkor voltam igazán a szabad levegőn, máskor nem. Az ágy szanálódott. Az olvasás nem.

Boltok

A házunk környékén három élelmiszerbolt volt elérhető közelségben. Egyenesen előre, a Kolozsvári utcán egy sarokra ott állt a Piros Bolt, modern beton épület, közel is volt, de nem történt ott semmi érdekes. Ha a Kolozsvári utcán balra fordultunk, és elfordultunk az első sarkon jobbra, ott volt a Tavasz utcai bolt. Ez volt a legkisebb, legaranyosabb, és lehetett benne *levonót* kapni: ha sokáig áztattad, rá lehetett ragasztani a képecskét akármire. Ha pedig a házból kilépve jobbra fordultál, a harmadik sarkon ott állt a Bessenyei utcai bolt. Mocskos szájú, megkeseredett nők vezették, de oda is el kellett mennem, ha anyám élesztőt keresett, *haza ne gyere nélküle*. Egyszer tejfölért mentem. A nő be akart csapni a pénzzel. Azt hiszem, úgy gondolta, nem tudok számolni. Ne csapj be, mondtam neki. Kiabált valamit. És ne kiabálj. *Az Istenke szemében te olyan kicsike vagy, mint az a legyecske ott*. Anyám hamar hírt vette a dolognak, amikor hazajött, nagyon megvert. Amit mondtam, tőle ta-

nultam. Nem értettem, miért a büntetés. Talán még le is térdepeltetett. *Ezek otthoni ügyek,* mondta. *Semmiképpen sem kell őket kivinni az utcára.*

Vendégségek

Apám rokonai között nem volt vendégjárás. Mintha nem tudták volna, hogy a vendégségben mit is kell csinálni. Beszélték azt a tót nyelvet, amiből én egy szót sem értettem, részben éppen azért mert anyám eltiltott minden effélettől, és látszott rajtuk, hogy ennek nem sok értelme van. Minek megállni, beszélgetni munka közben is lehet. Szűk lett a kínai papucsod? Dugjál bele egy sörösüveget, tedd ki az udvar közepére, a napsütéstől kitágul. *No, zbohon, édes fiam.* Anyámék viszont négyen voltak testvérek, és a születésnapokon mindenki eljárt mindenkihez. Ez jelentette a társasági életet. Kicsit ennünk kellett előtte otthon, nehogy már éhesek legyünk másnál, aztán indulhattunk is. Ha mi fogadtuk a vendégeket, anyám csinált egy körözöttes tekercs-tálat parizerből, hallatlanul elegánsnak és elmondhatatlanul finomnak találtam. A fiatalabbik bátyjánál csodások voltak a konzum-szendvicsek: a vajjas kenyérré téliszalámit tettek, arra meg sajtszeletet, főtt tojást, uborkát, náluk örök-ké húsvét volt. A nővérénél a sütemények uralkodtak: krémes, zserbó, lúdláb, csoki kolbász, Horthy-lepény. Ezekhez pedig likőröket kreált gyógyszerári tiszta szeszből, citrom, mandula, csoki likőr, diópálinka. Az idősebbik, amerikai bátyjánál apró falatokat lehetett bekapdosni fogpiszkálókról, náluk ittam először *Traubisodát*. Csodálatos esték voltak ezek. Anyumama halála után azonnal elhalt az egész.

Vöcklabruck

A vendégjárások igazi hőse anyám nővérének a fia volt. Jó kiállítású, szőke fiatalember, hatalmas humorral, s az anyján már a születésekor megkönyörült az Isten: a fiú már békében született, 1945. május 8-án, az ausztriai Vöcklabruckban. Szülei nyugatra menekültek az oroszok elől, de hamar véget ért az út. Egy amerikai hadifogolytáborban szállásolták el őket. Az apa a konyhán dolgozott, s mivel az amerikaiak már akkor is félték a főzőolaj másodszori felhasználásától, elhelyezett néhány gyűjtőedényt az ablak alá, mielőtt kiöntötte volna; voltaképpen ebből a lopott olajból éltek. Nem akartak hazamenni. De a táborban összefutottak anyám idősebb bátyjával, s nemsokára kiderült, hogy nagyapámat, a rendőrfőhadnagyot már fel is akasztották az oroszok Csaba főterén. Sokáig nem mertek hazajönni: láttak Drezdában egy újságot, az orosz kivégzések fényképével a címlapon. A T alakú bitókon kettesével függtek az akasztottak. A képaláírás így szólt: *Így bännak otthonrekedt szereiteekkel az orosz barbárok.* Az újság szerint a baloldali bitó második kivégzettje *rendőr főhadnagy, negyvennégy éves, felesége, felnőtt fia és leánya, valamint két kiskorú gyermeke gyászolja.* Nem volt igaz. Akkor még nem voltak kivégzések. Ők végül hazamentek, és amikor a lány meglátta az apját otthon, elájult. A Tata szerette az első unokát. Ajándékokat hozott neki, néha még ruhákat is. Jóval később, a fiú már házas volt, nagyapja egyszer a konyhából a bejárati ajtóig zavarta vissza, mert az állítólag nem köszönt neki. A fiút ezek a történetek azzal hitegették, hogy rá még nagy dolgok várnak, sokra viszi. Azt hiszem, ezért volt annyira vidám. Nagyon fiatalon vitte el az agyvérzés. Daliás voltának, nagyszerű vicceinek immár nyoma sincs. Hosszú öltönytárogatásban, felhajtott ujjú fehér ingben, nyakig érő mocskokban focizik a poros Pozsonyi utcán.

A fatüzelésről

A vendégségek vége az volt, hogy az emberek összeszedelődöztek, és elindultak haza gyorsan a füstszagú éjszakában. Füstszagú volt az éjszaka, egészen pontosan a fatüzelés illata érződött, különös, veszélyes, természetromboló illat. Nem volt még gázfűtés. A faanyagot lovas kocsik hordták szét Jaminában. A fuvarosok nagy ordítások közepette ledöntötték a tűzfát

az udvarokban, a gazda behordta talicskán a fáskamrába, a feketeszen mellé, aztán nekilátott a darabolásnak. Általában volt egy olyan favágó tuskó, aminek nem árthatott semmiféle fémeszköz. Fejszével vágta a nagyobb darabokat, aztán baltával aprított, a mi házunkat két kályha fűtötte, amikor apám begyújtott, percekig duruzsolt az építményben a fa, csak utána szórta rá a szenet, hogy igazán feldübörögjön az egész. Délig melegített. Lassan hűlt ki. Este újra begyújtottunk. Cserépkályhák. Egy barna és a zöld. Egy napon elvittek tőlünk őket a kályhások.

Dugulás

Amikor bevezettük a központi fűtést, hirtelen megnőtt a konyha is. Kiütöttük az egyik falat, s a mögötte lévő fürkéből nyitottuk meg a spáτζot meg az állattartásra szolgáló melléképületet. Huzatos lett a ház, mégis hallatlanul otthonos. A csap ülepítője azonban egy nap eldugult. Nem folyt le a víz. Ott pangott benne a mosogatólé. Szét kellett szedni. Apám behozta az eszközöket. Alátett a készségnek egy alumínium vödröt. Szétszedte az egységet. Fekete szutyok zubogott a vödörbe, olyan különös darabok, koncok, mocsok voltak benne, mintha valamikor régen belerohadt volna az ülepítőbe egy torz csecsemő. Nem vettük észre. Apám folyatta a vizet. Átmosta az elemeket. Újra összerakta az eszközök rendszerét. Zavartalanul távozott újra a víz, a csőgörényre nem volt szükség. De bennem mégis nyomot hagyott a dugulás mechanikája. Zavartalan a folyadék áradása. Aztán valami elakasztja ezt az áradást. Ki lehet javítani, de magától nem orvoslódik. Ettől kezdve a dugulás mintájára modelleztem magamban a lelki bajok létrejöttét. Árad a lélek. Aztán valami, valami titokzatos és gonosz dolog elakasztja ezt a csudálatos és sérülékeny áradást.

A cipőtalpak megtisztítása

A házunkat vékony járdák vették körül, de azokon túl csak a föld: a téglazúzalékos gépkocsi bejáró, a füves udvar és a telek végéig lenyúló zöldséges és gyümölcsös kert. Apám a kertben dolgozott. Anyám az udvaron vágta és belezte a tyúkokat, ha levágta a jószág fejét, a test néha fél percig is rohángált még. Mi pedig a kocsibejárón fociztunk, hatalmasakat durrantak a gumilabdák a vaskapun, gól, gól. Béke csak akkor lett volna a házban, ha odakintre lett volna rendszeresítve egy-egy kinti cipő, bakancs, gumicsizma, belültre pedig egy-egy papucs vagy mamusz. Meg lett volna egy olyan előszoba vagy legalább állvány és ülőke, ahol cipőt lehetett volna váltani. De nekünk nem volt semmi ilyesmin. *Behoztad a sarat, ne csináld már, hányszor megmondtam.* Ez volt anyám szövege, hiába próbáltuk elkerülni. A fenti folyosó tövébe le volt rakva egy törött pengéjű kés. Azzal kellett megtisztogatni a cipők hernyótalpát. Hosszú ideig tartó, meditatív munka volt. Lehasítod a nagyját. A maradékot kikapargatod a résekből. Aztán odamész a kerti csaphoz, levereted róla a maradékot. Odacsapod a cipőt a betonhoz, hogy leperegjen róla a maradék saras víz. Csak akkor mered bevinni a konyhába. A földön is fut egy meleg vizes cső. Arra kell rápakolni. Megszárad. Mintha örökké ezt csináltuk volna. Műanyag nyelű rossz késekkel tisztogattuk a saras cipők talpát. Elhatároztam, hogy nekem olyan életem lesz, amelyben majd minden felületre lesz egy külön cipőféleségem. Lesz egy cipőmosó vízi felszerelésem. Boksok és kefék egy gyönyörű fadobozban. És nem, egyáltalán nem hordom majd be a házamba vagy lakásomba a sarat. Olyan életem lesz, amiben egyáltalán nem lesz majd sár. ■ ■ ■

Ritka események

Mintha sátorban

Mintha sátorban színlelném, hogy alszom,
hallok minden szemrehányást:
a mulasztásaim, a rossz döntéseim,
a hibás tetteim, a tető elhanyagolása,
a falak málladozása, megérdemeltem
a sorsom, egy szavam se lehet.

Válogatás

Minden éjjel bakot tartok
a menekülő postásoknak, de így legalább
edződik a testem. Hiszen egyébként
mit csinálok? Egész nap az álom kerülget,
miközben válogatom a rizst, és hallgatom a rádiót,
de abban is csak éteri híreket mondanak,
és a szférák zenéje szól. Néha nem figyelek,
csak söpröm be a rizsszemeket a nejlonzsákba,
és utána, ha észbe kapok, rettegek, mi van,
ha ellenőrzéskor találnak egy hibásat,
akkor mindet visszaöntik nekem az asztalra.

Pincéerverseny

Lángoló létrákat kell kerülgetnem egy szabadtéri oltár és egy futballkapu között oda-vissza egy tálcára állított vizespohárral. Engem neveztek be a többiek a pincéerversenyre, mert ők, mondták, nem tudnak rendesen menni, és mutatták is, hogy az egyikük így sántít, a másikuk úgy biceg, a harmadiknak nincs is meg az egyik lába, amit látok az múltból, csak ezek a mostaniak már a megtévesztésig hasonlítanak az igaziakra. Nem baj, csinálom, de félek, előbb-utóbb tüzet fog a papírkötény, amit rám kötöttek.

A kulcs

Sorra lepisszeg a zenekari főtiszt, a trombitahajtogató, a kalácsforgató, a napközi portás és az alkalmi koldus, hogy most nem alkalmas, láthatom, hogy épp a békeutalvány sorsolására várnak, közvetíteni fogja a rádió. De akkor mit csináljak a kulccsal, dobjam a folyóba a híd közepéről?

Távvezetékoszlopok

Került egy-egy távvezetékoszlop az iskola udvarára, a főtérre és a veteránszövetség veteményeskertjébe. A veteményeskertben ez nem okozott gondot, mert akkor már évek óta nem használták a kiszolgált katonák, miután az egyik nyáron összevesztek a parcellákon, az iskola udvarán pedig már előtte is meg volt tiltva a gyerekeknek a futkosás. De a főtéren azután már nem lehetett felállítani a körhintát, ha jött a Luna Park.

Elégedetlenség

Néha furcsa elégedetlenség lesz úrrá az embereken, panaszkodni kezdenek, hogy ez se jó, meg az se, ez sincs, meg az sincs, a versenyautó legyen inkább zöld, a versenyautó legyen inkább tűzoltó kellene, de az sincs, és akkor ne legyen versenyautó se, de miért nem kap mindenki érdemérmét vagy legalább egy utalványt, amelyet a boltban zongorára lehetne beváltani, de ehhez persze az kellene, hogy áruljon a bolt zongorát, de még kottát se árul, se hangjegyfüzetet. Aztán néhány nap múlva lecsillapodnak, és egy darabig eszükbe se jut, hogy hiányozna nekik valami.

Éles helyzet

Ha élesre fordul a helyzet a határ mentén, akkor fekete festékkel kell lefesteni az útjelző táblákat, az utcanévtáblákat, a fontosabb intézmények, tehát az anyakönyvi és a telekkönyvi hivatalok névtábláit, a vasútállomásokon kifüggesztett menetrendeket, továbbá a településeken feltalálható összes kottafüzet összes lapját egy jókora pecséttel úgy tele kell pecsételni, hogy az ellenség egyetlen árva hangjegyet se tudjon azonosítani, de még egy tempójelzést vagy előjegyzést se.

Melange

Melange

Te melyiket szeded.
Tessék?

Mit írt fel az orvos. Szőke nő suttogva és hadarva beszél, a tenyerét szája elé emelve, Dalma nem ért semmit.

A bogyó, na. Scippa? Frontin? Rivotril? Rivotril ne szedjél, sose jössz le róla.

Dalma mocorog a széken, fakószőke nő magyaráz, minek is jött ide. Lefelé néz, a selymesre koptatott kórházi kőre, az illesztésnél fekete, nem illesztés, hogy mondják azt, fuga. Koszos a fuga, a takarítónő oda tolja be a cuccot a kőről, nála is a járólapok között, ilyen a fuga, belefolyik a cucc, rossz a kialakítás. Egyszer felsikálta otthon a közöket. Széthipózta. Karácsony előtt. Órákon át súrolt, hetekig büdös volt a lakás.

Bunkó vagy?

Tessék?

Bunkó picsa vagy, az.

Dalma feláll, a faliújságon szórólapok, a sportolás kedélyjavító, alapítványok telefonszámjai, pszichodráma csoport indul szeptemberben. Csúszás van, már be kellett volna hívniuk, a szőke előtt vagy után. A szőke berendezkedett a tartós várakozásra, kipakolta a szendvicset, üdítőt, úgy babrál a folpackkal, mintha kibogozhatatlan lenne, persze, mert közben őt nézi. Zörög a folpack, zörög, egy humorjelenetet képzelsz, szerencsétlen fazon bogozza, amit a felesége folpackba elcsomagolt, kicsit rángatja, érzi, hogy kínos, beleizzad, körbenéz a váróteremben, abbahagyja, óvatosan folytatja tovább, mellékesen néha belebabrál, aztán eszelősen rángatja a szendvicset. Dalma elmosolyodik.

Kis picsa.

Te vagy a picsa.

Felkapja a táskáját, kiszalad.

Még az elnevezés is taszító, pszichiátriai gondozó, és ebből a „gondozó” a rosszabb. Gondozgatják a gyagyasokat. Nem gyagyasok, ő sem az. Pozitív gondolatok, nagy levegő, kis picsa. Miért kicsi? A telefon után kotor a táskában, hogy felhívja Zolit, abbahagyja. Le kell szokni bizonyos dolgokról, ezt már megállapította, nem kell ehhez gondozó. Állatker-ti gondozó. Nemibeteg-gondozó. Mi van még.

Villamost vár, percek óta, egész nap várakozás, villamos is aluszik. Kora reggeli időpontokat ad az asszisztens, de rajtuk kívül senki nem volt a rendelőben, a sorszámos gépet be se kapcsolták. Dödögysz, ne dödögjél, Zoli így szokta mondani. Rá kéne gyújtani, de már

öt napja nem, Zoli büszke, látod, csak meg kellett próbálni. Mintha öt nap annyi sok idő lenne. Egyébként annyi. Öt nap órákból áll, az órák percekből, például ebből, hogy itt áll a megállóban, és ez tökéletesen alkalmas lenne a cigizésre. Szinte érzi a dohány szagát, hol van már a villamos.

Egyébként meg az miért lenne betegség, hogy fullad a villamoson, nem is nagyon, mások is szívesebben utaznának taxival, vagy önvezető autóban, ki akar hónaljakba szagolni. A gondolatra is rosszul lesz. A kapaszkodó elkoszolódott, sűrű műanyag, hányni fog, de ma még nem evett, lehunyja a szemét. Nagy levegő. Legjobb élmény valaha. Zoli elvite múlt nyáron Sri Lankára, első évfordulás ajándék, és akkor ott ültek körben, már nem tudja, hol, füstölő illat, pára, senki nem beszélt, ez volt a legjobb része, Zoli mosolygott. Akkor te azt figyelted, hogy kuss van? Nem számoltál egytől tízig meg vissza? Nem, nem számoltam, rossz vagyok, mondta kacéran, a nap többi része, mint egy álom, este nagyot dugtak, éjszaka nem zavarta a franciaágy, hogy Zoli forgolódik, és mozog alatta a matrac. Csak kicsit zavarta.

Kisasszony, szabadna?

A villamos ajtóban áll, kerülgetik az emberek. Igen, elkalandozik, néha tényleg nem tudja, hol van, de nem lehet mindent kijavítani, akkor mi marad belőle.

Felszállnék. Mondja egy nő, ingerülten.

Szerintem akkor szálljon fel, válaszolja, és fellép a villamosra, hátramenekül a végébe. A nő nem követi, elől ült le. Kis picca, ez jó. Dilis volt az a szőke csaj, de hol kezdődik az összeomlás.

Cigi, cigi, cigi. A saját szagod nem zavar, kérdezte egyszer Zoli. A bűdös nikotin. Az nem, mondta, a dohány jó. A dohány növény, az emberek emberek. Ezt fejtsd ki, kérlek. Nem fejtem. Elismételte, fejtem, de hülye szó, kifejtés és fejtés, fejt, ha sokáig mondogatod, nincs is értelme. Dilis vagy, mondta Zoli. Tehát ő is dilis, de azért nem úgy, mint a szőke, semmi gyógyszer, meg hülye picca, csak vannak bizonyos leküzdhetetlen kényszerek, ha beszél egy pszichiáterrel, attól még nem elmebeteg. Nem kell gondozni az elmegondozóban. A villamos végében állni jó, ha nincs ott senki más.

Az iroda tehet mindenről. Egyetlen hosszú teremben zsúfolódnak, kivéve a főnököt, akinek külön bőrfoteles szobája van klímával. Nem rossz munkahely, volt rosszabb. Csak az a terem. Polcok a plafonig, létrával másznak fel az aktákért, az asztalok a polcok előtt, az asztal kicsi, mindenki beszél. Nem utálja nagyon.

Csak valamennyire. Mert például bármikor lehet enni, és van az a fél óra, amikor üres az ebédlő. Nincs baja az emberekkel, csak sokan vannak. A mikrón cetli, ne használd. Az egyik srác kijön a konyhába, elmagyarázza, hogy mi van a mikróval, kiégett a biztosíték, vagy izé, Dalma nem tudja követni. Aztán belenéz a műanyag dobozába, ez micsoda.

Spenótos tészta.

A srác fintorog, biztos jól is meg lehet csinálni.

Belép a főnök, hogy kell ezt az izét használni, és Dalma megmutatja, egy kapszula a tejébe, ezt a gombot kell nyomni. Ennyi? Ennyi. Csípőre teszi a kezét, várja, hogy lejjön a kávé, Dalma lábára néz, aztán a kávégépre, plafonra.

Tudja, hogy jó nő, vagyis jobb, nem az a nagy szépség, de nem rossz, sporttagozatos volt általánosban. Szőke ő is, mint a gyagyás csaj a gondozóban, csak világosbarnára festette a haját. Olyan karamell, szőkésbarna vagy milyen árnyalat. A fodrász jajveszékelt, befesteni ezt a szép aranyhaját. Volt már rövid is, cukkolta. Hazudsz. Esküszöm, géppel átmentem a fejemen. A fodrász felhúzta a szemöldökét, erre nem mondott semmit, ez idegesítő, ha gondol valamit, mondja. Így hogy lehet védekezni. Attól még nem hülye, hogy lenyírta.

Senki nem gondolja, hogy hülye vagy, mondja Zoli, folyton ettől félsz. Nyugodjál meg. Ha azt mondod, nyugodjak meg, biztos, hogy felhúzómagam.

Akkor mit mondjak?

Semmit.

Menjek el?

Egyébként is te gyagyázol engem.

Én gyagyázlak.

Te!

Na, mentem.

Ne, mondja Dalma, és hozzábújik, arra gondol, hogy össze kéne költözni, habár a franciaágyat nem szereti, és azt se bírja, ha összetúrják vagy kiszorítják a cuccait.

Vagy ráülnek az asztalára, vagy ha elvisznek valamit. Hol a cégügyes akta. Ja, bocsi, elvittem. Meg a tűzőgép. Eltűnik minden hónapban egy. Ha odakötné valahogy az asztalához, mennyire utálnák meg? Újra itt tart, kibírni ebédig, ebéd után már csak kevés van. Ebédig nincs munka, a főnök délre esik be, akkor mindenki elkezd dolgozni, eltűnik az iroda. A hosszú szűk terem, szinte folyosó, és csak a monitor marad. Mit tudhat a Rivotril. Megguglizza.

Ráírni Zolira. Mit csinálsz, mit ebédeltél. Én úgy elszívnék egy cigit. Kitartás, írنا vissza. De az olyan könnyű, mármint leírni. A cigi a valóság.

Kimegy, másoknak is hoz ebédet, ezzel jó pontot szerez, ellensúlyozza, hogy nem ebédel velük, ami ugye, furcsa. De legalább rendes. Rendes, rendes. Kell az a húsz perc egyedül, ha elkezdené magyarázni, úgy néznének rá, mint a fodrász. Mint akivel nem stimmel valami. Tudod, mi vagy te, kérdezte Zoli egyszer. Képzelt beteg. Erre megrázta a fejét, nem érted. Jókat dognak, és ez elhomályosít bizonyos dolgokat, hogy például Dalma azt lesi, mikor fejezi be a kávéját, mert nem bírja, hogy csak úgy leteszi, bárhova, és gyűlnek a bögrék a lakás különböző pontjain, beleszárad a cucc, nem lehet elmosni. Figyel, és lecsap a frissen koszos bögrékre.

Jön a főnök, kicsit szuszog, belép a terembe, egy lábbal, heló, már vagyok. Minden délután ez a heló, már vagyok. Közvetlenül a kávé után. Egyszer letámadta egy aktával, feltartotta a kezét, a kávéig nem létezem, mondta, ez vicces. És meglepő, hogy vicces. Nem tudja a kapszulás kávégépet használni, ezt ki rendelte meg, kérdezte. Te, te rendelted. Én? Te.

Saját ügyei vannak, persze káosz az iroda, de neki nem kell mások összevissza aktájában keresnie a fájlakat.

Tudja, hogy bejön a főnöknek, mégsem nyomul. Nem érinti meg véletlenül a szoknya alatt a térdét, miközben mondjuk feladatokat ad. Lehetőség sincs, hogy hozzáérjen, a gépe mögött ül mindig, kattintgat, amíg Dalma végigsimít a lábán önkéntelenül, a gondolatra. A főnök alig néz rá, ettől kedve lenne az asztal alá mászni, pedig nem is tetszik neki. Hívős az irodája, szinte hideg. Meg a csend. Vastag üvegajtó, leeresztett redőnyök, kis menedék. Néha képzelt párbeszédet folytat. És mit csinálnál az asztal alatt, kérdezné Zoli. Benyúlna a nadrágszárba, föl-kúszna a szőrös lábakon, fujjogna, röhögnének, Zoli szereti, ahogy nevet, nézi a száját, belenyal, Dalma szétnyitja a lábát, és így tovább.

Tudod, hogy úgy int magához, mint egy macskát?

Hogy intenek oda egy macskát?

Nyújtogatja a mutatóját, Zoli beleharap.

A bőrfotel hozzátapad a lábához, a szoknya felhúzódik, amikor leül, a bőr hideg, jó. Huszonkilenc éves. Még van ideje. Összeköltözni, férjhez menni. Gyereket nem szeretnék, ugye, nem baj, ezt hogy mondaná meg Zolinak. Miért nem szeretnél. Nem tudom. Nyálasak. És nem is vagyok alkalmas. Elképzeli a pelenkákat a lakásban, hányást takarít, oltság, gyerekorvos, éjszakai kelések. Meg lehet úszni gyerek nélkül? Nem akar egyedül lenni, de egyedül is akar lenni, ahogy éppen kedve van, végeredményben mindenki ezt akarja, nem? Sose mondana ilyet.

A főnök végre lépne valamit, felállna, a bőrfotel előtt csípőre tett kézzel várná, hogy kibontsa a nadrágból. De sajnos nem tud komolyan kiszállni a székből, belegabalyodik egy zsinórba, elbotlik a görgős lábakon. Dalma halkán elneveti magát.

Ehelyett a főnök a bankkártyáját veszi elő, kéne egy kis készpénz. Legyen harmincezer. Nekem akarod adni?

A főnök nem nevet, udvariasan elmosolyodik.

Dalmának eszébe jut, amit Zoli mesélt egyszer. Hogy valamelyik haverja kurvázott, nem útszéli kurva volt, a neten találta, és annak fizettek harmincat. Állítólag „iszonyat jól nézett ki”. Dalma elvörösödik, elveszi a kártyát, és odakint jut az eszébe, hogy pin kódot nem kért hozzá, és egyébként is különös, hogy a számlájáról vetet le pénzt, ez valami teszt, vagy vissza kéne utasítani, vegyél ki pénzt magadnak, ilyet nem mondana, de mindenképpen

furcsa, és most ott álldogál az iroda előtt a kártyával. Rá kéne gyújtani. Nem zaklatni Zolit munkaidőben. Figyelj, nem furcsa, hogy.

Meddig lehet itt álldogálni. A szóke csaj még a váróban, a szendvicsével. Az ő nevét hiába mondják. Ahhoz az orvoshoz már nem mehet vissza.

Figyelj. A pin kódod.

Hátrafordul, a főnök cetlit gyűr a kezébe.

Ne veszítsd el.

Dalma elindul az ATM felé, ne veszítsd el, mi vagyok én, hülyegyerek. Soha nem tene olyat, hogy megnézi az egyenleget, levesz mindent, eltűnik, itt hagyja az irodát, ellenőrizné, kivel van kiadási egyezmény, és oda menne, ahol nincsen, újakezdene mindent, de mi az a minden.

Megváltoztatja a nevét, mindig is utálta a Dalmát, elmegy Sri Lankára, ott olcsó az élet, van banán, kókuszdió, meditálgatna, kunyhóban élne, mondjuk a kényelmet szereti, inkább házat venne, habár az ottani fickók rosszul néznek ki, de mindenkinek füstölő szaga van, legalábbis messziről, mert benne van a levegőben is az a füstös illat.

Harmincezer. Nem kér bizonylatot, a délután eltelik, Zoli ráír, van egy helyesírási hiba benne. El mész meló után boltba? El, külön, mész.

Visszaírja, igen, mész.

Mármint te?

Te, persze, igen.

Csöng a telefon, most hülyéskedsz?

Zoli, asszem unlak. Kis csönd.

Mi van?

Hagyjuk, szar napom van.

Unsz?

Kicsit, nem tudom, inkább magamat.

Kurva jó, hogy ilyeneket mondasz. Zoli leteszi a telefont. Szinte már együtt élnek. De akkor miért nem teljesen.

Harmincezer. Odavágja a pénzt és a kártyát az íróasztalra, remeg, nem néz a főnökére, vissza az asztalához, bele a monitorba. Rivotril. Jó szorongásra, pánikbetegségre, epilepsziára, irreális félelmekre. Univerzális. Te most egy picra vagy? A szökét hallja a fejében.

Az asztalán cetli, elvittem a tűzőgéped. Körbenéz, a srác mosolyog rá, a spenóra fintorgós, Dalma pedig olyan mozdulatot tesz, nem is tudja, milyen, de összenevetnek, ez jó. Ha lehetne, ezt is megírná Zolinak, mások is pályáznak rá, csak nem ezekkel a szavakkal. Vajon mennyire volt bántó, ahogy lecsapta a pénzt, lecsapta-e egyáltalán, vagy csak akarta. A srác odagurul a székével, visszateszi a tűzőgépet, meglapogatja, jó kis tűzőgép.

A délután eltelik, kicsit izzadt a háta, viszket, otthon majd rögtön lezuhanyozik, Zoli nem ír, nem baj, elképzeli egy kisbabát, talán nem olyan nyálás, vagy szeretné a nyálát, mert a saját gyereke, de ebből a testből, az övéből szakadna ki egy csecsemő, borzasztó. Borzasztó.

Ha most kirúgják, csak Zolitol kérhet kölcsön, az gyönyörű lenne, unlak, adjál pénzt. Nevetgél magában az íróasztalnál, a kollegák lassan eltűnnek, elszivárognak haza. A spenótos srác odaint neki. Jól néz ki, csak túl fiatal.

Elmondja Zolinak, hogy gyagyás, kész, nincs mit tenni, akarsz így egyáltalán. Most túl egyszerű az egész vagy túl zavaros, letörli az asztalát, a tollakat a tartóba, sárga cetli megy a jobb sarokba. A főnökhöz nem köszön be, a takarítónő érkezik.

Gyorsan kell kimondani egymás után a nevét, és akkor izoli lesz a vége. Siet, elhagyja a villamosmegállót meg a következőt, észreveszi, hogy szinte rohan, de mégsem, valamelyik lába mindig a földön van, mintha verseny gyalogláson lenne, ami mindig olyan furán néz ki, a csipő és a vállak le-föl mozgása, a befelé csukló térdek. ■ ■ ■

j. a nyomozás nehézségei

aprókövel kirakott út a bezárt kőfejtőig. a meg sem kopott, vízszintezett felületen, az illesztések hiba nélkül, de szabálytalanul alakuló hálózatában egyetlen hiányzó darab, a helyén, a kanyar belső ívének lassuló mozgásában mélyen ülő tócsa, fenekén elejtett érme, váltóértéke ismeretlen, betűinek hirtelen hurkai magukba vezetnek, nem érted oldalának végtelen recéit, anyagának könnyűségét, puha horpadásait. tenyered érzéketlen kérgén mi marad utána, felesleges körvonala meddig ér, mire megérkezel, az egyre fogyó sziklafalra merőleges márvány rajzos, hatalmas tömbje elsimul cipőd talpa alatt. a hullámok párhuzamos rendje, a türelmesen töltődő rétegek a szemed előtt egybeálló lapon sorokat képeznek, az őrbódéból pont idelátni, tanúja lehetsz, ahogy a hegyekben legerősebb fagyban évről évre tagoltabb szakaszokra mállanak, őket olvasod egyre gyorsuló ritmusban, a legkisebb szemcse a hajadra száll, a kezedre, az asztal farostból ragasztott lapjára, fényesre csiszolódott műanyag bevonatán, az ujjlenyomatok sűrűjében késheggyel karcolt üzenet, ne feledd, mindez átmeneti. kinézel a homályos ablakon, a kövek repedéseiben növvő fűcsomó megrezzen az erősödő szélben, a kőfal távolodik, a márványpadló mélyül a poros légmozgástól, de csak mintha mindennapos, tömeges léptek, cipők recés sarkai helyett fekvve, ingujjal dörzsölnék véletlenül, legkisebb mozdulataikkal a föld mélyéig magukat az ide egyébiránt már soha meg nem érkezők. kint üres tumultus, az idő szüntelen járása, bent, a bódében tárgyak rendezetlensége, esetlen kőszobrok, a levegő állandó lakomája

a vékonyodó alakok körül, a vésőt rögtön és szorosan követő fény dagálya. a lepattanó lapok mögött, a megjelenő arc folyton újrahunzott vonásaiban, omlás és épülés párhuzamosságában, az árnyékok tónusai között, a domborulatok örök eróziójában, azaz türelmed következményeként rád pillant, sőt, beléd szemével a csórszerű orr felett, szinte törekeny, amit rejteget a kő vak mélyén, ásványainak fojtott zajában, sem meggyőzni, sem hozzád elérni nem tud. a bokáig érő, súlyos törmelék kúpjai között, az alig járható ösvényeken zörgő térdizületeid bizonytalansága, a mézszilánkok fájdalmas moccanásai a levegős üregeket védelmező, szivacsos csont körül, a sok éves üléstől elvékonyodott, használatlan lábszárak, az izmok szálainak szakadás kötegei nem visznek el innen az egymáson csikorgó kőlapok örvénylése miatt. ha a helyszínt ismernéd, nyugalmad maradéka, tó alján egyre kisebb kavics, a sodrás teljes hiányában és minden ok nélkül, hirtelen lenne az enyészete, épp itt nem kellene pont neked látszanod, sóderrel a szájban ki ne félne nyelni a perisztaltika tényleges fogságában.

k. az evidenciák börtöne

a törött cserepekkel tömött zsákok ismétlődő puffanásaitól, az aszfaltot daraboló légkalapács éles csikorgásától, a sarkon beforduló, menetrend szerinti, kanyarodáskor alacsonyabb fokozatba tett öreg busz dízelmotorjának munkaidőben öt percenként, de mindig mintha utoljára felhangzó zakatolásától már régen megsüketült, ismerős gerle a nagyvárosi életre való részleges képtelenségét lábainak állandó, orsószerű testét vertikális tengelye körül forgató mozgásával igyekezett ellensúlyozni, ebből kifolyólag a kilazult ereszt mögötti, a tető alatt vízszintesen futó nádról valószínűtlen méretű

vakolatdarabok zuhantak a belsőudvar lassan növé,
a földszinti lakás előtti, sárga csomókba száradt
füvére, a régóta itt dolgozó vízvezetékszerelők
a reggeltől hallgatott slágerektől estére mindig
kótyagos fején ütött, két centi mély seb a halottkém
jelentése szerint, aki az idegenkezűség esetét végül
kizárta, munkahelyi baleset eredménye, a ház
mellett parkoló autóban, bontatlan csomagolásban
kissé kényelmetlen munkavédelmi sisak, lábukon
az évszakhoz képest meleg lábbeli, lábujjak épek
az acélbetét alatt, a zokni nedves, kabátjuk külső
zsebében elvékonyodott lyukkártya, rajta utólagos,
a kártyát végképp használhatatlanná tevő, élesebb
körvonal szegélyezte lyukkal, ami így sem városszéli
vasrácsot, sem sziklafalba épített vasajtót, sem
sínen mozgó vaskaput nem nyit, mögötte ipari
létesítménnyel, mert hiába minden, az állítólagos
tájjal sosem folyik egybe, mint a kezeletlen fejseb,
a részleteiben kidolgozott koponya anomáliája nem
rendezetlenségre, de egyenetlenségre utal, a felszín
kitüremkedéseire és hirtelen bemélyedéseire,
szörzet és növényzet hiátusaira és mindenféle ok
nélküli, sűrű felbukkanásaira, aminek köszönhetően
maguk a vízvezetékszerelők sem felcserélhetők.
a nem megfelelően illesztett, időközben nyomás
alá helyezett főcső a kóc szálai között szivárogo,
ereszt, majd szétpattan, bokáig, majd fejbúbig
töltve a lakást, ami lassan a plafonig felázik, szemben
a szénmonoxiddal, ami felülről foglalja el a légteret,
a mennyezet alatti, végül eltűnő sávban minden
élőlény levegő nélkül marad, ahogy a belső udvarban
emeletről emeletre növekvő vízszint tetőzik, majd
a gerinc vonalán túlfolyik, a gerle felszáll, más hely
után néz, teljes a csend a víz alatt

Mezei Gábor (Gyöngyös, 1982) költő, az ELTE kutatója. Legutóbbi verseskötete: *száraztenger* (Kalligram, 2021). A Petőfi Irodalmi Múzeum Móricz Zsigmond-ösztöndíjasa.

A cimpaköcsmör árnyékában

Egy betonszürke márciusi reggelen a ragadozó csirkék arra ébredtek, hogy furcsa érzést tapasztalnak a fejükön. Annyira furcsa volt, hogy nem is akartak beszélni róla, inkább másra terelték a szót.

- Elfogyott a kávé – csoszogott ki a konyhába a fehér kalapos csirke.
- Nem süt a nap, pedig tegnap megígérte – támolygott utána a fekete kalapos.
- Azt álmodtam, hogy a Neptunusz bolygó valójában egy görögdinnye, mi pedig megettük – csatlakozott a csevegéshez a barna kalapos. – Először megkopogtattam, hogy jó-e a hangja. Aztán, mivel nem értek hozzá, három vágással meglékeltem, és kivettem belőle egy piramist, hát piros volt, bele is haraptam...

Annyira elmerült a magyarázatban, hogy észre sem vette a fehér kalapos csirkét, aki közben átsurrant a boltba kávéért.

– Én meg álomban örökbe fogadtam két rododendront. Na és? – vallotta be a fekete kalapos. Lefőtt a kávé, meg is itták, de valahogy nem lettek jobban.

- Zsibbad a fülem. Annak is a cimpája – szólt a barna kalapos.
- Hasogat a hátam – mondta a fehér.
- Vetemedik a vesém – tette hozzá a barna kalapos.

Hamarosan elhatározták, hogy meglátogatják a Parmezánboszorkányt, mert eddig még bármilyen rejtélyes kór támadta meg a falu lakóit, a Parmezánboszorkány mindig tudott rá ajánlani valami hatékony gyógyszert. Pitypangot, ökörfarkkórót, galagonyát, vagy azt, hogy „egy napig üljél a valagadon”. Nagy reményeikkel leballagtak a háza elé, de csalódniuk kellett, mert az utcaajtó be volt zárva. Leültek hát a padra, amelyen a Parmezánboszorkány a szomszédokkal meg szokta beszélni a világpolitikai helyzetet. Általában Szíriáról volt szó, vagy Líbiáról, vagy Líviáról.

- Addig barkóbaázunk – javasolta a fekete kalapos csirke.
- Jó ötlet – felelték a többiek.
- Akkor kezdem – folytatta a fekete.
- Személy? - kérdezte a fehér kalapos.
- Igen.
- Sokat késik? - kérdezte ismét a fehér.

- Igen.
- Akkor a reggel nyolcas vonat – vágta rá amaz, a fekete kalapos pedig bólított, hogy el van találva.

Túl voltak már a káposztalepkén, a Salamon-Szigeteken és a Chicago Bullson is, amikor hazaért a Parmezánboszorkány. Seprűjére akasztva egy hatalmas szatyor, tele különféle szí-nű dübelekkel.

- Mi van, elfáradtatok? – tekintett végig a padon ücsörgő csirkéken.
- Nem, barkóbázunk – magyarázta a fekete kalapos. – Maga meg mit vett, mozggyenkát?
- Annyiféle alakú és színű dübel van a piacon, hogy az ember belefárad nézni. Hoztam párat, majd sütök belőlük valamit. Újabbán az ipusztriális ihletésű gasztroonómia kezd foglalkoztatni.

- Jó önnek – felelték a csirkék.

- Gyertek be, van puding – fordította el a kulcsot a zárban a boszorkány.

A csirkék aztán elmesélték a puding mellett, hogy mi minden bajuk lett reggelre. A Parmezánboszorkányt annyira meglepték a beszámolók, hogy elő kellett vennie a vastag zöld könyvet, amelyikben a felsorolásokat tartotta. –

- Ez nem, meg nem is ez, meg emez sem – lapozott figyelmesen. Megvan! Közönséges cimpaköcsmör!

A csirkék hallották, de nem értették.

- Ez valami varázsigé? Mert ha az, nálam még nem hat – szólt a barna kalapos.

A Parmezánboszorkány viszont elmondta, hogy a felsorolt tünetek egytől egyig a cimpaköcsmör nevű ritka, ám annál kacifántosabb betegség irányába mutatnak.

- Milyen az, amikor egy betegség kacifántos? – kérdezte bizalmatlanul a fehér kalapos.

A Parmezánboszorkány a könyv végi szómagyarázathoz lapozott. – Nézzük csak, kacagány, kackiás... kacifántos! Itt van. Nyakatekert, különösen bonyolult (szöveg, kifejezés, dolog), ami fölösleges, szükségtelen körülményessége, bonyolultsága miatt mesterkelten, természetellenesen ható, természetességéből kiforgatott dolog. Ami viszont magát a cimpaköcsmört illeti, minden esetben a fülcimpa elszínesedésével vagy egyéb elváltozásával jár.

- Meg viskett is, nem? – kérdezte a fehér kalapos, mert neki már egy ideje nagyon viskett a fülcimpája.

- Milyen furcsa elváltozások jöhetnek szóba? – kérdezte a barna kalapos.

A Parmezánboszorkány visszatette a könyvet, és egy Kokó nevű lányról beszélt, akivel kollégák voltak még régen, lánykorukban, a kassai vasgyár dolgozóiként.

- Annyira megártott neki a folyamatos fémhő, hogy megkapta ő is a cimpaköcsmört szegénykém. Túlélte ugyan, de az egyik fülcimpája minden ebédszünetben kosárlabdányira duzzadt, és állandóan változtatta a színét. Pont ebédszünetben, értitek...

- És hogy viselte szegény Kokó? – érdeklődtek együtt érző tekintettel a csirkék.

- Hát, nehezen ment neki az ismerkedés, gondolhatjátok. Aztán mire megszokta, épp visszaváltozott neki normálisba. Persze addigra már a normális volt neki a nem normális, úgyhogy azt kellett ismét megszoknia. Volt mit csinálnia szegénynek. Még hólyagredukciós procedúrára is elutazott a messzi Magnyitogorszkba, de semmi.

- Egyáltalán miért hívták Kokónak? – firtatta tovább a boszorkány példabeszédében halottakat a barna kalapos.

- Tudjátok, aranyoskáim, amikor én születtem annak idején, vagy hát mi ugye, a korszályom, illetve minek is mondjam, akkor nem ilyen neveket adtak az anyukák a lányaiknak, mint most, hogy mit tudom én, Szilvia, meg Barbara, meg Kiara, és főleg nem olyanokat hogy Iringó meg Jázmin, sokkal inkább afféléket, hogy Gizella, meg Lujza, vagy Sári, de ha például valaki külföldi divathullámok alapján akarta keresztelni a gyereket, példát vehetett például a francia divattervezőről, Coco Chanelről, aki polgári nevét tekintve egyébként Gabriella volt, csak aztán gondolom egyszer valahogy lekokózták, és rajta maradt.

- Értjük már – bólogattak a csirkék. – Továbbá jó lenne azt mondani, hogy ettől a választól jobban is lettünk, de nem így van – tette hozzá a fehér kalapos. Hasgörcsökre

panaszkodott, csontlőtyögésre, és a fogai is mintha egyenként ki akartak volna ugrálni a helyükről.

A parmezánboszorkány beleült a kecskelábú karosszékebe, letette az olvasószemüvegét, és komoly szemekkel a csirkékre nézett.

– Ez egy hosszú út lesz fiúk. Fel kell rá készülnötök. Mármost agyilag. Meg lelkileg. Meg mindenhogy.

A csirkék szájában megállt a puding a csodálkozástól.

– Hogy tetszik érteni, mama? – szólt a fehér kalapos.

– Úgy, hogy én értem, hogy ti most azért jöttetek el hozzám, hogy ennek vége legyen, de tudnotok kell, hogy ez még csak most kezdődik.

– Hogyhogy most kezdődik? Mit ír a könyv? Mi jó erre? Már az én cimpám is mintha fájna.

– Nem csoda fiam, hisz köcsmörödik. Ez egy ilyen folyamat. Azért nevezi a szakirodalom kacifántos betegségnek, mert mindenkinél picit más a lefolyása, és a gyógyír is mindenkinek más.

A csirkék értették is, meg nem is, de inkább az utóbbi.

– Ti értitek? – kérdezte a fehér kalapos.

– Nem. Miért, te igen? – szólt vissza a fekete.

– Tessék már világosabban fogalmazni, amúgy a puding jó volt – egészítette ki a visszajelzést a barna kalapos.

A Parmezánboszorkány látta, hogy metaforákkal a csirkéknél semmire sem megy, úgyhogy hangnemet váltott.

– Na figyeljete akkor még egyszer. Tudjátok, hogy olyanok vagytok nekem, mintha az unokáim lennétek, holott nem erről van szó. Megmondom tehát a valóságot. Cimpaköcsmör ide vagy oda, meg kellene házasodnotok.

Olyan csend lett, hogy hallani lehetett a szút a gerendában, ahogy időnként perceg, vagy inkább másodperceg.

– De miért pont most? – kérdezték egyszerre a csirkék. Olyan képet vágtak, mint az ívelt ablakrés mögött kuporgó postás, akihez zárás előtt két perccel futnak be egy ládányi levéllel.

– Miért, miért. Mert már ivarérettek vagytok, vagy hogy mondják. Szóval nemsokára családok lesz, és...

– De maga ezt honnan tudja ilyen biztosan? – szólt a barna kalapos, olyan tekintettel, mintha legalábbis a vasárnapi húslevesbe kapott volna meghívót.

– Nem is hogy tudom-e, csak hát ez egy ilyen körforgás. Telik az idő, és el kell tölteni valamivel. Erre találták ki például a ti korotokban a házasságot...

– De dönthetünk úgy is, hogy nem, és... – vágott közbe a fehér kalapos, de a boszorkány leintette egy műanyag légycsapóval.

– Dönthettek úgy, aztán majd jártok ide hozzám a cimpaköcsmöreitekkel. Nekem erre nincs időm, sem kapacitásom. Darwin Károlyal nem lehet szembe menni, majd meglátjátok. A természetes kiválogatódás folyamata nem állhat meg. Vagy ha mégis, annak viselni kell a következményeit.

– Ki az a Darwin? – kapta fel a fejét a fekete kalapos csirke.

– Ő találta fel a táplálékláncot, te légyagy – szólt közbe a barna kalapos.

– Olyasmi – bólintott a boszorkány, és írni kezdett valamit a tintaceruzájával az egyik újságpapír szélére.

– Mit ír, mama? – érdeklődött a fekete kalapos csirke, mire a boszorkány átnyújtotta neki a papírt.

– Nyugati tér 1-2, Budapest VI., West Balkán – betűzte lassan a csirke, majd megkérdezte, mi akar ez lenni.

– Keressétek fel ezt a helyet, barátaim, aztán mondjuk olyan tíz év múlva gyertek vissza, és elmondjátok, mi volt – mutatott diszkréten a kijárat felé a Parmezánboszorkány.

A csirkék csak nagyon fokozatosan indultak meg kifelé. Az egyiknek még a kezében volt a pudingos kanál.

– Na de és a házasság, meg a cimpaköcsmör, meg ezek? – kérdezték méltatlankodva a csirkék, de a boszorkány csak bólogatott, hogy „ott majd mindent megmondanak, hogy mit hová”, és miután kilökdöste őket az utcára, kettőre zárta a kiskaput.

– Akkor tíz év múlva srácok! Addig meg jót ne halljak! – fordult vissza az előszobába a Parmezánboszorkány.

A csirkék reménytelen állapotban tértek nyugovóra, még a szokásos, elalvás előtti, akácméz-es kamillateájukat sem itták meg.

– Jó lenne ezt az egészet kialudni – motyogta a szúrós szélű, sárga alapon kék kockás pokróca alól a fekete kalapos csirke.

Persze nem így történt, másnap, bár besütött a nap az ablakon, a ragadozó csirkék mégis enerváltan ébredtek.

– Emlékeztek, mi volt tegnap? – szólt elsőként a barna kalapos.

– Sajnos igen – felelték a többiek.

Már éppen a kávéjukba mártogatták a Diszkókekszet, amikor a fekete kalaposnak mentőtlete támadt.

– Kérjük meg Csibe atyát, hogy írjon nekünk egy házassági hirdetést! Mégis csak osztálytársak voltunk, nem?

– Igazat beszélsz pajtás! – csapott az asztalra a barna kalapos, de akkorát, hogy még a Diszkókeksz is ugrott egyet ijedtében. Aztán persze feljajdult a csirke, mert megcsavarta a véredényrendszerét az egyre jobban elhatalmasodó cimpaköcsmör.

– Nézzétek, az én bal fülemnek a töve már akkorára nőtt, mint egy biliárdgolyó – szólt a fehér kalapos. Miután megsajnálta, elindultak Csibe Atyához a Kereszt sorra. Már az utcáról látták, hogy a plébános a parókia udvarán levő pergola alatt ül, és ír valamit.

– Mánkunk van baromfivéreim, éppen ír! – szólt hátra a fekete kalapos csirke, majd a füléhez kapott, mert hirtelen teljesen elkarfiolosította a cimpaköcsmör.

A jajdulásra felkapta a fejét a plébános is.

– Dicséé... Csibe atya! Mi vagyunk, a többiekkel. Nem akarunk ám zavarni! – kiáltott be a kerítésrácson a fekete csirke.

– Jöjjetek csak kedves testvéreim, elöttetek mindig nyitva a kapu – intett a pergola alól Csibe atya, aki a fekete reverendáját viselte épp, és úgy nézett ki, mint Terence Hill iker-testvére. Pislogó tengerkék szemével megkérdezte a csirkéket, miben lehet a segítségükre, egyben exkuzálta magát, mert a templomtorony felújításának ügyében ír sürgős válaszlevelet Marginális Kardinálisnak.

– A tetőt már két éve kicseréltettük, idén festenek a tornyot. Csak hát tudjátok, a színárnyalat. Jó lenne eltalálni, hiszen messziről is látszik.

– Messze van a kicsiny falum, de a tornya mégis ide látszik – dúdolta a dalt a fehér kalapos csirke.

– Pontosan – bólított a plébános, majd ismét felkérte őket, hogy ismertessék jövetelük célját.

– Szeretnénk megkérni, hogy írd nekünk egy házassági hirdetést.

Csibe atya letette a tollat. – Nocsak, házassodni készültök? Mi okból?

– Kaptunk egy szomorú diagnózist, atyám – morzsolgatta ujjait a barna kalapos csirke. – Ránk rontott egy rémes kór, a nevét talán nem is részletezném, mindenesetre azt a szakvéleményt kaptuk, hogy házasodjunk meg, mert attól majd elmúlik.

– Mikorra vár ellenőrzésre a doktor? – kérdezte Csibe atya taktikusan.

– Tíz év múlva már kéne is mennünk – sütötték le szemüket a csirkék.

– Értem – felelte Csibe atya, majd hozzátette, hogy tíz év az nem sok, főleg ha bibliai időszámítással nézzük, és hát ugye mi okunk lenne, hogy másképp nézzük. Egyben felvetette, hogy előnyös lenne három nőért keresni, ha nem is hármas ikreket, mint maguk a csirkék, már csak a korkülönség és a vagyonelosztás kiküszöbölése végett is. A csirkék

egyetértően bólogattak. Csibe atya kivett a tintasugaras nyomdájából egy üres papírt, felkapta a tollát, és már írta is, majd átnyújtotta lapot.

– Ezt vigyék be az újságba. Kifizetitek a publikálás költségét, és hamarosan megjelenik. Telefonszámot írjatok még a végére.

A csirkék megköszönték, és elindultak a kapu irányába. Óvatosan megkérdezték azt is, vállalná-e Csibe atya az összeadást is, ha odáig jutna a folyamat. Csibe atya persze megígérte ezt is, de azért hozzá tette, hogy a ceremóniát jó lenne majd csak akkor tető alá hozni, ha a templom tornyára is felkerül az új színárnyalat.

Keserves napok következtek, a ragadozó csirkéket egyre könyörtelenebbül sanyargatta a cimpaköcsmör. Az egyiknek két napra elmúlt az ízeleése és a szaglása, a másik egy hétig türkizkékét izzadt, a harmadik meg hálnak hitte magát, és ki sem jött a kádból. Alig ettek valamit, azt is csak Vasvillás Pista bácsi jóvoltából. A megátalkodott mezőgazdász minden nap vitt ebédet szeretett szomszédainak, mert tudta, hogy ha elragadja őket a cimpaköcsmör, ki tudja, ki költözik a helyükre. Ha pedig ez így folytatódik, akkor annak nem lesz vége soha, hiszen ez még mindig így volt, amióta világ a világ. Még gesztenyés-kéksajtos rizottót is csinált nekik gyömbéres marharaguval, pedig ilyet utoljára ő is csak a megyeszékhelyen evett.

Az egyik kedvetlenebb kedden aztán megcsörrent a csirkék telefonja. Kiderült, hogy a hirdetésre szeretne jelentkezni valaki, pontosabban három nővér, valahonnan az Érinthetetlen érchegység déli lejtőiről, egy annyira kis picike faluból, hogy ha télen a jégen elcsúszik valaki az egyik végén, a falu másik végéig is csúszhat.

– De mi a nevük? Azt nem mondták? – faggatta a fehér kalapost a két baromfivére, miután letette a telefont. – Katika, Matika és Etika – hangzott a válasz. – Egyelőre sok mindenről nem volt szó, csak hogy pénteken esetleg már lehetne is találkozni szerintük – tette hozzá.

A csirkék örültek, hogy végre van remény, de kicsit aggódtak is, mert fogalmuk sem volt, mi lesz ebből. Ha lesz egyáltalán. A köcsmör okozta fájdalmaik mindenestre enyhültek, úgyhogy bíztak benne, hogy jó az irány.

– Én azt mondom, hogy jobb ma egy kudarc, mint holnap is egy cimpaköcsmör – döntötte el a vitát a fekete kalapos.

– És azt se felejtjük el, hogy lehet, hogy minden oké lesz a lányokkal – egészítette ki a fekete.

– Mindig gyanús, ha valaki hirdetésből ismerkedik – dobott egy pezsgőtablettát a poharába a barna kalapos.

– Akkor mi is gyanúsak vagyunk nekik, testvér – érvelt a fehér kalapos.

– Az igaz, de nekünk nincs más választásunk. Megmondták, hogy csináljuk ezt, ha jót akarunk, úgyhogy csináljuk. De nem jókedvünkből, és ez nagy különbség – dobott egy újabb pezsgőtablettát a poharába a barna.

Végül megegyeztek, hogy a lányokat először elhívják cukrászdába. A süteményt mégis csak mindenki szereti, azzal mellé lőni lehetetlen – szólt az érvelés.

A Trüffel cukrászda reggel kilenckor nyit, de ha valaki nyolc ötvenötkor állít be, azt sem lökik vissza az esőbe. Pontosán ez történt a ragadozó csirkékkel is. A találkozó napjának reggelén szürke felhőgomolyag borította az eget, a szél és az eső pedig mintha versenyeztek volna egymással, hogy ki az erősebb.

– Megint a Vasvillás Pista bácsinak volt igaza – csukta össze esernyőjét a barna kalapos.

– Mit mondott már megint? – kérdezte a fehér.

– Hát hogy ideális randevűidő van, mert sem a kertben, sem az állatoknál nem lehet semmit csinálni – idézte a szomszéd szavait a barna.

– Remélem, azért eljönnek – akasztotta a kabátját a fogastra a fekete kalapos csirke, ugyanis már látatlanul beleszeretett Matikába, a középső kisasszonyba a jelentkezők közül. A fehér és a barna kalapos még nem döntöttek el, hogy melyikük ül Katika, és melyik Etika mellé.

Végül a lányok döntötték el a dilemmát, mivel Katika a fehér, Etika pedig egyből a barna kalapos csirke mellé ült. Külön szeparált boxokban fogyasztottak, mert úgy döntöttek, hogy a kollektív ismerkedést a második alkalomra hagyják.

A három nővér kilenc húszkor érkezett taxival, és mindhárman mást rendeltek. Katika egy Somlói Revolúció tortaszeletet, Matika egy cukor- és lisztmentes rusztikus almás-diós vaníliás tortaszeletet, Etika pedig az Őrség Zöld Aranya nevű torta mellett határozott, bár nem titkolta, hogy a Puncsegér nevű alkotás is felkeltette a figyelmét. A ragadozó csirkék persze csak krémet kértek.

– Nem választasz inkább valami fantáziadúsat? – kérdezték tőlük a nővérek, ugyanis közben kiderült róluk, hogy nővérek.

A ragadozó csirkék ennek örültek is, meg nem is. Egyrészt hasznosnak tűnt együtt élni valakivel, aki konyít az egészségügyhöz, mert nem kell minden bajukkal a Parmezánboszorványhoz mászkálni. Másrészt félték, hogy titokban begyógyszerezik őket, mint a filmekben.

– Na de hát mi a francnak gyógyszerzènének be minket, érted... – morfondírozott hazafelé a fekete kalapos, miután fülig beleszeretett Katikába.

– Hisz tudod, hogy a szerelem az eszközeiben nem válogat – adott hangot aggályainak a barna.

Begyógyszerezve élni kábán még mindig jobb, mint a cimpaköcsmör – fogalmazták meg a kollektív kompromisszumot.

Teltek-múltak a hetek, a ragadozó csirkék pedig megegyeztek a három nővérekével, hogy ideje összebútorozni. Kacsi Karcsi, a kisiklott karrierű agrorocker kék Zetor Crystalja magasítás pótkocsiján vontatta a csirkék házához a nővérek cókómókját az Érinthetetlen érc-hegységéből. Csibe atya ugyan még nem jelentkezett, hogy kijárta-e már a templomtorony új színárnyalatának ügyét Marginális Kardinális hivatalában, de azt látták, hogy a régi, kopottas színeiben pompázik úgyhogy elhatározták, hogy felcserélik a két programpontot. Először a bútorozás, utána az örök hűség.

A kiszolgált kék traktor lassan jött, hogy ne essen le semmi a pótkocsiról. Közben Kacsi Karcsi természetesen lakodalmas rockot hallgatott, mert szerette megadni a módját.

Katika, Matika és Etika a traktorfülke hátsó részében kapaszkodtak, kipottyanásukat megakadályozandó.

– Szép a gépe – mutattak a nővérek gondosan manikűrözött ujaikkal a Crystal motorblokkja felé. Kacsi Karcsira jó hatással volt a bók, és azt sem bánta már, hogy a fontos alkalomhoz mokaszint húzott.

– Hát, kedves hölgyeim, most az a marha nagy szerencsénk, hogy a forgatónyomatékért felelős összekötő tengely párhuzamos a traktor hossz tengelyvonalával, s a keréktengely erre merőleges, a forgatónyomatékot így a kúpkerekek veszik át. Ez a rendszer lassító áttételű, ami tovább csökkenti a hajtótengely fordulatszámát. Ahhoz képest még halkan szuszogó jószág, mivel a hajtáselosztót alkotó kúpkerekek fogai a jármű hajtótengelyére mereven szerelt tányérkerék fogzatába kapaszkodnak ugyebár. A fogaskerekek fogazása pedig ívelt, úgynevezett Gleason-fogazásnak köszönhetően zajtalanabban járnak, és kevésbé kopnak. Persze ez csak egyenes úton érvényes, mert kanyarban a hajtótengelyek igénybevétele jóval nagyobb azért – magyarázta a menyasszonyoknak Kacsi Karcsi, mert úgy nevelték, hogy hölgyek társaságában nem illik hallgatni.

– Ez mondjuk nyilvánvaló, de mi a helyzet a lánctalpas traktorok hajtáselosztójánál? – kérdezte érdeklődve Katika, dicsekedve egyúttal, hogy ő már olyat is látott.

– A lánctalpas traktorok hajtáselosztója természetesen más, mint a kerek traktoroké. Ott a kormánykapcsolókkal kormányozzuk a járművet, ahogy azt nyilván önök is hallották már. Amit talán ritkábban szokott elhangzani, pedig ugyanolyan fontos, hogy a forgatónyomatékot kis kúpfogaskerék viszi át az egyszerű hajtáselosztó tányérkerékre. A tengely mindkét végén kormánykapcsolók vannak, ezek rendszerint több tárcsás száraz tengelykap-

csolók. Külső és belső hajtott dobokból, lamellákból, nyomótárcsákból és rugókból állnak. Ez még mind rendben lenne ugye, csak hát a belső dob, amely a féltengely hornyaira van szerelve, külső felületén fogakkal rendelkezik, lamelláik súrlódó erejével meghajtják a külső dobokat, és ezt a forgó mozgást redukáló fogaskerék-áttétellel a lánchajtókerekekre viszi át. De miért érdeklí ez magácskát ennyire? – kérdezte Kacsi Karcsi, majd nyomott egy közzé.

Katika bevallotta, hogy gyerekkorában sokáig traktor szeretett volna lenni.

– Az, hogy traktorral járunk, a mi családunkban az általános műveltség része volt. Ezt a műveltséget pedig a szántóföldek illatával együtt szívtuk magunkba, mint az egyszereget, a Hiszekegyet, vagy a vonatok menetrendjét.

– Ezzel önök is így vannak? – nézett a többiekre Kacsi Karcsi, miután elismerően bólintott, és fordított a kormányon, hogy kikerüljenek egy tuskót.

Matika és Etika egy ideig hallgattak, mert arra számítottak, hogy majd a másik szólal meg először. Végül Matika felelt.

– Tudja, Károly, a válasz nem. Mi egy picikét másképp voltunk ezzel. Bár nővérünket szinte azonnal beszipantotta az agrárszektor, mi inkább irodai munkára vágytunk. Rendezett íróasztalra, forgószékre, csattogó hangú írógépre. Emlékszem, tizedik születésnapomra ujjnedvesítő szivacsátalát kértem, mert tetszett, ahogy a postahivatalban a postamesternő minden egyes alkalommal, amikor bélyegért nyúlt, belenyomta az ujjbegyét a kis szivacsátalába. A másik, ami nagyon vonzott ebben a munkában, a pecsételés. Imádtam nézni, ahogy a hivatalokban kiválasztják a különféle alakú és nagyságú pecsétek közül a megfelelőt, beleütik a tintapárnába, majd rányomják a dokumentumra a pecsétet a megfelelő színben. Szépen, mindent a maga helyére, a maga sorrendjében. Elhatároztam például, hogy az én íróasztalomon mindig rend lesz.

Közben Etika kért szót, és elmondta, hogy amit a nővére érzett a pecsétek iránt, valami hasonlót érzett ő a másolópapírok felé.

– Az indigó, tetszik tudni, a fényével, ami volt neki. Hogy odaillesztette a lap alá, megírta a lapot, aztán ott volt ugyanaz a többi lapon is, alatta. Hát én erre úgy néztem, mint egy varázslatra. Nem akartam semmi mással foglalkozni, csak ezzel. Aztán persze...

– Aztán persze? Mi történt? – kérdezte félénken Kacsi Karcsi, miután ledudált a mezei útról egy röhögőgörcstől fuldokló sünt.

A nővérek elmesélték, hogy mint oly sokaknak a környéken, sáros bakancsával nekik is belépett a gyerekkorukba a történelem.

– Azt mondták, kétezerben majd jön egy nagy válság, mert összezavarodnak a számítógépek, mert csak 1999. december 31-ig vannak beprogramozva. De úgy tűnik, valaki átprogramozta őket az utolsó pillanatban. Mert hogy nem kevesebben lettek, hanem többen. Már mint a számítógépek. Mindenhová számítógépeket hoztak. Kidobták az írógépeket az irodákból, a pecsétek sem kellettek már, hiszen nyomtatni is lehetett már pecsétet, vagy valamit, ami ahhoz hasonlít. Sehol sem tudtunk elhelyezkedni sajnos, ezért nem maradt más választásunk, egészségügyi ápolók lettünk.

Kacsi Karcsi rutinosan forgatta a kormányt a kátyús utakon, ügyelve rá, hogy a bútorokkal telepakolt pótkocsi hosszanti laprugói se mondják fel a szolgálatot, és a forgózámolyban se keletkezzen kár. Közben persze igyekezett a társalgás fenntartásában is segédkezni, hiszen neveltetéséből fakadóan nagyon jól tudta, hogy hölgyek társaságában hallgatni illetlenség.

– Mi okozta egyébként ezt az averziót az önök esetében a számítógépekkel kapcsolatban? – tudakolta Kacsi Karcsi ismét a nővérek pályaválasztásának részleteit. Elmondta egyúttal, hogy a számítógépek elterjedését ő maga sem fogadta kitörő örömmel, viszont a számítógépes játékok és a zenehallgatás által lehetőségeinek kitérülése mégis csak legitimizálva érezte az újítást életében.

– Amikor bejöttek a számítógépek, én épp a hajam növesztettem, és reméltem, hogy nem élek sokáig. Tehernek láttam a létezését, de amikor megismerkedtem a számítógépes játékokkal, úgy éreztem, van kiút. A szüleim nem törődtek a szabadidőmmel, hiszen nekik nem volt. De most már meséljenek önök.

Ezúttal a nővérek hallgattak egy hosszabbat, majd Matika szólalt meg ismét.

– Tudja, Károly, az orvosok is sokáig keresték nálunk ennek az okát. Végül a nővérkép-zőben jött rá az informatikus, hogy allergiások vagyunk a számítógépekre. Folyamatosan tüszőgtünk, és kiütéseink voltak, ha szembe kerültünk egy képernyővel – mesélte Matika.

– Még majdnem meg is vádoltak azzal, hogy megöltünk egy egeret. Pedig tudtuk, hogy az egyik szeleburdi osztálytársunk szerelte ki, aztán a szünetben a folyosón gurigatta. Következő órán az egér már a faliújságon függött, a tanár úr kinyomtatott üzenetével. „Ez az egér, hála neked, használhatatlan” – ajánlotta figyelmünkbe a fejleményeket a fiatal tanár, de elfordítottuk a fejünket – egészítette ki Etika.

– Ez nagyon szép és megható, hogy önök a számítógép-allergia nevű ritka és hiányosan feltérképezett betegség áldozatai, de ha belegondolok, az egészségügyi nővérek is használnak számítógépet. Nálunk a faluban is a nővérke írja ki a receptet, persze annak alapján, amit Hormonfalussy doktor úr diktál neki. Szóval ne tessék már engem azzal hitegetni, hogy nővérkeként nem kerülnek időnként szembe a számítógépekkel, mert nem fogom elhinni – közölte Kacsi, majd belenézett a bal tükörbe egy leágazásnál.

Most Katika vette át a szót, akit eddig elnémítottak az érzelmei. Elmesélte, hogy a traktorvezető megjegyzése ugyan jogos, mégis nagyon sok hely van a világban, ahová a nővérkéket nem adminisztrálni hívják. Háború sújtotta övezetekről beszélt, ahol sok esetben trópusi körülmények között kell ellátást biztosítani a sérülteknek. Lőtt sebeket kezeltek, és Katika szerint maguk is begyűjtöttek néhány találatot.

– Amikor össze tetszik számolni, hogy egy hét alatt hányszor látott vért és hányszor paradicsomszószt, aztán 15:2-re nyer a vér, sebes iramban átalakul ám az értékrendje, uram.

Kacsi Karcsinak elmondták továbbá, hogy segítő szándékuk és bátorságuk ismertté tette őket a békefenntartók és a segélyszervezetek világában. Még a Brájen közlegény megmentésébe is hívták őket statisztának, de nem mentek, mert egyrészt nem akarták Hollywood malmára hajtani a vizet, másrészt Steven Spielberg sem volt nekik soha szimpatikus.

– Tudja, az a csöpögős amerikai műkomolyság, ami az egész filmgyárunkból árad. Hogy az elején lehet bármi, hülyéskedés, vicc, de a végén mindenki összeborul és közösen ünnepel, hogy nem az a lényeg, hogy ki milyen, meg mit akar, hanem hogy itt vagyunk egymásnak. Persze ez hazugság, és a rendezők sem így gondolják, csak tudják, hogy ez a kasszasi-ker receptje. Sose mentünk volna statisztának hozzá, még akkor sem, ha Palm Springsben szállásolt volna el minket egy mamutfenyőekkel körbeültetett medencés házban – mondta fenyegető hangszílyal Etika.

– Vagy Beverly Hillsben – tette hozzá Etika.

– Mi bajotok a mamutfenyőekkel? – nézett hátra Kacsi Karcsi.

Megtudta, hogy a mamutfenyővel senkinek semmi baja, csak úgy tudják, hogy Amerikában ez majdnem olyan gyakori dísznövény, mint nálunk a tuja. Visszaterelték azonban a szót a fekete földrészre, amely szerintük nyugalmat áraszt, egyszerűséget és előben sokkal szebb, mint a természetfilmekben. További előnyeként említették, hogy Afrikában soha senki nem ideges. Aki mégis, az nagyon gyorsan abbahagyja, mert rájön, hogy semmi-re nem megy vele. Eljutottak a konkrét példákig is: Kongó, Angola, Kamerun – inkább ilyen helyekre helyeztették magukat az elmúlt években a nővérek, de mivel már elégük van a trópusi hőségből, és a jó hazai házi koszt is hiányzott nekik, úgy gondolták, jelentkeznek a ragadozó csirkék házassági hirdetésére.

– Ha minden jól megy, életem végéig már csak mosogatni fogok – sóhajtotta kívánságát a traktor hátsó üvegére Katika.

– Én meg takarítani – nyilvánult meg Matika.

Etika most hallgatott, mert bár sosem merete elárulni nővéreinek, mégis vonzotta az adminisztráció. A számítógépekre is ő volt a legkevésbé allergiás, igazából nagyrészt csak szolidaritásból.

– Majd akkor én meg beegyek a városba, hogy elintézzem a hivatalos ügyeket – tette hozzá, de főleg csak azért, mert furcsa lett volna, ha éppen ő nem mond semmit.

Kacsi Karcsi az út végére annyira megkedvelte őket, hogy váratlan kérdéssel fordult hozzájuk.

– Ne vontassam én ezt az egész hóbelemencot inkább az én házamhoz? Biztos megélhetésem van, a mezőgazdaság – mutatott a traktor műszerfala felé.

A három nővér rezzenéstelen arccal fogadta az ajánlatot.

– Kedves öntől, de tudja, mi hárman vagyunk, és ők is. Maga meg egyedül. Szóval más-hogy nem ülnének a számok – magyarázta Matika.

Döcögtek tovább, immár a falu utcáin. Kacsi Karcsi meg is sértődött egy picikét. Még az is eszébe jutott, hogy nem várja meg, míg lepakolnak, hanem a hidraulikus emelővel billenti le a billenős pótkocsiról a rakományt, aztán két közgázzal elhúzza a fenébe. Végül inkább az eredeti tervelnél maradt, mert jobb a békesség.

– És attól nem féltek, hogy elkapjátok a ragadozó csirkéktől a cimpaköcsmört? – kérdezte kiszállás előtt a nővérekét szórakozottan.

A nővérek mintha meg sem hallották volna a kérdést. Nem kérdeztek vissza, és nem is feleltek semmit. Kacsi Karcsi pedig nem akarta erőltetni a témát, úgyhogy döcögtek tovább.

Teltek-múltak a hosszú havas hetek és hónapok, Vasvillás Pista bácsi megfüstölt sok kolbászt, Kacsi Karcsi felszántott sok földet, és Vándor Sándor is jól kivándorolta magát, de a ragadozó csirkék cimpaköcsmöre csak nem akart elmúlni. Pedig nem volt hiba semmiben: Katika egész nap mosogatott, Matika takarított, Etika pedig járt be rendszeresen a városba, hogy a hivatalos ügyeket időben elintézzé. Reggelente mégis úgy néztek ki a csirkék, mint ha legalábbis valamelyik trópusi országban folytatnának gerillaharcot a radikális felkelőkkel. Már nem volt elég, hogy szédültek, félrebeszéltek, és mindenféle furcsa alakú elváltozások tarkították a testüket, időnként lőtt és szúrt sebekkel másztak ki a reggeli paplanjuk alól, kék-zöld foltokkal, meg mintha vadállatok mardosták volna őket az éjszaka folyamán.

– Hogy nézel ki, haver? – szólt az egyik szerda reggel a barna kalapos a fekete kalaposhoz dermedten, pedig épp lágytojás volt a reggeli, a kedvence.

– Hallod, öreg, hát úgy jártam, hogy így még soha. Kafferbivaly szaladt nekem balról, pedig csak a boltba mentem biciklivel.

– Te meg mintha álmodban rád ült volna egy zsiráf – fordult a fehér kalapos felé, aki kénytelen volt beismerni, hogy álmában a Serengeti vidékén vadászgatott, de egy kritikus pillanatban elpártolt mellőle a kísézője, ő pedig kénytelen volt józan paraszteszére hagyatkozni, hogy kikeveredjen a forró helyzetből.

A három nővér ugyan hallotta a ragadozó csirkék párbeszédét, de csak mosolyogtak felettük.

– Még a végén maradhattunk is volna Afrikában ennyi erővel, hisz ott is sebesülteket ápoltunk – kuncogott a nagy kék mosogató vájdling felett Katika.

– Estéknként még ők a legnagyobb hősök, reggel meg úgy néznek ki, mint akin átgázolt a Boko Haram. Na de hát ezért szeretjük őket annyira, nem? – kérdezte a porszívóval a kezében Matika.

– Megyek a hivatalba, beviszem a papírokat – sóhajtott Etika, és a tapírdrapp ballonkabátjában kikopogott a kilences buszhoz.

Délután a csirkék Vándor Sándorhoz voltak hivatalosak, pontosabban áthívta őket segíteni, mert éppen aznap hozták meg neki a harminc mázsa szenet. Ahogy lapátolgatták a fosszilis fűtőanyagot a pinceablakba, szóba kerültek Vándor Sándor legutóbbi kirándulásai. Máramarostól Patagóniáig, Benáresztől Cinkotáig vitt az útja, és persze nem bánta meg egyiket sem. Sándor is megkérdezte a csirkéket, hogy viselték az elmúlt esztendő, mire megtudta, hogy az alattomosan rájuk rontó cimpaköcsmör következtében határozottan házasságra adták a fejüket. Pontosabban adták volna, csak hát az egész folyamat elakadt valahol a templomtorony közelében. Vándor Sándornak viszont erre is volt megoldása.

– Hát majd mi befestjük azt a templomtornyot, hát csaknem jutunk ezért pokolra.

A csirkék örültek is az ötletnek, meg nem is. Tudták, hogy amíg nincs a házasságról papírjuk, addig a cimpaköcsmör sem múlhat el, már ha igazat beszélt nekik a Parmezánboszorkány, akiről köztudott, hogy sosem hazudik, hiszen nincs rászorulva. Templomtornyot festeni viszont szintén nem akartak a vőlegénycsirkék, mert tériszonyuk volt, és féltek, hogy ha elrontják a színárnyalatot, akkor Marginális Kardinális visszakézből exkommunikálja őket, mint annak a rendje. Ráadásul a hibát mindenki látni fogja, hiszen a templomtorny egyik fontos tulajdonsága, hogy messzire ellátszik. Addig-addig vonakodtak, míg Vándor Sándor megígérte nekik, hogy befesti ő maga.

– Ez lesz az én nászajándékom nektek, mit szóltok? – törölte szénporos bicepszét a homlokába a vitathatatlanul vállalkozó szellemű világutazó.

A csirkék nem merték visszautasítani az ajándékot, mert illetlenség. Nem igazán tudták azonban elképzelni, hogy Vándor Sándor, aki eddigi életútja során leginkább a vándorlásban jeleskedett, most hirtelen felmászik egy templomtornyra, hogy azt a megfelelő színárnyalatúra befesse, pusztán azért, hogy mindezzel nekik nászajándéku szolgálhasson.

Igazuk is lett, mert Vándor Sándor az első adandó alkalommal ismét útra kelt, hiába lapátoltatott harminc mázsa szenet a pincéjébe télire. Ezúttal a tuvák földjére ment sámánfákat nézni, onnan pedig hőlégballonnal átsurrant Kappadókiába, hogy kipróbálja, milyen egy barlanglakásban nézni a plazma tévét.

A következő tavasszal aztán váratlanul minden a helyére került. Marginális Kardinális megadta az engedélyt az új színárnyalat kikeverésére és felfestésére, ráadásul maga jött el megtartani a toronyszentelőt. Egy hétre rá Csibe atya összeadta a ragadozó csirkéket a három nővérkével, akik nászút helyett azt kérték, hogy soha egyetlen számítógépet se kelljen bekapcsolniuk, se ki. Miután ezt megkapták, olyan finom paprikás krumplit főztek a nagy kék csíkos fazékban, amitől a ragadozó csirkék cimpaköcsmöre másnap reggelre nyomtalanul elmúlt.

– Komolyan mondom, jobban vagyok, mint még soha – lépett azon a bizonyos reggelen a konyhába energikusan a fekete kalapos csirke.

– Ne azt mondd, én már a kutyával is megjártam a határt – dicsekedett atlétatrikóban a fehér kalapos.

– Nem is tudtam, hogy van kutyánk – szólt szokatlan szentimentalizmussal a barna kalapos, a cimpaköcsmörnek úgyszintén semmi jelét nem mutatva.

– Nektek nincs is, csak nekünk – nézett Katika felé a fehér kalapos.

Katika viszont nem szólt semmit, csak mosogatott, és mosolygott bele a nagy kék vájdlingba. Matika sem szólt semmit, főleg mivel kiszámolta, hogy már olyan sokat takarított ebben a házban, hogy másnak is szívesen megengedné. Etika persze ismét a papírforma szerint cselekedett: felkapta tapírszínű ballonkabátját, és bement a városba elintézni a papírokat.

Veres István (1984) író, újságíró. Eddigi kötetei: *Galvánelemek és akkumulátorok* (novellák, Kalligram, 2011), *Dandaranda – szerelem, biztonság, kutyák* (regény, Kalligram, 2013), *Széchenyi – pozsonyi mesék* (Pozsonyi Kifli PT, 2016) és a *Petőfi – Pozsonyi mesék* (Pozsonyi Kifli PT, 2020). Pozsonyban él.

Via Roma

Mikor az alkonyat kigyúl, és belehamvadnak
mind a zászlók, figyeld a méltóság perceit,
a nyüzsgést, a sors ellen
emelt fővel indított végső rohamot.

Az utcalámpák és a bárók
kigyúló fénye: mind az ellenállás lángjai.
A bukás elkerülhetetlen.
Nézz magadba. Igyál bort, s ne beszélj többé a jövőről.

Előadás

Felhők futnak az alkonyi égen,
gyorsan vált az alakjuk. Idelent
szélcsend van. Kettéhasított koponyájú
csecsemőt formál a pára,

elkerekedő száj cuppog az elvont
mell után, majd démoni arccá
változik át, őrizve újszülött vonásait,
és ebből, a hasadás mentén, páros

kép alakul: lehunytt szemű öregember
harapja szét egy gyermeklány ajkait.
Csak az életet kaptad kölcsönbe, hogy
vissza kelljen adni. Minden egyéb a tiéd.

Pineta di Barcola

Fejem fölött a lombok dongaboltozatával,
szomorúság ül a szívben és sebet virágozik
a száj, nyelvem ahogy forgatja az észnek
szögletes, szép szavait.

Chuck Schuldiner koporsója

AZ üzlettársamat a munkavédelmi előadáson ismertem meg. A fatelepet éppen felszámolták, de az üzem nemrég felvett, és az összes munkással együtt hamarosan el is bocsájtott dolgozójaként adminisztratív okokból még részt kellett vennem az oktatáson. A sértődöttségében elnémult telepen csak ketten jelentünk meg. A régebbi munkások lakókocsijaik mélyén forrongtak. A feszültségtől mindent hangosabbnak hallottam és élesebbnek láttam. Leendő üzlettársam hajában világított az arany, és rájöttem, hogy a büfésnőnek igaza volt, tényleg nagyon rondák a berepedezett, helyenként vérző körmeim, meg a tartásom is valóban bocsánatkérően görnyedt, esetlen. Ezenkívül az összes ruhámba – férfingek, farmer – fűrészpör ragadt.

Az üzlettársam cigarettára gyújtott. Felém nyújtotta a dobozt, nem dohányzom, mondtam. Kár, mondta, leéghetne már ez a kibaszott kóceráj. Az üzem teherautóival fuvarozta a faárut egyik ipartelepről a másikra. Ő is az egyik ilyen telep mellett lakott, ugyanolyan konténervárosban, mint én. Rendesen ejtette a szavakat, nem olyan laposan, mint általában a melósok, és mikor megszólalt, eszembe jutott, hogy gyereket akarok, noha soha nem akartam, sőt, a gondolatától is irtóztam, de ez a hang megrezgette a hasam csarnokában az ürességet. Nem értettem, mi történik. Leendő üzlettársam megkérdezte, mit csinálok a fatelepen.

Mondtam, hogy író vagyok, vagyis azért jelentkeztem az éjjeliőri állásra, hogy nyugodtan be tudjam fejezni a regényemet, de mikor megérkeztem, a telepvezető közölte, hogy az állást megszüntették, munkásra viszont mindig szükség van. Így lettem kiségitő – hordtam a fát a munkaállomások és a fatelítő között, csiszoltam, lakkoztam, gyalultam – a két bajszos, középkorú munkásnő melletti harmadik nőként, de a telepvezető rögtön megtiltotta a munkásoknak, hogy zaklassanak, így már az első perctől kezdve utált mindenki – a kimerültségtől rendszerint munka után azonnal elaludtam, hajnalban keltem fel, hogy a regényen dolgozzak.

Az üzlettársam elmondta, hogy a feleségével nemrég költöztek a környékre, munka reményében. Sajogni kezdtek a térdeim a pontokon, ahol lehorzoltam őket, mikor elestem a talicskával. Az üzlettársamnak ugyanolyan rondák voltak a kezei, mint nekem. Hunyorgtam az aranytól. Megérkezett az oktatónk, majdnem egy óras késéssel, részegen. Köpcös, bajszos férfi volt, neki is megszűnt a munkája, így nem szóltunk semmit, amiért a targoncák veszélyeiről kezdett beszélni – mikor rájött, hogy a telepen nincs is raktár, a vasúti forgalmisták szidására tért át, aztán meg egy legyintéssel lezárta az oktatást, és azt java-

solta, menjünk át a telep túloldalán levő Pecsényésbe. Mivel ezt a munkanapot még fizette az üzem, szó nélkül követtük.

Nem szerettem a Pecsényésbe járni. Ez volt az egyetlen étkező a környéken, és a büfésnő mindig megjegyzéseket tett rám. Hát hogy nézel ki – ez milyen blúz –, a te korodban már férjhez mennek – ezenkívül a hús is mócsingos szokott lenni, az italt meg vizezték. Híg táplálék, híg élet. A büfésnő végigmért minket, sokáig nézte az üzlettársamat. Sört itunk, hallgattuk, ahogy az oktató a forgalmisták lustaságáról beszél – mikor mondat közben az asztalra csuklott a feje, egymásra néztünk. Most mi lesz velünk, kérdeztem. Nem tudom, mondta a leendő üzlettársam; szemében az égbolt rávetült az én szemem mocsaira és rétjeire, beléjük akasztotta magát, csüngött rajtuk, támasztotta őket. Szemeimben a rétek és mocsarak az égbolt felé kezdtek terjeszkedni, kicsaptak, felgyulladtak, megbékéltek. Jól láttuk egymást. Kettőnknek pont annyi megtakarított pénze volt, amiből megvehettük a fatelepet és megtarhattunk két munkást.

Így tettem szert üzlettársra és egy rosszul felszerelt, kicsi üzemre, két mogorva, ám ügyes asztalossal. Az én ötletem volt, hogy koporsókat gyártunk – azok gyorsan elkészülnek, és a környéken kitörőben volt egy újabb járvány – a hatályos jogszabályok értelmében a helyi szerveknek gondoskodniuk kellett a hozzátartozók nélkül maradtak temetéséről – az egyszerű, ám masszív koporsók gyártásához nem kellett új gépeket vennünk – egy nap, két koporsó, az üzlettársammal hetente kétszer felpakoltuk a teherautót és körbejártuk a környező falvakat – a teherautón fekete bársonyszalag jelezte szolgáltatásunkat, és volt egy megafonunk is, amibe a kihaltabb településeken beleordítottam, hogy temetkezési akció, olcsó koporsók kaphatók – az üzlettársam ilyenkor mindig nevetett – a települések képviselőivel én tárgyaltam, fülledt, kicsi irodákban ülve, keserű kávét kortyolva nem volt nehéz őket meggyőzni, hiszen sem az állami-, sem a magáncégeknek nem nyúlt el idáig a kezük, rajtunk kívül senkit nem érdekelt ennek a vidéknek a sorsa – útközben felváltva hallgattunk keneteljes halotti miséket és floridai death metal zenekarokat – eladásainkat a Pecsényésben, vagy ahhoz hasonló útszéli falatozóknak ünnepeltük meg – a nap végén üzlettársam letett a lakókocsi-otthonomnál, rám mosolygott, sosem ölelt meg.

Az üzlettársam nem beszélt a feleségéről. Először arra gondoltam, tulajdonképpen nincs is felesége. Csak akkor került szóba, ha kérdeztem. Így tudtam meg, hogy gyereket akarnak – elmúltak a horzsolásaim a körmeim meggyógyultak, elkezdtem ápolni a hajamat és a bőrömet – vasárnaponként a regényemen dolgoztam, néhány sörrrel és a floridai death metállal az asztalosműhelyben – a bőröm egyre lágyult, határai feszültek – az egész testem feszült –, Chuck Schuldiner már évek óta halott volt –, semminek nem volt értelme, amit leírtam –, csalónak éreztem magam, hiszen úgy jöttem K.-ba, hogy megírom ezt a regényt, és most egyedül az érdekelt, hogy lényegemnél fogva üres vagyok –, a kereslet meghaladta a kínálatot, újabb asztalosokat kellett felvennünk –, mi is élőködhetünk tehát a járványon, megfordítva a természet logikáját –, nedveztek a rétek és mocsarak –, vasárnap éjjelente rendszerint földhöz vágtam a regény lapjait, befeküdtem egy félkész koporsóba, az ágyékomhoz csúsztattam a kezem, lassan és szegyenkezve, és az üzlettársamra gondoltam, ahogy éppen feltölti a feleségét étellel, nagy és izzadt teste görcsbe rándul, ahogy elélvez, az én testem eközben egyre üresebb és feszültebb, és az elélvezés sem a lezárása valaminek, csak egy újabb vereség.

Chuck Schuldinernek nem volt ilyen koporsója, mondta az üzlettársam, mikor a teherautót pakoltuk meg; Chuck Schuldinert hamvasztották.

Elkezdtem festeni az arcomat.

Felvettünk két újabb asztalost, és már heti háromszor kellett körbejárnunk az egyre bővülő területünket. Útjaink belenyúltak az éjszakába – eleinte a teherautóban aludtunk, aztán úgy terveztük meg az utakat, hogy félreeső motelektben végződjenek – külön szobát kértünk, optimisták voltunk, az üzlettársam a gyermekáldást, én az eladási mutatóinkat illetően. A Pecsényés büfésnője már nem is köszönt. Új megrendelőink egyre szívélyesebben viselkedtek. A járványügy jelezte, hogy felvenni velünk a kapcsolatot. Megállíthatatlanok voltunk és rettegetem.

Észrevettem, hogy nem is sápadt az arcom, hanem rózsaszín. Egyre nehezebben tudtam arra figyelni, amit az üzlettársam mondott – csak a bőréből áradó hő érdekelt, húzott

magához, meg kellett kapaszkodnom a saját üres testemben – láthatatlan méz csurgott az ujjaim hegyéről, hozzá akartam ragadni, örökre. Mindig súroltam a testét, ha elhaladtam mellette – kicsinyes voltam és dühös. Ajánlatokat kaptam az itt ragadt, lakókocsijaikban tengődő munkásoktól és a kistérségi támogatások elsikkasztásán buzgólkodó vezetőktől –, visszautasítottam az ajánlatokat. Szóba került, hogy terjeszkedhetnénk a régió túlra. Néhány távolabbi község vezetője érdeklődését fejezte ki. A járványügy szakembereket küldött a vidékre, őket is a mi koporsóinkban temették végül el.

Egyik utunk végén történt – olyan büfé volt, mint a Pecsényés, árok mentén, út szélén, mint amit épp csak ottfelejtettek – zsíros kenyeret ettem, a kihelyezett padon ültem, míg az üzlettársam sörért ment – megismertem őket, az egyik községi előljáró volt az, egy mellóssal – nem vehették észre az üzlettársamat – az előljáró leült mellém, a munkás csak állt és nézett – az előljáró megpróbálta megsimogatni az arcomat, megütöttem –, dulakodni kezdtünk, a földre estem – az üzlettársam nagyobb volt mindkettőnél, ott véreztek és nyálastak a lábaink előtt –, az üzlettársam derekába kapaszkodtam, nem csinált semmit, csak nézett –, én is néztem, sokáig, amíg biztosra nem tudtam, hogy ez volt az a pillanat és már el is múlt –, a teherautóhoz vezetett és nem a megszokott útra tért rá.

Az üzlettársam felesége gyönyörű volt. Arcán a pírok nem alattomosan kúsztak fel, egészségesek voltak a színei, tartása egyenes. Gömbölyödött a hasa. Magasabb volt nálam, gondoskodóan hajolt fölém, hogy fertőtlenítővel bekenje a vágást az arcomon. Házi süteményt csomagolt nekem. Megdicsérte a hajamat. Gyűlöltük egymást.

Nem volt nehéz összecsomagolni azt a kevéske holmit, amit magammal hoztam K.-ba. Ide naponta egyszer érkezett vonat, a tehervonat, ami a telepre hozott árut – pontosan tizennégy harminckilenckor fékezett le az üres állomásház füvekkel benőtt sinein –, le is esett az állomás faláról a menetrend, ahogy belerúgtam – szállt a téglapor –, én voltam az egyetlen utas –, az üzlettársam biztosan nem érti majd, hova tűntem, négy szót hagytam a lakókocsim ajtaján: elmentem, nem jövök vissza. Vannak életek, amikben nem az az érdekes, ami történik, hanem amik történhetnének, és erőfeszítéseim ellenére az enyém is ilyen. Nincsenek emlékek, nincs kerek, lezárt cselekmény – kimenetek végtelen lehetősége van, és ha már a fejemben léteznek, elvékonyodik a különbség közöttük és a ténylegesen megtörtént dolgok között – lehet, hogy valahol, az én vagy az ő fejében lefordultunk egy láprétnél, volt ott egy nagy fűzfa, ágai mint korbácsszálak vagy vészjósló nagy függönyök – az is lehet, hogy tényleg nem volt felesége, és úgymond jó véget ért a történetünk –, vagy talán K.-ban sem jártam sosem, vagy ha mégis, nem most, nem ezért, nem ilyen formában –, és az is egy lehetőség, hogy Chuck Schuldiner valahol még életben van –, már nem tudtam követni, hány eshetőséget vettem számba, ahogy a vonat ablakán át egybemosódtak az amúgy is jellegtelen táj elemei –, így hagytam el K.-t egy unalmas délután; hirtelen, alattomban.

Hegedüs Vera (1991, Kaposvár) első regénye („ostoba”) 2021-ben jelent meg a Műút-könyvek sorozatban; ugyanebben az évben Móricz-ösztöndíjas.

Fotó: Kaszics Bálint

A megoldás

Hogyan lehetnék boldog?
 Megkérdézem a filozófusomat!
 Voltam már annyira részeg,
 hogy kedvem támadjon tényleg zavarba hozni.
 Rendeltem két felest,
 honnan tudná pont ő, és ha tudná is,
 miért árulná el pont nekem.
 Nyilván „önzetlenségből”:
 a megosztás a megoldás része.
 Attól csak még hitelesebb,
 ha alig lehet belőle kiimádkozni,
 térítőkkel tele a padlás.
 Alkalomadtán én is
 hangot adok
 perspektívátlan lekerékítettségemnek.

Azért iszom felest, bár nem szabadna,
 mert legalább gyorsan lent van,
 és valahogy az étellel is így vagyok.
 Áthabzsolódom a keserűségen.

Ezzel töltöm az időm?
 A felét utálom, ha sikerül,
 mégis muszáj lesz megenni –
 minek kertészkedem?
 Az élet rövid, Tandori hosszú –
 írta a filozófusom,
 aki sokkal több időt töltött nálam Tandorival.

Reteklevél-pesto.

Ha jól értem a Dezsőt,
 amikor összekapcsolta
 a legjelentéktelenebbet
 a legmagasztosabbal,
 képzelt lények képzelt interakcióival
 a szünetmentes alkotást,
 arra mutatott példát,
 hogy a halandóság tükrében
 a boldogság is mennyire másodlagos.
 És ez a mindenkori egyszerűség honnan is
 lehetne megkérdőjelezhető.
 Közben rákezdett az énekes rigó,
 be kéne fejeznem:
 mennyire tervezhetetlen,
 mennyire tervezhetetlen.

Keresett eredetiség

„rossz nóta az, amelyik nem hasonlít más nótára”

„Olyan szeretnék lenni, amilyen volt már valaki más” –
biztonságban érzem magam, amikor
a terapeutám Handkét idéz.
És azt hazudhatom neki, persze, hogy olvastam,
ahogy most azt, hogy azóta sem,
és nem bukom le, kopp-kopp, egyikkel sem.
Nincs olyan szerelem, amilyen még nem volt,
de mindenki úgy beszél róla, ahogyan még senki.
Akinek volt anyja: evidens, hogy különleges,
el is maradhat ennek iszonyú bizonygatása.
Hányszor megnyálaztam a szemem hazafelé.
Kisfiam, teljesen mindegy, mit csináltál,
ha őszintén elmondod nekünk, nem lesz semmi baj –
ebből az intelemből
az egész költészetem levezethető.
Érthetőnek lenni: ez ám az önfeláldozás.
De ha neked Füst lendülete,
Arany szókészlete smafu,
ha szarsz az öregekre,
megérdemled, hogy azt kapd, amit már eleve tudtál,
és hazugság, hogy még érdekel.
Csak akinek nem volt anyja,
társaságban alig venni szavát,
az akarhatja kettesben
ennyire megértetni magát... –
iramvers: mehet, amerre lát...
Aztán hajtogathatjuk unásig, amit megértettek végre.
Biztatnak is, mikor kifogynak a szóból:
Na, mondjad!
Anyu, nekem most annyira jó,
hogy lepattan rólam a szereteted,
én most az a sziget vagyok,
amit elnyelt önmaga túlaradása,
és az érzelmek visszahúzódásáig
kétséges a különlétezése.
Azzal teremtem meg magam, hogy elfordulok.
Ahogy azzal teremtesz meg minden nap te is.

Peer Krisztián 1974, Dorog. Déry- és Füst Milán díjas költő, drámaíró, Kismaroson él. Hetedik verseskötete *Bizony* címmel 2022-ben jelenik meg a Jelenkor Kiadónál. A szerző fotóját Kaszics Bálint készítette.

Ukrán leves

Ukrán leves

Kacsasírt olvasztok a lábóban. Kacsasírt, ha az nincs, akkor kókuszsírt. Lábóban vagy fazékban, sosem tudom, melyik melyik. Te mindig tudod, hogy fazék. Fazékban főzöd a céklalevest, amire nem mondjuk, hogy borscs, nem tudom, miért. A káposztalevesre sem mondjuk, hogy scsí, egyszerűen csak káposztaleves. Napraforgóolajjal főzöl, mert böjti napokon nem eszel állati fehérjét, és mi értelme van a levesnek, ha nem lehet belőle enni szerdán és pénteken. Kókuszsírt nem használsz, szerinted szemfényvesztés, szerintem a legjobb zsír. Én napraforgóolajat nem használok, émelygek tőle. Szerinted csak bebeszélem magamnak, ha éheznék, örülnék a napraforgóolajos levesnek is.

Nagyon felhevíted a lábost vagy fazekat, én sohasem merem annyira, félek a forrótól. Te nem félsz, te csak a bombáktól félsz, azt mondd, annyira semmi nem forró. Gyalulod a céklát, én reszelem. Nem szereted, ha szösös a leves, ezt a szót szoktad használni, hogy szösös, én viszont szeretem, ha a zöldségek egészen aprók. Neked csak a vastag és egyforma csíkok felelnek meg. Serpenyőben hagymát pirítasz, én is. A borscs két edényben kell, hogy készüljön, minden orosz így csinálja. Az ukránok is így csinálják, ebben egyformák vagyunk. Nem tudom, hogy mi oroszok vagyunk-e, nem borscsot főzünk, hanem céklalevest. Apróra vágott kaprot teszek a hagymára, szerinted a kapor csak a kész leves tetején jó. Egy vadidegentől tudtam meg, hogy a borscs attól borscs, hogy a zöldségeket főzés előtt megsütik. Krasznodarban, ami szerinted nem is Oroszország, mert ott ukránok és vadkaukázusiak laknak. Mert szerinted az ukránok nem oroszok. Látod? Szerintük sem azok. A répát reszelem, te karikákra vágod. Tizenkét éves voltam, amikor bablevest főztem, az első önálló levesem volt, nem dicsértél meg, hanem azt mondtad, hogy a bablevesbe nem karikákra kell vágni a répát, hanem hasábokra. Szarok rá, hogy milyen formájú a zöldség a levesben. Neked nem ízlik, ha nem a leveshez passzoló formájúra van vágva.

Ha a cékla kicsit megsült, hozzáadom a lereszelt répát. Te a karikákra vágott répát és a hérrépát is, én azt nem, mert utálok. Otthon, Oroszországban paszternákkal főznek, annak sokkal lágyabb az íze, a petrezselyemgyökeret nem szeretem, a paszternákot igen. Na, nem a Doktor Zsivágós Paszternákot. Szerinted ez hülye szóvicc, ami nem illik ebbe a szövegbe, szerintem csak hülye szóviccek léteznek, és mindenhova illenek. Otthon, Magyarországon nem kapni paszternákot. Nem tudom, hol az otthon. Egyre kevésbé. Nem tudom, otthonom lehet-e az ország, amelyik a testvérét pusztítja.

A serpenyőben megpirult a hagyma, fokhagymát zúzok rá, te is fokhagymát zúzol rá. Belerakok egy babérlevelet, te kettőt raksz bele. Krasznodarban azt mondták, nem kell ba-

bérlevél a borscsba, mert elrontja az ízét. Szerinted ez nem így van, szerintem se. Szeretjük a babérlevelet, a vad kaukázusiak, úgy tűnik, hogy nem. A serpenyőbe raksz néhány szem feketeborsot, én valamivel kevesebbet, mondjuk feleannyit. Sózol. Én is sózok. Amikor sózol, mindig elmeséled, hogy a leningrádi blokád alatt éhezted. Hogy napokig nem ettetek, és amikor már nagyon sírtatok az öcséddel, az anyád hozott egy kis sót, amibe belemárthatad a kisujjadat. Azt szopogattad, hogy ne legyél annyira éhes. Mennyi só férhet el egy négyéves gyerek kisujján. Emlékszel erre. Bárcsak emlékezne mindenki. Bárcsak ne történhetne meg újra.

A lábosban a cékla és a répa megsült, ropogósak, enyhén karamellizálódtak. Az eredeti recept szerint a borscsba kell káposzta is. Te nem teszel bele. Én sem. Nem tudom, az ukránok tesznek-e. Ukrán levest főzünk, már amennyiben borscsot főzünk, nem pedig céklalevest. A megpirult zöldségeket felöntöm vízzel. Te is felöntöd vízzel. Fel kell fornia, de nem nagyon, ha nagyon lobog, akkor a cékla elveszíti a lila színét, piros lesz. Beleteszel egy szem krumplit, egészben, meghámozva. Én is. Oroszországban kockákra vágják, és a zöldségekkel együtt piritják. Nem szereted a krumplidarabok ízét a borscsban, mármint a céklalevesben. Azt mondod, nagyon vad. Fel lehetne önteni a zöldségeket alaplével is, marhával vagy sertéssel, de mi nem úgy szeretjük. És akkor nem ehetnéd böjti napokon, szerdán és pénteken. Úgy meg mi értelme van a levesnek.

Ha a serpenyőben megpuhult a babérlevél, jöhet a paprika, a darált paprika. Neked darált paprika, nálam az soha nincs, vagyis egy darabig volt, de a fele mindig megrohadt a hűtőben, így inkább friss paprikát használok, néhány karikát. Nálad sosem rohad meg a hűtőben semmi, mert éhezted. Látod a menekülőket? A gyerekeket? Ha felnőnek, azt hiszem, náluk sem rohad meg majd a hűtőben semmi.

Szentpétervár legszebb áruháza a Jeliszejevskij kereskedőház. Gavril Vasziljevics Baranovskij terve alapján épült, art nouveau stílusban, ezerkilencszázketten és három között, nem tőled tudom, hanem a Wikipédiáról. Tőled azt tudom, hogy a háború alatt ott kellett sorban állni élelemért. Hogy az anyád sorban állt, és leesett egy bomba, a németek, azok a gonoszok, alávalók, pont oda dobtak le egy bombát. Mintha nem lett volna elég a nyomor amúgy is. Akik a sor elején álltak, mind meghaltak, az anyád nem halt meg. Az élelmet, amelyet azoknak adtak volna, akiket eltalált a bomba, odaadták azoknak, akiket nem talált el. Így éltetek túl. Az ételt a dédnagymama hazavitte, bőröndbe tette, a bőröndöt körbetekerte madzaggal, a madzagra hetvennyolc csomót kötött. Nem tudom, honnan tudod, hogy hetvennyolcat. Lehet, hogy nem annyit, mindenesetre elég sokat ahhoz, hogy legyen ideje gondolkodni. Gondolkodni, ha rátör az éhség. Gondolkodni, miközben bontja a csomókat, hogy valóban elég éhes-e ahhoz, hogy megegye, ami a bőröndben van. Vajon most is így csinálják? Ukrajnában? És arra fognak emlékezni, hogy az oroszok az alávalók? A Jeliszejevskij fő attrakciója ma egy automata zongora, olyan, mintha egy láthatatlan zongorista játszana rajta, lehet bent venni török banánt, és macaront is, egyenesen Franciaországból. Vagyis nemrég még lehetett. Ma ismét fényévek választanak el minket a pompás Nyevszkij sugárúttól. Helyrehozható lesz ez? Vagy ismét el kell telnie 80 évnek?

Összerotyantod a hagymát a paprikával és paradicsompürével, én megvárom, hogy elkezdjen forni. Kikapcsolod a serpenyő alatt a lángot. Én is. A serpenyő tartalmát átöntöm a lábosba. Te is. A krumplit, amelyet beletettél egészben, egészben kiszeded, mostanra megfőtt. Villával összetöröd. Én is. Így nem lesz vad az íze. Visszakotorjuk a levesbe, jó állagot ad neki. Felforraljuk a levest, nem szabad nagyon fornia. A végén te cukrot és citromot teszel bele, én ennek semmi értelmét nem látom. Tejfőllel, zöldhagymával és kaporral tálalod, én is. Te böjti napokon csak kaporral és zöldhagymával. Így esszük az ukrán-magyar-orosz levest. *Ocse nást*, Miatyánkot imádkozol evés előtt, én már nem hiszek Istenben. A két leves íze ugyanolyan. ■ ■ ■

Mirkó Anna Regina (1986) szociológus, újságíró, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológia szakán végzett. Készülő doktori disszertációjának témája a kettős nemzeti identitás, íróként is első-sorban ez a téma foglalkoztatja. Budapesten él.

Kirajzolódás

Miután elhagytam a várost,
 ahol idegenné váltál számomra,
 a főút közepén egy fehér
 tollazatú rigót pillantottam meg.
 Az autók elhajtottak mellette,
 szél borzolta gyenge pihéit,
 magvak sem voltak elé szórva.
 Elhagyatva hallgatott, mind mélyebbre
 süppedve sötét árnyékában.
 Közben egyre vakítóbb, tömöttebb lett
 tollainak hófehérje. Hasonló
 az érintetlen, sima márványtömbhöz,
 amit sem eső, sem szél nem vert soha.
 Fényben úszott, melynek szikrái
 kiégették az arkangyalok szárnyát.
 Alábukott az utolsó mondatod:
 kezdettől fogva gyűlölted szomjazó,
 szégyenletesnek vélt lényemet.

Szemben...

A tükörben az arcom, amitől undorodtál.
 Ahogy a földkéreg, ha sok eső hull, meglágyul,
 úgy mállott szét a kép könnyeimtől.
 Ködös foltokban gyűltek az arcok,
 akikkel együtt gyűlöltél.

Itt voltatok velem mind, nem testben, de lélekben.
 Hallgatta szívem gonoszságtok palástolt szavát.
 Nem sejtetted, hogy idővel titeket is szétmar,
 mint az a hírhedt pásztorkutya,
 amely miután megölte a bárányt,
 egykedvűen tépte szét a farkasokat is.

Csendes szívem a kötéláncoshoz lett hasonló,
 aki úgy járt a földön, mintha küszöbre lépne,
 hogy azután egyre szabadabban lebegjen.
 Az arcom, aranyló szakadt körvonal,
 ott lengett a fekete égen.

Lustaság és felszínesség

Variációk a lustaságra

Digitálisban dolgozom, beletanulok, bár, ahogy mondják, csak bevándorló vagyok, szemben gyermekeimmel, akik már bennszülöttek. Szóval van egy pár kütyüm (pl. régi, itt maradt deszktop gépem, tabletem, és persze laptopom meg okostelefonom). Klassz dolgok ezek, mindent meg tudok keresni rajtuk (holnapi időjárást, milyen messze van Szabolcska Mihály Tandori Dezsőtől, miért nincs Karafaszántón harangozó, és hogy hány fokos a Nap felszíne, stb. Tökéletes tudástár. Egy baj van velük, felszínességre nevelnek. Mivel egy kattintással megjelenik az, amit tudni akarok, elégnek vélem a jegyzet elejét átfutni, és máris megyek tovább. Elolvasom a blog címét, és máris ugrom a következőre, belenézek, lapozok, jön egy hír egy enzimről, nevét se tudom, csak az marad meg a fejemben, hogy új és, hogy jó. Találkozom a haverral, akar valamit mesélni, mondom, hogy sietek, írja meg e-mailben, legalább hét twitter van a telómban, rájuk néztem, de már el is felejtettem őket, egy kivételével, amire azt válaszoltam, hogy „nem”. Miről szólt? Akkor tudtam, de nem érdekelt. Olvasom, hogy Dél-Afrikában felrobban egy atomüzem, szörnyülködtem néhány percig, azaz nem néztem más forrásból utána, így aztán kisült, hogy egy *fake news* csapdájába estem: benyeltem az álhírt. A felszínesség bosszúja. De túl vagyok rajta: mindent tudok, gondolom és inkább nézem a balkonon a fecskéket, melyek most érkeztek az utcánkba.

Tudom, hogy ez a szórt figyelem, ez a felszínes érdektelenség már-már beteges, de a telefon meg a note-

book „érdekeségei” lekötnek, sőt, a fake news álhíreit egyre többször hiszem el – de ezek a felszínes érdekességek kárpótolnak a elmélyedés hiányáért. Babrálom őket, míg nem hív a meló – bér munka –, amit ugyan utálok, de valamiből kell élni. Nem sokáig bírom, inkább kifekszem a napra. Lusta vagyok. Az igaztal, hogy ezzel nem vagyok egyedül, a mai civilizációt egyfelől az örült munkamánia, másfelől a felszínesség jellemzi: a jónép ez utóbbival tudja kikerülni a *workaholic* életforma kényszerét.

Lustaság

A felszínesség a lustaság fonákja. Ami nemcsak henyélest jelent, hanem az idegörlő, vagy monoton robot elől való kitérést is. Marx veje, Paul Lafargue híres könyve, *A lustasághoz való jog*, (*La droit de la paresse*, 1873) lázadt fel tén először a napi tizenöt órás munka ellen, de nem is gazdasági, vagy munkásmozgalmi alapon, hanem az ember lustaság igényének antropológiai érveivel. Azt hiszem, hogy a ma terjedő felszínesség és a lustaság élvezete között van némi kapcsolat. Szorgalmasok vagyunk, hülyére dolgozzuk magunkat, de ezt a szorgoskodást felszínességgel egészítjük ki, ill. fedjük el, hogy életben maradhasunk. Ez utóbbi komolyan mondom, ugyanis a napi tizenkét-tizennégy órai munka betegségeket hoz magával, az ember összeroppan terhei alatt, nagy cégek direkt beiktatnak négy-öt óránkénti pihentető-játékos perceket, hogy a *workaholic* hatása ne érvénye-

süljön. Ennek ellentéte a multiknál terjedő teljesítmény-nyomás, ami például a tíz perces ebédszünetben, a 7/24 órás (kötelezően előírt) elérhetőségben ugrik be: nem csoda, hogy innen a magas fizetések ellenére is menekülnek az áldozatok, vagy hordágyon viszik el őket. E következmények mellett a *burn-out* – a testi-szellemi kiégés – is kíséri az ilyen mélységű kizsákmányolást. Azért zárjelben kénytelen vagyok ideírni, hogy van belső készletű „túlmunka” is, mikor pl. egy alkotó akár éjt nappallá téve dolgozik regényén. Itt nemigen fordul elő a kiégés, legfeljebb hullafáradtság a mű befejezésekor...

Mondom, erre a szórt figyelemre a digitális forradalom szoktat rá, a mindent tudó kütyük és gépek azt sugallják, nem kell tovább kutakodni, könyvtárba menni, lábjegyzeteket böngészni, utána-kérdezni a híreknek stb. egy-két kattintás és mindent tudok – legalábbis címszavakban, ami ma már elég nekem –, ezért az élet más terén is megelégszem valami hozzávetőleges információval.

Tudom, hogy káros szenvedély. Elsősorban a társas viszonyokban. Nem figyelek oda, amit társaim mondanak, csak arra koncentrálok, amit én akarok nekik mondani, félreértem, amit ők közölnek. Rosszabb, hogy három lépés távolság alakul ki közöttünk, amit aztán egyetlen SMS vagy e-mail se tud eltörölni, bár ezekkel próbálkozom, sőt, hiszem is, hogy jól járok a sok követővel... Aminek eredménye, hogy egyre inkább magányos maradok, egyetlen testi-lelki jóbarátom sincs, mert figyelmetlenségem lerázza őket, illetve a különböző társas médiába való elmerüléssel kizárom életkörömből a lehetséges barátokat is.

Egyébként a „lustálkodás”, vagyis a munkamánia időleges felfüggesztése egészséges: oldja a stresszt, frissíti az agyat és kapsz levegőt is. Csak ne vidd túlzásba.

Személyes, úgyis mint erotika

Csók, vetkőzés, aktus, fürdőszoba, öltözés, szia és rohansz. Közben nem vetted észre, hogy partnerednek nem volt jó. Azt meg pláne nem vetted észre, hogy neki azért nem volt jó, mert már van valakije, akivel randizik. Csak mész az orrod után. Ez persze már nem is felszínesség, hanem macsó önzés, vagy inkább az érzelmi kulturálatlanság okozta vakság. Csak hozzáteszem, hogy az ilyen one-night stand alapú, vagy pár perces szex nem is kínálja a résztvevők számára a lelki-szellemi oldódást, az érzelmek regenerálódását – magyaráran az élvezet teljességét és normális utóhatását. Marad a mókuserék.

Egyébként lehet, hogy az *érzelmi kulturálatlanság* is belejátszik a lustaság kialakulásába: lespórolok néhány kedves gesztus, mert valahogy fáraszt, vagy erő-

feszítésbe kerül. Nagy baj, társadalmunk ma épp ebbe a betegségbe, mármint az érzelmi kultúra elsorvasztásába szenved a legtöbbet – gondolj egymás közötti viszonyainkra, az azonnali dudálásokra, anyázásokra, iskolai verekedések videózására, gyerek-szülő viszonyok torzulására.

A felszínesség meg is bosszulja magát. Tértivevényes írás érkezik, beleolvasok, aztán félreteszem. Később derült ki, hogy pont a lényegét hagytam ki, amiért aztán jött a bünti. Egyéb bosszú is létezik. Akit pl. csak le akartam rázni, mert untam, vagy lusta voltam a dumához, arra a következő fordulóban rá voltam szorulva, amikor is kétesélyes játszma lett belőle, ha észrevette unott pofám, várhatom, hogy segítsen rajtam. (Mert a felszínes társalgás kívülről is látható!). Vagy nem vette észre, és akkor megúsztam. Persze nem kell olyan helyzetbe kerülni, hogy más segítségére szoruljak... De ez már egy más tészta.

Empátia, a lelki mankó

Beszégetünk, megérezem, hogy K. említése neki valamiért kellemetlen, abba is hagyom. Ráérezés, anélkül tudom, hogy akár egy szót is szólt volna, vagy valamilyen mozdulatával jelezte volna, hogy ezt a K.-t ne említsem. Később jöttem rá, hogy jó barátok voltak, s hogy ez a K. pár napja lett öngyilkos. Csoportomban egy gyerek furán viselkedik, fennakadt rajta a szemem és lassan rájöttem, hogy nem véletlenül: szülei válnak, és ezért lett kicsit félős, szótlán, visszahúzódó. Példá-

kat tudnék sorolni, de, gondolom, tudod, miről beszélek. Amúgy nem mindenki képes erre, úgy mondják, hogy erre születni kell, meg hogy a nők több empátiával rendelkeznek, mint a férfiak. (Naná, hogyan tudná ellátni pár napos-hónapos gyermekét, ha nem érezné rá, hogy miért sír, vagy kapálódzik...)

Az empátiához kifinomult érzék szükségeltetik, a ráérezés: valamiképp bele tudjunk kerülni társunk rejtett titkaiba, anélkül, hogy szóbaoznánk, vagy hogy valami verbális, netán testbeszédbe csomagolt jelzés kapnánk tőle. Ugyanakkor az empátia figyelmeztetés is, hogy figyelni kell a másik érzéseire, traumáira stb. A tapintat nem véletlenül a kulturált érintkezés egyik legbonyolultabb viszonylata. (Azt se jó, ha pusztá tapintatból csak köznapi fecsegéssé szűrjük be szélzetésünk...)

Kreatív zárka

Onnan indultunk, hogy a digitális kütyük minden információt gyorsan szállítanak, nem kényszerítenek a témában való elidőzésre, netán forráskutatásra. A kreatív foglalatosságban viszont az elmélyülés, az alkotásban való tökéletes belemerülés a munkába – tehát a felszínesség kizárása – elengedhetetlen. Olyan is van, hogy az író, vagy festő elvonul a világ zajától, pláne ezeknek a kütyüknek parancsoló jelenlététől. (Mert e-mailre válaszolni kell, meg ahogy tanítványaim mondták, aki nincs a facebook-on, az nem létezik.) Elvonulni a világtól tehát az is jelenti, hogy lekapcsolom ezeket a kütyüket, melyek egyébként jól szolgálták érdeklődésem. Az internetet ki is lehet kapcsolni egy időre, legalábbis addig, amíg egy fejezet el nem készül.

De az alkotáshoz szükséges zárdai magány többet követel ennél. Mert nemcsak a digitális eszközök diktálják, hogy forgassam-nézzem-használjam őket, benem is ott él a kíváncsiság, hogy megnézzem valamelyik portálon épp mi történt pl. a mostani háború folyamán, vagy mi van egy nagyobb sikkasztás hátterében, olyan dolgokat melyeket a net nemcsak kínál, de tukmál is az emberre. Szóval, hogy kíváncsi vagyok.

Így tanácsos kikapcsolni ezt a digitális teret. Valamikor a legendás Henri David Thoreau vonult el a hegyekbe, erdőben épített kis faházába, hogy koncentrálni és dolgozni tudjon, vagyis, hogy még akkor se tudjon ezekkel a „világi” csábításokkal foglalkozni, ha nagyon szeretné. (*Walden* c. műve így született 1854-ben, s teremtette meg a művészi koncentráció és figyelemfokozás legendáját.) Ma nem is kell erdőbe menni, elég lekapcsolni a wi-fi router-t (az útválasztót, meg az okostelefont), s máris kész a tökéletes alkotói környezet, illetve a koncentrációt lehetővé tévő légkör. Persze csak akkor, ha képes vagy erre a puritán megoldásra, mert a kütyük csábítása ravasz tökéletesedésükkel négyzetesen nő, és hatalmas lelkiemelő kell, hogy lekapcsoljuk ezt a háttérzajt. (Ha véletlenül otthon felejttem a telefonom, bénának érzem magam, ha elmegy az áram és nem működik az internet olyan, mintha megsüketültem volna – szóval a posztindusztriális társadalom gépjai uralmuk alá vontak már, őket lerázni herculesi munka. (Másmint már idéztem Nikolas Carr híres könyvét – *Hogyan változtatja meg agyunkat az Internet* című, 2014-es munkáját, ami tán elsőként fejtegette ezt kemény dilemmát...)

Egy szó, mint száz: nehéz ma leszakadni a Net ilyen olyan polipkarjairól. Igaz, megéri. Vagy: meg lehet szokni azt is, hogy percenként előkapod a telefonod és megnézed ki írt egy SMS-t vagy mi van a Facebookon... Hogy aztán milyen lesz a „Mű”, ami így készül, az más kérdés. (Szar...)

Vagyis: az elmélyült alkotáshoz zárkába kell vonulni. A kreatív munka puritán foglalkozás.

Áramszünet

Mikor beáll az ún. alkotói válság. Erről nem fogok itt beszélni, csak említtem, hogy ez is van, és az általa okozott „lustaság” igencsak kellemetlen. Vagyis ne engedj neki, próbáld újra, vagy vágj bele valami másba, csak ne add fel, mert ilyenkor a lustaság halálos. Mármost a kreativitásra. Nincs jobb tanácsom és ezt se tudom betartani. ■ ■ ■

Almási Miklós (1932) az ELTE és a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet professzor emeritusa. Érdeklődési köre: filozófia, drámaelmélet, a társadalom habitusának kutatása. Oktatóként esztétikával és gazdaságelmélettel foglalkozott. Legutóbbi könyvei: *A szerelem lehetetlensége*, 2012; *Pisztoly a könyvtárban*, 2019; *Ami bennünk van, a lélek a digitális kor viharában*, 2019; *Közeli jövőnk és a távoli jelen. A digitális társadalom kritikája*, 2021.

AZ „ÖRÖK SZERELEM ÉNEKE” ÉS A FAUSTI ALKU

Ambrus Zoltán: *Midás király*

Ambrus Zoltán első regénye (1891–1892) inkább az utóbbi évtizedekben vált az értelmezői érdeklődés tárgyává: hírlapi megjelenése¹ éppúgy nem keltett még szenzációt, mint ahogy első kötetbéli publikálása sem, amely csak tizennégy évvel (!) később történt meg.² Már maga ez a helyzet méltó a figyelemre, s csak furcsállni lehet, hogy ez idáig nem keltette föl az irodalomtörténet érdeklődését. Hiszen eszerint egy, a 19. század végi tárcaregény módszere szerint készült szöveg esetében – amely módszer legteltesebb, s paradigmátikusnak tekinthető leírását Jókai kapcsán végezték el az utóbbi időszakban³ – akkora késéssel történt meg a mű átlépése egy másik kód szerinti olvasás közegébe, amely szinte példátlan. A tizennégy éves hiátus nyilván teljesen átalakította a regény eredeti irodalmi közegét, megváltoztatta a reménybeli olvasókat, s módosította a szöveg egykorú befogadásának a feltételeit is. S mivel a folytatásos közlés időszakából – a dolog természete miatt – nem állhatnak a rendelkezésünkre sem a recepcióra, sem az olvasóközönség körére vonatkozó adatok, meg sem tudjuk ítélni a regény fogadtatását. Az azonban bizonyos, hogy az igen sok folytatásból álló regény lassú közlése már szinte követhetlenné tette a regény olvasását – legalábbis erre enged következtetni Sipulusznak (azaz Rákosi Viktornak) egy humoreszkje, amely A Hétben 1892. februárjában (azaz nem sokkal a regény lezárása előtt) jelent meg. Ennek

pedig az a legfőbb humorforrása, hogy az Úristennek el kell halasztania a végítéletet, mert Ambrus Zoltán még mindig nem fejezte be a *Midás királyt*.⁴ Más jel is arra látszik utalni, hogy Ambrus tárcaregénye túl lépte terjedelmileg a szokásos mennyiséget, s ez nyilván aligha segítette elő széleskörű befogadását.⁵ Beméresi pontul a Hansági Ágnes-től összeállított tárcaregény-katalógus kínálkozik, amely a Pesti Napló 1850 és 1890 közötti termését foglalta össze. Ennek alapján nyugodtan kijelenthető, hogy ennek a 144 folytatásnak még csak párhuzama is alig van, az itt közölt tárcaregények döntő többsége ennél sokkal rövidebb volt.⁶ Ilyen előzmények után pedig igencsak kétséges művelet lenne, ha mindezt az 1906-os kötetként való megjelenés alkalmából született reflexiókból próbáljuk meg analógiásan visszakövetkeztetni.⁷ Mivel arról sem tudni semmit, hogy mi volt ennek a furcsa késleltetésnek az oka, illetve milyen szerzői döntés indokolhatta, nem csoda, ha a regény kapcsán inkább ellenőrizhetetlen legendák helyettesítik a keletkezéstörténeti rekonstrukciót.⁸ Egyébként, ha ismét Hansági Ágnes táblázataihoz fordulunk, azt láthatjuk, hogy a tárcaregények esetében, ha egyáltalán megjelentek könyvalakban is, akkor ez utóbbi publikálás még ugyanabban az évben megtörtént, s legfőljebb néhány évvel követte a hírlapi változatot⁹ (bár persze előfordult olyan extrém eset is, hogy Tolnai Lajos *Új föld, új szerencse* című műve az 1890-ben, 21 folyta-

tásban történt publikálása után csak 2018-ban jelent meg könyv formájában).¹⁰

A regénynek az utóbbi évtizedekben végre megnövekedett számú elemzése még csak ennek a problémának a felmutatásáig sem jutottak el. Pedig az eleve valószínűtlen, hogy Ambrus változtatás nélkül adta volna ki 1906-ban, immár életműkiadása részeként az első regényét. A regényről szóló egyik első híradás már tényként kezelte az átírást: „Lelkiismeretességének egyik legnagyobb példája egyébként az a négy kötet, amely a *Révai testvérek* kiadásában most hagyta el a sajtót. Fársztó és »hálátlan« munkával, mert csak a kritikus veszi észre, revideálta át korábbi műveit, hogy ami bennük elavult, restaurálja. Éppen nagy művészek alkotásaival esik meg, hogy számtalan finom gótikus csipke, amelylyel a maradandót borítják, nem bírja el az időt és folytonos igazításra szorul az eredeti szellemében és mintájára. Ezzel a lelkiismeretes és most már mondhatjuk hogy éppenséggel nem hálátlan munkájával, amint tapasztalhattuk, immár elkészült és az egységes nagy mű mehet immár ad astra.”¹¹ Hasonló megállapítás olvasható máshol is: „Két kötetet »*Midás király*« című regénye tölt be, az írónak egy régebbi, de kötetben még meg nem jelent munkája, melyet most egyes részeiben lényeges átdolgozásnak vetett alá.”¹² A változtatások áttekintése pedig alighanem poétikai szempontból is számos tanulsággal szolgálhatna – kár, hogy a filológiai részleteknek mindezidáig nem ment még utána senki.¹³

Az Ambrus iránt feléledt érdeklődést tehát nem ez a kérdésirány befolyásolta. Ha ezt a kései, számos kiváló tanulmányt eredményező folyamatot egységesen jellemezni kívánjuk, akkor úgy tűnik, ekkor már a legnagyobb kihívást a regénynek a mítoszhoz való viszonya jelentette, ahogyan ezt Török Lajos megfogalmazta, a „mitikus kapcsolatrendszer” vizsgálata.¹⁴ Ez azonban, bármennyire fontos megállapításokhoz vezetett is, okozott némi egyoldalúságot: nemcsak azért, mert fájoán hiányzott az Ambrus-recepcióból a keletkezéstörténetnek és a hatástörténetet is erősen befolyásoló kiadástörténetnek a feltárása, hanem azért is, mert ennek a képzőművészeti és irodalmi utalásokkal, allúziókkal teli szövegnek az interpretálásakor számos fontos, jelentésteli intertextuális utalás elsikkadt (vagy csak a Midász-mítoszhoz hozzákapcsolva, mellékesen bizonyult érdekesnek), s ami a legfőbb, a kelletténél kevesebb figyelem esett a regény szerkezetének a poétikai kidolgozottságára.

Az persze nem csodálható, hogy a mítoszi vonatkozások olyannyira fontosnak tűntek s tűnnek. Hiszen ez voltaképpen a cím poétikájának az értelmezését jelentette. A kezdeményezés érdeme a cím mítoszi hátterének a megragadásában, s ennek a regényre való alkalmazásában alighanem Gergye Lászlóé, hiszen az ő tanulmánya tekintette át először és nagy hatással

a midászi példának a főhősre való érvényességét, s ennek poétikai következményeit.¹⁵ Ezt a megközelítést folytatta immár több műre is kitekintve, s ezzel egy egész korszak mentalitása megragadásának a szándékával Eisemann György, aki két, egymással szorosan össze is függő esszéet szentelt a mítoszi hősök nevével fémjelzett művészi magatartás századvégi ábrázolásának, számos fontos elemzési szempontot villantva föl, de – sajnos – lemondva a referenciák pontos megadásáról.¹⁶ Ez a két, a későbbi szakirodalom kérdésirányait erősen befolyásoló tanulmány azonban nem elsősorban a regény poétikai elemzéséből indult ki, hanem látványosan és meggyőzően állított a középpontba egy más típusú kérdést. Alighanem azért is, mert így nem kellett reagálnia a korábbi szakirodalom szerkezeti megoldatlanságokat emlegető vonulatára¹⁷ – vagy legföljebb csak úgy, ahogyan ezt Gergye tette, amikor elhárította az ezzel való foglalkozás szükségességét.¹⁸

Pedig nem érdektelen végigkövetni a regény felépítésének a logikáját is, amely sokkal több átgondoltságot mutat, mint amennyit ennek általában tulajdonítani szoktak. Már az Ambrust egyébként nagyrabecsülő és dicsérő Szinnye Ferenc is két dologban látta a *Midás király* hibáját: a „kompozíció lazasága a történet második felében”, és a „lélekrajz ingadozása” ugyanitt.¹⁹ Ennek a kifogásnak a végétét Várkonyi Nándor összegzése jelenti: szerinte a *Midás király* „valósággal széthull a több ágra bontás, a visszatérések, az elejtett és aránytalanul kiemelt részek mozaikjában.”²⁰ A legutóbb Grendel Lajos már ennél sokkal árnyaltabban nyúlt ugyan a kérdéshez, de ez sem alapos elemzésből levont következtetés volt; igaz, nála bukkant föl először az a megfontolás Ambrus kapcsán, hogy nem feltétlenül egy egységes narratív szerkezetű regény lehet a méltányolható prózaeszmény: „A kritikusok mind a mai napig [...] leginkább az egységes átformáltság hiányát vetik a *Midás király* írójának szemére. Azt, hogy egyetlen művön belül keveri az analitikus realista regény, a levélregény, az esszéregény műfaji stilisztikai elemeit. S ez önmagában talán még nem is lenne olyan nagy baj. Sőt, a posztmodern regény felől nézve ezt akár dicsérni is lehetne. A valódi baj az, hogy ezeket a különféle minőségeket Ambrus nem tudja úgy istenigazából szerves egészzé komponálni.”²¹

Grendel megállapításával akár egyet is lehetne érteni, ha néhány pontosítást hozzátesszünk. Egyrészt a regényről már igen régóta nem kritikus szempontból, hanem irodalomtörténeti távlatból születnek minősítések, s ezeknek jó lenne túljutniuk a vélt (vagy valódi) hibák felsorolásán, s érdemes lenne történeti vagy éppen történeti-poétikai távlatú kérdéseket is feltenniük; másrészt – sajnálatos módon – mindmáig nem született olyan elemzése a *Midás királynak*, amely a posztmodern szempontjából méltatta volna a regény szerkezetét és narrációs technikáját. Azaz bármennyire is

előremutató s hatástörténeti jellegű Grendel megközelítése, éppen az az elemzési módszer hiányzik mögüle, amely hitelesíthetné – s ezt ő maga sem pótolta. Mindez azonban jó alkalmat adhat néhány, eddig fel sem nagyon merült szempont végiggondolására.

A – Grendeltől csak sommásan hivatkozott – értelmezésekből ugyanis rendre kimaradni látszik annak a nagy szerkezeti váltásnak az elemzése, amely Bíró Jenő életének traumatikus élménye, felesége halála után jön létre a műben. Noha alighanem ez a kulcsa az egész regény szerkezetének. S ez nem egyszerűen tartalmi kérdés, hanem határozott poétikai jelentőségű döntés is: ettől kezdve megváltozik az elbeszélés fókusza, s ami ezzel szorosan összefügg, a követett regénypoétika hagyományértelmezése is. Leegyszerűsítés ezt hibának látni. Nem csak azért, amit Kárpáti Aurél klasszikusnak számító Ambrus-esszéje állított az író kompozíciós érzékéről (úgy általánosságban), még akkor is, ha ez a maga helyén inkább retorikus dicséretnek, mint kellőképpen argumentált kijelentésnek tűnik: „Ambrus Zoltán írói lényegének a kompozíció aggodalmas tisztelete egyik legjellemzőbb ismertetőjegye.”²² De nem csupán arról van szó, hogy egy általában komoly formaérzékét képviselő prózáiról nehéz elképzelni elemi kompozíciós hibákat, hanem a regény tüzetes olvasása is meggyőzhet arról, hogy ennek a váltásnak komoly indokolata van.

A regény első fele – jó érzékkel – később mellékesnek bizonyuló szereplők és egy később elejtett mellékszál (a Grunovszky család) előtérbe állításával indul, s ebből a szituációból fejlődik ki annak a szerelmi idillnek a képe, amely Bíró Jenő és Völgýessy Bella házasságához vezet. Ennek háttere a külvárosi „Szegények háza”, amely mindkettejüknek otthont ad – ám ez nem a nélkülözésnek, a visszafordíthatatlan társadalmi lecsúszásnak, hanem az otthonosságának a közegeként tűnik föl. Ez egyébként nem mutatkozik társtalannak az 1890-es évek regényei között. Ugyanebben az időben a – nem nyomorúságos – városi szegénység ábrázolásában Jókai is hasonló vízióhoz jutott el: a tisztas, szolidáris szegénység összefogásra és segítségre épülő képe lett az alapja ekkor írott regényének, a *Gazdag szegényeknek*. Ez a keveset méltatott és elemzett Jókai-regény hasonló ábrázolástechnikai alapelvekre és poétikára épül, mint az Ambrus-regény kezdete. A *Midás király* azonban ezt a hangütést nem terjeszti ki regény egészére, hanem ellenpontnak használja. Az *Első rész* ráadásul erősen érvényesíti a narrátori iróniát is, s az olvasóval való kollokvialis hangnemet. Az irónia pedig kiterjed Bíróra és Bellára is.²³ Bella halála azonban teljesen megsemmisíti az ebben a közegben való továbbélés lehetőségét, s ezzel párhuzamosan ebben a hangnemben a történet is folytathatatlaná válik. Mellest ez a sejthető összefüggés Jókaival – ami persze inkább értelmezői párhuzam, mint keletkeztörténeti

magyarázat – nem is meglepő:²⁴ a regény ugyanis, különösen a Bella halála utáni egység, a *Harmadik rész*, Galánthay Masa jellemzésekképpen tele van intertextuális utalásokkal, s ezek között ott vannak a Keményre tett nyílt és a Jókaira vonatkozó, implicit célzások is.²⁵ Mint ahogy egyébként a *Harmadik rész* levélregényszerű megoldása sokat átvesz az első két rész ironikus narrátori stílusából is, s Galánthay Masa incselkedő és gunyoros megjegyzései ezt a tónust képviselik – csak ez már persze nem narrátori közlés, s nem általában az olvasóhoz van intézve. Csupán a levelek címzettjének szól, illetve a levél íróját jellemzi.

A regény második fele éppen a kontraszt kialakítása miatt üt el olyannyira az első felétől. Ambrus vállalja azt, hogy itt a regény két fele között egy igen erőteljes varratszerű váltás mutatkozik meg. Ez annak szolgálatában áll, hogy Bíró megváltozott személyiségének másik, új oldalát megmutassa, mintegy a trauma hatását ilyen indirekt módon érzékeltetvén. S immár nem valamiféle bensővé tett, önértelmezésre hajazó narráció révén, hanem egy új ember (értsd: egy magát léhának és felületesnek mutató ember) felbukkanása révén. Ambrus itt egy olyan hagyományhoz nyúl vissza, amely évtizedekkel előbbi epikai modellt jelent a magyar irodalomban. Eötvös József *A karthauzi* című regénye volt az első, amely egy ilyen markáns személyiségalakulást állított a középpontba Gusztáv alakjával.²⁶ Ennek markáns újraértelmezését az 1870-es években Toldy István *Anatole*-jában figyelhetjük meg, s a 90-es évek magyar regényei közül Ambrusé az, amely egy újabb fázist jelenthet. A szituáció azért is igen figyelemre méltó, mert az Eötvös-regény hatástörténete szempontjából segít feloldani egy régi, látszólagos ellentétet: a kortársi recepció ugyanis eleve hangoztatta *A karthauzi* elementáris hatását, s erre föl is sorakoztatott néhány, nem elsősorban a művek szövegén alapuló példát, viszont a későbbi irodalomtörténeti hagyomány hiába kereste a hatás bizonyítékát. Toldy és Ambrus regényének az eötvös-i mű hatástörténetébe való bekapcsolása éppen a művek szerkezeti elvének egyik legkényesebb pontján mutathatja meg a megfogadhatónak ezt az ábrázolási hagyományt.

A Bella halála után következő rész tehát teljesen szakít a korábbi narrációval: a 18. századi érzékeny levélregény szerkezeti elvét imitálja, s a követett prózaepikai hagyománynak megfelelően a levélformájú közléseket nem gazdagítja és árnyalja a narrátor megszólalása. Ez a megoldás egy időre – majd látni fogjuk: nem végleg – felfüggeszti azt a korábbi narrátori hangot, amely alapvetően Bíró Jenő tudatát követte. Inentől kezdve viszont egy másik, korábban a regényben nem szereplő személy tudatába láthatunk bele (illetve nem is egy szereplőjébe, hiszen a levélváltások logikája szerint két személy szövegét ismerhetjük meg, Galánthay Masáét és egykori nevelőnőjét, Szoláry He-

lénét), s ez nemcsak markánsan elkülönül a festő Bíróétól, de még azt is kérdésessé teszi egy darabig, mi köze innentől kezdve a cselekvénynek hozzá. Az olvasó csak gyanakodhat, hogy a francia üdülőhelyen feltűnő duhaj négy férfi egyike talán azonos lehet a mű első felének főszereplőjével, de ez a ráismerés kizárólag a levélíró Galánthay Masa tudatának és közléseinek a ritmusával épülhet ki. Márpedig Masa csak viszonylag későn mondja ki az azonosítást: „Tehát azt a híres *Angelus*-t valami Bíró Jenő nevű úr festette. És ez a Bíró Jenő nevű úr egy és ugyanaz a személy azzal a fekete hajú úrral, aki Trouville-t és az álarcosbálokat örökre meggyűlöltette velem.”²⁷ Innentől ugyanis, s ez az egész *Harmadik részre* igaz, nincs olyan narrátori szólam, amely Bíró Jenő tudatát követné, őt csak kívülről, egy másik szólamon átszűrve ismerhetjük meg, s ezáltal cselekedeteinek mozgórugói, s egyáltalán identitásának fönmaradt egysége is homályban marad. Ez a megoldás még a regény első felének számító *Második rész* végén elkezdődik: Bella halála után ugyanis azonnal megváltozik az elbeszélés fókusza (Ambrus ezáltal tudja elkerülni egyrészt az érzelmesség lehetőségét, másrészt, s talán ez a fontosabb, a trauma leírásának narrátori előadását, ami amúgy is illusztratív lehetne csak): Bella koporsójának szekéren történő szállítása-skor két román fuvaros hétköznapi beszélgetését ismeri meg az olvasó, s csak az ő kívülről történő, még csak részvétet sem igen mutató kommentárjai állítják elének Bíró reakcióit. Ezzel az eltávolítással vezet át a regény a következő nagy egységéhez, amely a Harmadik részszel kezdődik, s amely Bíró Jenőnek a Bella halála utáni életszakaszát állítja a középpontba. A *Harmadik rész* kívülről történő ábrázolásának párdarabjává így válik az *Ötödik rész* szubjektív, naplószerű leírása: ugyanannak az eseménysornak (a Bella halálát követő időszaknak és a Galánthay Masával való megismerkedésnek) a két különböző nézetből való elmondása így szervezősül. Aligha arról van tehát szó, hogy ez a szerkezet a regény „hibájának” tekintendő, noha a korábbi szakirodalom erre az állításra hajlott. Ahogyan ezt – összegezve a korábbi álláspontokat – Gergye László leszögezte, távolságot is tartva ettől a véleményétől: szerinte is igazak „a második részben túltengő levélforma szerzetlenségével” kapcsolatos észrevételek.²⁸

Pedig alighanem itt egy irodalmi tradíció igen tudatos követéséről (s persze átértelmezéséről) van szó – pontosabban arról, hogy ez a hagyomány miképpen párosítható egy művészregénnyel.²⁹

Az *Ötödik rész* újabb hagyományt kapcsol be a regénybe: a napló imitálását, s ezzel egy én-narráció alkalmazását, amely még közvetlenebbül Bíróra koncentrálna, mint az első két rész tudatkövető narrációja. Ez a megoldás kikapcsolja és lehetetlenné teszi azt a narrátori ironiát, amely a közvetlenül ezt megelőző *Negyedik rész*ben működött, s azáltal egy újabb elbeszél-

ői hangnemet képes beépíteni a regénybe. Ez erősíti a Midász-motívumot, hiszen Bíró azt rögzíti, a napló számára egy olyan nádas, amelynek a titkát elszuttogja valaki; ezt saját szólama mondja ki, amikor mások naplóírási szokásait jellemzi: „És ha nem gyónhatják meg nyugtalanságaikat [ti. a naplóíró leánykák – Sz. M.] egy hozzájuk hasonló valakinek, akiben tökéletesen megbíznak, ha nem szuttoghatják el titkaikat még a titoktartó, de részvételen nádasnak sem, mit van mit tenniök; kilehelik, kipityergik sóhajaikat a magánosságban, vágyódásaikat kiöntik szavak helyett betűkbe, sorokba, és vallomásuknak örök rejtőzködésre kárhoztatott tanúit, hogy árulóikká ne válhasanak, elcsukják egy kapcsos, kulccsal zárható könyvbe.”³⁰ Am ezen a ponton Ambrus is beleütközik abba a nagy szerkezeti dilemmába, amely a 18. századi érzékeny regények egyik megoldandó problémája: a halál bekövetkezte egyes szám első személyben nem ábrázolható. Márpedig a *Midás király*ban számos motívum készíti elő a főhős öngyilkosságát – s az idevaló eljutás folyamatát a szubjektív közlésformák (napló, levél) sokoldalúan ábrázolhatóvá tehetik, de a valószínűség fönntartása miatt más narrációra kell, akár csak rövid időre átváltani, hogy a regény szüzseje kiépülhessen. Azaz Ambrusnak ismét váltania kell. S ez meg is történik.

A *Midás király*ban központi helyet tölt be a művészlét kérdése. Sajátos megoldás viszont, hogy a művészi lét legfőbb értékeként a regényben a siker tűnik föl, a művészi tökéletesség legfölyebb mint az identitás része bukkan föl. Ilyenformán viszont Bíró dilemmája is a sikeresség, a vevők léte, a díjak körül forogó művészlét szubtilis értékmérője, a művészet „igazsága” vagy „hitelessége” legfölyebb saját belső monológjainak vagy a tudatkövető narrációnak a következtében mutatkozik meg, miközben Bíró ambíciójának, művészetszemléletének a beméresi pontja éppen Tiziano, s a regény nagy gonddal építi ki ennek a reneszánsz festői életműnek a Bíró fiktív életművével való párhuzamosságát.³¹ Harkai Vass Éva nem véletlenül hangsúlyozza, hogy a *Midás király* ezen a ponton a művészregényt egyesíti a zolai (vagy még korábbi mintát említve: a balzaci) karrierregény elemeivel. Érdemes idézni Harkai Vass Éva megfigyelését: „A főhős Bíró Jenőben nem az a fajta művész-individualizmus mutatkozik meg, amelyen belül élet és művészet szembenállása a szerelemre való képtelenség (illetve valamiféle túrheterenlően individuális szerelemfelfogás) attitűdjével írható le.”³² Bíró valóban nem így s ebben az értelemben művész: a regényben a művészlét körülményei közül a megrendelések, díjak, a megélhetést lehetővé tevő társadalmi feltételek, egyszóval a művész társadalmi állásának elismerése adja a kontrasztot az esztétikai fejtegetésekhez. A kísértést jelentő Sátán érve között sem a művészi önmegvalósítás ígérete sze-

repel, hanem a társadalmi beérkezés és a festészet révén elérhető gondtalan élet lehetősége.

A műcím poétikájában bennerejlő utalás, a Midász-mítosz persze valóban a művészpálya kereteként értelmezhető (ebben a vonatkozásban az újabb évtizedek szakirodalmi igen bőséges és tartalmas értelmezéseket sorakoztatott föl), ehhez azonban érdemes hozzátenni, hogy ez jó darabig nem válik kimondott összefüggéssé. Azaz a regény címe jó darabig rejtélyként, megfejtendő talányként mutatkozik meg. Sőt, a regényben Tantalosz említése hamarabb bukkan föl a műben Bíróra alkalmazva, mint Midászé: „Megértette Tantaloszt.”³³ Nem indokolatlan tehát, hogy Gergye László olyan komoly szerepet szánt elemzésében a megfigyelésének: „A regény mitikus kontextusában Tantalosz jelenti a midasi életlehetőség ellenpontját.”³⁴ Ez azonban nem azt jelenti, hogy a mű folyamatosan ennek a párhuzamnak a kifejtésével operálna (Gergye is csak ezt az egyetlen szöveghelyet tudja idézni). Sőt, a regény első felében egyetlen olyan utalás van, amely a Midász-mítosz vonatkozásában értelmezhető, noha ez éppen afféle „ellen-Midász”-ként mutatja meg Bírót, legalábbis a műkereskedő, Weinberger szerint, akinek a szájából ez a jellemzés elhangzik: „Ha ön ráteszi a kezét ezer darab frissen vert szűz aranyra, meg vagyok győződve, hogy a szűz aranyak tüstént tantuszokká változnak.”³⁵ Ehhez mérten csak jóval később, a *Negyedik* részben olvasható az első, explicit Midász-utalás Bíró Jenőre alkalmazva, még a narrátor szövegeként: „Amihez hozzányúlt, arannyá változott a keze között, mint Midász királyról beszéli a mese.”³⁶ Ahol pedig a Midász-utalás része Bíró szólamának, s ilyenformán önértelmezéssé válik, az majd csak az *Ötödik rész*: „Úgy vagyok, mint Midász király. Mióta megundorodtam az aranytól, mióta kincsemet odaadnám a múltnak egy békés órájáért, minden arannyá válik, amihez nyúlok.”³⁷ Ezeknek az utalásoknak a műbeli sorrendje fontos tényező, hiszen azokat a fázisokat is megragadhatóvá teszi, ahogyan kiépül a címét is értelmező metaforalánc.³⁸

Bíró festményeinek egy része hangsúlyozottan mitológiai (illetve bibliai) témák újrafeldolgozása, ahol a képleírást a témára való ráhagyatkozás helyettesíti. Így válik Bíró életművének két kiemelt pontjává az ifjúkori *Pieta* és a Bella hatására festett, s nyilván az ő terhésségének élményét tárgyiasító főmű, az *Angelus*. Nem csoda, hogy a regény értelmezésének egyik meghatározó szövege a mítosz irányából próbálja meg elemezni a művet.

Amikor Bíró először meglátja Bellát, egy megelevenedett festménynek gondolja, ráadásul pontosan meg is adja a szöveg, melyik azonosítható, létező festmény reinkarnációjának gondolja: „Persze hogy látta ezt az arcot valaha! Csakhogy rámában. Órákat töltött előtte a Salon Carré-nak nevezett búcsújáróhelyen, és nem

tudott betelni szépségének a látásával.”³⁹ Majd kicsit később: „Igen, ez a Laura de’ Dianti, az illatszertől leány, akinek két tükör kell, hogy kellőképpen csodálhassa magát, a ferrarai herceg imádottja, vagy Tizian kedvese, bárki, de egy elő része az örök szépségnek.”⁴⁰ Ez alapján a kép nemcsak azonosítható, hanem a művön belüli strukturális helye is meghatározható, azon túl is, hogy Tiziano életművére tett utalásként fogható föl. Tizianonak arról a női portréjáról van ugyanis szó, amelyen egy nő két tükörben nézi magát.⁴¹ A megelevenedett képként felfogott nő olyan írói megoldás, amely Asbóth János *Álmok álmodója* című regényének kulcsjelenetéhez köti a *Midás királyt* – egy olyan könyvhöz, amely éppen Eötvös-újraértelmezésként fogható föl (igaz, más vonatkozások miatt). Ambrus azonban ezt az elemet összekapcsolja főhőse festői mivoltával, s ilyenformán itt nem a kép tematikája lesz hangsúlyos (Asbóthnál egy Bellini alkotásának állított Madonna-képről van szó, amelyet Darvasy Zoltán a Megváltónak szentelt, Giudeca szigetén található Il Redentore templomban pillant meg),⁴² hanem minősége és jellege: ez pedig Bíró Jenő művészi önértelmezésének keretébe helyezi a Tiziano-képhez való hozzájárulást. S nem utolsósorban éppen itt válik megragadhatóvá a különbség, hogy Ambrus regénye miért művészregény, s Asbóthé miért nem (legfőlegbb motivikus előképként tekinthető odasorolhatóknak).⁴³

A regényben több öntükröző betét is felbukkan.⁴⁴ Az első ilyen rész az, amikor a sétáló Bíró kifigyeli a gyerekek színieseményét, amelyet nagyapjuk tiszteletére adnak. A *commedia dell’arte* típusú színjátékban rögzített s állandó karakterek jelenítenek meg egy szerelmi történetet Pierrot és Pierrette között.⁴⁵

A második elem a legfontosabb ilyen szegmentuma a regénynek, ezért ezt érdemes lesz külön tárgyalni. Mielőtt azonban erre sort kerítenék, említessék meg a sorrendben a harmadik öntükröző betét, amely már Bíró és Bella közös élménye: egy vendéglőben egy számkra ismeretlen családra figyelnek föl, s elkezdik találgatni a személyek egymáshoz való viszonyát, s végül összerakják a házasságukra készülő Leontin és Sóváry történetét.⁴⁶

A három betét nem mutat egy irányba s nem értelmezhető ugyanazon a módon, de mindhárom példaként fogható föl, amely csakis az értelemadás művelete révén illeszthető bele a történetbe – s ezt az értelmezést a szereplők is elvégzik, ám az olvasónak is el kell végeznie a regény egészének összefüggésében. S annyi feltétlenül kijelenthető, hogy mindhárom jelenet a férfi és nő közötti kapcsolat, valamint a szerelem és a házasság mibenlétére reflektál.

Ám ebből a szempontból is kiemelt jelentősége van annak a regénybe ékelt „mesé”-nek, amely Bíró szájából hangzik el, s noha számos gyermek hallgatója van, mégis Bellának címzett exemplumként fogható fel.

A kakastollas emberről szóló történet⁴⁷ azért is érdekes, mert ez önálló, a regénytől független elbeszélésként is létezik,⁴⁸ azaz kettős létmódja van; ebben hasonlatos ahhoz, ahogyan Arany János *Zács Klárája* is felfogható önálló versegészsként, s egy nagyobb epikai egység, a *Toldi szerelme* részeként.⁴⁹ S természetesen ilyenformán a szöveg értelmezése is eltérő lehet. A kakastollas emberről szóló mese egy olyan példázat, amelynek a főhőse egy Güdül nevű lány, akinek udvarlója, egy pásztor, folyamatosan az Örök Szerelme dalát játssza; Güdül szereti a fiút, de amikor apja férjhez adja a kakastollas emberhez, ezt egy idő után nemcsak elfogadja, hanem el is felejtí a számára korábban olyan fontos dalt és a fiút is. A mese, amelyet Bíró mesél el, elhangzásakor válasz akar lenni Bella kérdésére, hogy elfogadja-e korábbi udvarlója megismételt lánykérését. S először úgy tűnik, hogy a történet implicit tartalma más, mint kimondott szándéka: mert Bella ugyan azt mondja az elhangzás után, hogy megértette,⁵⁰ de mégsem úgy cselekszik, mint Güdül, hanem kikoszorúzza az udvarlóját. A mese a regénybeli jelentése azonban azért is kiemelkedő a három öntükröző betéttel való összevetésben, mert a regény végén képleírásaként is felbukkan: amikor Masa behatol a Kismező utcai házba, készülőképént egy olyan befejezetlen festményt pillant meg, amely ennek a korábbi epizódnak a megörökítése, s a képleírás csak úgy és azért értelmezhető, mert korábban részletesen le volt írva a mese is és az elhangzásának a szituációja is.⁵¹ Az ekphraszisz azonban nem egyszerűen megismétli a korábbi jelenetet, hanem ahhoz képest figyelemre méltó módosulást mutat: „Vörös napernyőt tart a kezében [ti. a kép főalakja, Bella – Sz. M.], s az a fantasztikus szalmakalap van rajta, amelyet Masa már a nagy képen látott. A tartás és az arc is ugyanaz... de nem, az arc nem. Az az arc, amott a nagy képen, maga az Élet, az Öröm, az Ifjúság, míg ezen a másik arcon, nyilván a művész akaratára ellenére, van valami fájó vonás, mely oly feltűnő ezen a derűs képen.”⁵² Innen nézve a kakastollas emberről szóló mese olyan példázattá minősül át, amely magára Bíróra vonatkoztatható (pedig eredetileg Bellának szánt példázat volt), és Bíró önvádjának, a szerelem nélküli házasságának az exempluma.⁵³ S ezt Masa anélkül megérti, hogy tudná a kép eredeti beágyazottságát Bíró életébe, s ismerné azt a történetet, amelyet a kép csak felidéz, de nem ábrázol. Ezt későbbi reflexiói, amelyet a tudatkövető narráció révén ismerhet meg az olvasó, nyilvánvalóvá teszik: „Nem, nem lehetnek többé kétségei. Ez az ember, akivel a legbensőbb közösségben él, akivel együtt tölti el a napok, hetek, hónapok majdnem mindenik óráját, ez az ember nem szereti őt, nemcsak nem szereti, sohasem szeretete.”⁵⁴ Ezért ez a kép – mint Bíró utolsó képe – szorosan összefügg a festőnek az öngyilkosság előtti gondolataival s magával a végrehajtott tett bekövetkeztével is.

Ám aligha úgy, ahogyan ezt Gyarmati Krisztina elemzése vélte; mert abban nyilván igaza van, hogy „a képet mind Masa, mind pedig Bíró Jenő egyértelműen a valóságra való referálásként fogja fel, valamiféle önvallomásként *olvassa*”, ám nem azért, mert „a képen látható gyermekek Bíró valóságos életében hiányára [sic!] utalnak”.⁵⁵ Másról van szó: Bíró itt éppen Bella módosult arckifejezésében – amelyet Masa, akinek van érzéke a képekhez, pontosan észlel – olyasvalamit ábrázol, ami nem egykori feleségére és a történet egykori elhangzásának szituációjára jellemző, hanem önkéntelen önvallomás, az Örök Szerelmet a megszokás és a kötelesség oltárán feláldozó személyiséget jeleníti meg. S ilyenformán persze Bíróra magára érvényes. A festő viszonya ehhez viszont ambivalens: hiszen ő éppen ezt a viszonyulást nem hajlandó elfogadni, hanem reflektál rá és szenved a hiányától – ezért is lesz a reakciója az öngyilkosság. Meg persze azért is, mert ezen a ponton tökéletesen jól érti saját feleségét: megsejti, hogy ő ebből szintén megérthette azt, amit ő el akart rejtetni. S valóban: Masa éppen így tett. Feltűnő, hogy ezután a felfedezés után Bíró és Masa már egyáltalán nem beszél egymással, ám ellentétes irányba indítja őket az élmény: Masa elvonul imádkozni, míg Bíró magányában a Sátánnal társalog, majd föbe lövi magát.⁵⁶ S érdemes figyelni arra is, hogy a narrátor Masának a házba való belépésekor fölidézt egy másik mítoszt is a helyzet értelmezésekor: „Valami babonás sejtelen szállotta meg. Eszébe jutott a kékszakállú herceg felesége, aki férje távollétében a hetedik szobába akar bepillantani. S eszébe jut, hogy vannak titkok, amelyeket nem jó megtudni.”⁵⁷ Ez az utalás jóval megelőzi Balázs Béla 1910-es színművét, amely majd Bartók Béla egyetlen operájának librettójaként válik ismertté, s amely aztán később meghatározza a Kékszakállú Herceg mítoszában az értelmezését⁵⁸ – ezért nem árt figyelni arra, hogy itt még a Balázs Béla előtti mítoszvariáns fölidézéséről van szó, amely szintén a halálra mutat.⁵⁹ Akár a tiltott helyre behatoló asszony sorsát, akár a halálba menekülő herceg életét tekintjük is anticipációnak.⁶⁰

Ilyenformán Bíró öngyilkossága éppúgy nem előzmény nélküli, mint ahogy Bella halállal való eljegyzettsége is finom anticipációk formájában már korán megjelenik (gondoljunk csak arra, hogy a barna hárszékendő viselése és fázós összehúzása mintegy ikonikus jelként jeleníti meg a betegség létét, s Bella Bírónak maga is arról beszél az arcképe elkészítésekor, hogy négy év múlva ő már nem fog élni). A *Negyedik rész* élén van először fölvetve Bíró öngyilkosságának a lehetősége: a szöveg utal egy novemberi éjszakára, amikor megérik benne az elhatározás, de a másik szobából felhangzó gyereksírás eltéríti a szándékától Bíró. Ez is ironikus hangnemű (s nem tragikus vagy tragizáló) szöveg, s itt megvan a pisztoly, valamint a sokatmon-

dó mondat: „Várjunk; ami késik, nem múlik.” S még egy elemnek érdemes jelentőséget tulajdonítani, még ha baljósatlúsága csak utólag, a regényzárlat felől mutatkozik meg: a főhős ugyanis úgy fejezi be megszólalását: „A viszontlátásra!”⁶¹ Pontosan ez a mondat fog majd visszatérni az öngyilkosság előtti utolsó beszélgetés végén, Bíró így köszön el végleg a Sátántól.

Ezután következik az első beszélgetés a Sátánnal, aki teljesen „modern” úriemberként jelenik meg (s reflektál is saját modernségére!),⁶² s akivel Bíró egy igen udvarias beszélgetést folytat. Ez az előző rész ironikus modalitásához illeszkedő elbeszélői fogás, a kimért, udvarias társalgási modor szintén iróniának tekinthető, s újabb váltást jelez a regény poétikájában – nem olyan nagyot, mint a *Harmadik rész* egészének az érzékeny levélregények világát felidéző jellege, de mégiscsak fordulat. Itt bukkan fel (s ez első két rész hasonló kezdeményezéseit teljesíti ki) a narrátori iróniának a Bíróra szűkített változata, amelyet sem a *Harmadik rész* levélregényszerű, sem az *Ötödik rész* naplószerű narrációja nem képviselhet – s természetesen a Sátánnal való párbeszéd is korábbi irodalmi művek hagyományértelmezésének tekinthető, a leginkább annak a középkorias tradíciónak a felidézéseként fogható föl, amelyet Goethe modernizált a *Faust*ban.⁶³ Ambrus regénye ehhez a világ-irodalmi előképhez tájolja be magát, fönntartva természetesen annak a lehetőségét, hogy mindezt a lelkiismerettel folytatott belső vitaként értelmezzük (az álomból ébredés motívuma jelenik meg mint lehetséges magyarázat az első találkozáskor) – s ezen a ponton érdemes visszautalni arra a szövegegységre, amely már az első két részben előkészítette ezt a megoldást: Bíró ugyanis az esküvője után utal valakire, aki régi ismerőse, s akivel magányos pillanataiban beszélgetni szokott. Ez a „valaki” egy fekete ruhás ember, „aki csak árnyék volt”; s ez az árnyék sem névvel, sem önálló akarattal, mi több, identitással sem rendelkezik, kizárólag Bíró tudata kivetülésének bizonyult.⁶⁴ Gergye László ezt az első felbukkanást poétikusan így értelmezte: „Fekete árnyéka már a regény első felében is elsuhan a főhős boldogsága felett, de ekkor még nem talál megbontható felületet a művész ércskeménységű egyéniségén.”⁶⁵ Nyilván így is fel lehet fogni, de ez aligha Bíró egyéniségének a szilárdságán múlik – nem tekinthető véletlennek, hogy ez az „árnyék” ekkor még egyáltalán nem rendelkezik sem sátáni attribútumokkal, sem magát nem nevezi Sátánnak. Jelenléte inkább kompozíciós szükségszerűségnek látszik: korai s lehetni felbukkanása azt a célt szolgálja, hogy majdani, fausti jellegű jelenléte ne tűnjön idegennek a regény világától. Amikor viszont Bíró számára először megjelenik a Sátán, ez a látomás már mindezen ismérvekkel rendelkezik, s nem bizonyul olyan könnyen elhessementhetőnek sem, mint az a korábbi árnyék. Sőt, a Sátánnal való első találkozás és alkudozás után, amikor

Monte Carlóban a friss házias Bíró a kaszinóban mindent megnyer, az esetről beszámoló szemtanú a maga külső perspektívájából így fogalmaz: „Egy ember, aki csak számra játszik, aki kétszer egymás után nyert, s aki másodszer tesz ugyanarra a számra, nem száz frankos, hanem százezres tétet: ez az ember vagy kötőznivaló bolond... vagy ez az ember nem ember, hanem maga az ördög.”⁶⁶ Santavecza Anita joggal összegezte ezt a következőképpen: „A Casino-jelenetben már nemcsak hasonló lesz az ördöghöz, hanem egyesül is vele.”⁶⁷ Persze nem lehet eltekinteni a részlet narratológiai beágyazottságáról: ezt az esetet csak egy másik, meg nem nevezett személy szólamán átszűrve ismerjük, azaz csak egy másik felől nézve bizonyul Bíró „ördögi”-nek, ilyenformán persze túlzás „egyesülés”-ről beszélni. A minősítés ugyanis nem az egyes szám első személyű narrációt megvalósító részekben fordul elő, s így megteremtődik a távolság Bíró személye és a tőle – mások szerint – betöltött szerep között. Kívülről ugyan fel fogható ez azonosságnak, de szubjektíve nem, hiszen ez nem akart és vágyott hasonlóság.

Mindazonáltal az árnyék egyszeri s a Sátán kétszeri felbukkanása összefüggő motívummá áll össze, s összeköti azokat a regénybeli részeket, amelyek nem a szubjektív közlésformák kizárólagosságával jellemezhetők.

Ambrus regénye tehát olyan bonyolult narratív struktúrának látszik, amely szándékosan kerüli az egyéges szerkesztési eljárásokat, s mindent, ami homogénné tehetné elbeszélői világát. S ebben a szerkezetben tudatosan vannak jelen a különböző műfaji előképek reflexív elemei, amelyek – a felidézett mítoszi kontextusnak a címtől is felidézett sugallatán túl – egy számos intertextuális utalásra épülő regényvilág részének bizonyulnak. Ennek részletes feltárása pedig még mindig megoldásra váró feladata a korszakkal foglalkozó szakirodalomnak. ■ ■ ■

Szilágyi Márton 1965-ben született Gyulán. Irodalomtörténész, az ELTE Bölcsészkarán a 18–19. századi tanácsok vezetője. *„Miért én éltem, az már dúlva van”*. Vörösmarty-tanulmányok című kötete 2021-ben jelent meg a Pesti Kalligramnál.

- 1 A regényt a Magyar Hírlap publikálta folytatásokban; a közlés az 1891. szept. 27-i számban indult, s az 1892. márc. 20-iban ért véget.
- 2 Ambrus Zoltán, *Midás király*, Budapest, Révai, 1906. Ebben a tanulmányban a regény szövegét a következő kiadás alapján idézem: Ambrus Zoltán, *Midás király* = Századvég, I. kötet, s. a. r. Szalai Anna, Budapest, Szépirodalmi, 1984 (Magyar Remekírók), 561–1118. Ez az edíció az 1906-os első kötetbeli kiadás szövegállapotát követi.
- 3 Hansági Ágnes, Tárca – regény – nyilvánosság: Jókai Mór és a magyar tárcaregény kezdetei, Budapest, Ráció, 2014 (Ráció–Tudomány 19.).
- 4 Az egyik angyal például a következőt mondja az Úrnak: „Kezde pár év előtt a »Magyar Hírlap«-ban, de ez nagyon gyakran megjelent, s Ambrus a *Midás király*-lyal átment egy heti lapba, a *Hét*-be. De a szerző a *Hét* megjelenését is gyakran találta, s áthurczolkodott a *Budapesti Szemlé*-be. De ennek is megvan az a szokása, hogy minden hónapban megjelenik, s ezért Ambrus haraggal eltelve, Midással átpártolt a *Filológiai Közöny*-höz, mely csak negyedévenként jelenik meg.” Sipulusz [Rákosi Viktor], „Midás király”, *A Hét*, 3. évf. (1892), 8. szám (febr. 21.), 122.
- 5 Hasonló következtetést sejtet egy másik cikk, amely a Magyar Hírlap szerkesztőségéről szól, s amely Ambrus kapcsán egyetlen jellemzőt említ meg tréfálkozva, hogy ugyanis nem akarja befejezni a *Midás királyt*, illetve, ha mégis kiírja, hogy „vége”, fél év múlva úgyszólván újakezdi: *Ország-Világ*, 13. évf. (1892), 13. szám (márc. 26), 201.
- 6 A táblázatokat lásd Hansági Ágnes i. m. 385–412.
- 7 Például abból a fanyalgó, kurta kritikából, amely ilyeneket rögzít az olvasó befogadói élményéből: „Maga a regény is erősen emlékeztet Flaubertre, Stendhalra [,] hatalmas, részletező, fejlesztő koncepció akar lenni az ő monumentális analízis-épületeik fölépítése módjára. De emberek helyett dróton mozgatott marionettek, karakterek helyett tenoristák és buffók, pszichológia helyett mese, analízis helyett anekdota. Sehoh egy szikra életelevenség, egy csöpp vér, egy marék szenny, egy igazi könny, egy teli tüdőből feltörő kiáltás, sehoh az élet, a mozgó, nyüzsgő, szenvedő, élvező, fogát csikorgató, kacagó élet vagy a Zola szavával legalább az életnek egy szöglete, egy szelete. Fikarcnyi *igazi* közössége sincs ennek a regénynek a nagy pszichológizáló franciákkal vagy akár még Herczeg Ferencsel se, de annál több Vadnay Károlylyal, Tolnai Lajossal, Vértessy Arnolddal, ezeknek a pártlan hosszadalmasságu, primitív technikájú, ösztövére fantáziájú, mesésablonokból élő regényirő- iskolájával.” p. d., Ambrus Zoltán, *A Munka Szemléje*, 2. évf. (1906), 22. szám (nov. 30.), 6–7. Az idézet: 6. Kiemelés az eredetiben. De kontrasztként idézhetek egy egészen más – persze, ugyancsak alig argumentált – véleményt is: „A gyűjtemény első két kötetében a *Midás királyt* találja az olvasó, amelyről már évekkal ezelőtt a legnagyobb elismerés hangján nyilatkoztak, akiknek alkalmuk volt az író szíveséggé folytán megismerni. Könyvalakban ugyanis mindeddig nem jelent meg, mert hát a kiadók szemében, hiába, a döntő fórum a közönség elismerése. A közönségnek eddig tanusított csökönyös közönye bizonynyal megszűnik majd e regény olvastán. Stílusművészet, a mondanivalóknak gazdagsága, finom szatíra, emelik főként a Midás királyt regénytermelésünk átlaga fölél.” [Név nélkül], Ambrus Zoltán művei, *Pesti Hírlap*, 28. évf. (1906), 304. szám (nov. 4.), 38. Lásd még Alfa, Ambrus Zoltán, *Budapesti Hírlap*, 26. évf. (1906), 305. szám (nov. 6.), 1–2.; Szini Gyula, Ambrus Zoltán, *Az Ujság*, 4. évf. (1906), 323. szám (nov. 24.), 1–3.
- 8 Idetartozik az a híresztelés is, amelyet Kárpáti Aurél cikkében olvashatunk: „Mondják, s ha nem igaz is, jellemző, hogy a kitűnő *Midás király*-ból, mikor könyvalakban megjelent, az első esztendőben mindössze hét példányt adtak el.” Kárpáti Aurél, Ambrus Zoltán = *Esszépanoráma 1900–1944*, II. kötet, s. a. r. Kenyeres Zoltán, Budapest, Szépirodalmi, 1978 (Magyar Remekírók), 302–313. Az idézet: 304.
- 9 Vö. Hansági Ágnes i. m. 385–413.
- 10 Tolnai Lajos, *Új föld, új szerencse*, Az előszót írta Hites Sándor, Budapest, Reakció, 2018. A kötetről recenzió: Vaderna Gábor, *A modernitás veszélyei* (Tolnai Lajos: *Új föld, új szerencse*), *Élet és Irodalom*, 63. évf. (2019), 11. szám (márc. 14.), 21.
- 11 Sz. Gy., Ambrus Zoltán, *A Hét*, 17. évf. (1906), 43. szám (okt. 28.), 720.
- 12 [Név nélkül], Ambrus Zoltán munkái, *Vasárnapi Ujság*, 53. évf. (1906), 45. szám (nov. 11.), 737.
- 13 Szinnyei Ferenc röviden így összegezte a legfontosabb szerkezeti módosítást: „144 folytatásban címes fejezetekkel és három részben: Kávés korszak. Mesés korszak. Arany korszak. A címek a 2. átdolgozott kiadásban elmaradtak s három rész helyett hat részre osztva.” Szinnyei Ferenc, Ambrus Zoltán, *It*, 7. évf. (1918), 6–30, 105–127. Az idézet: 8. Egyetlen eltérésre hívta fel a figyelmet, s tulajdonított neki jelentőséget: Török Lajos, *Midás árnyékában* (A mítosz alakzata Ambrus Zoltán: *Midás király* című regényében) = *A kánon peremén: Az irodalmi modernség alakváltozatai a XIX–XX. század fordulójának magyar prózájában*, szerk. Eisemann György, Budapest, ELTE XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, 1998, 150–165. Különösen: 160–164.
- 14 Török Lajos i. m. 152.
- 15 Gergye László, *Midás király: A századvégi művészsors Ambrus Zoltán regényében*, *Itk*, 90. évf. (1986), 1–2. szám, 106–116. Gergye tanulmányának szemléletével Török Lajos vitakozott: Török Lajos i. m. 153–154.
- 16 Eisemann György, *Midás a századfordulón* = *Uő, Ősformák jelenidőben*, [Budapest], Orpheusz, 1995, 39–59. A tanulmány párdarabja (Tantalosz a századfordulón): uo. 60–81.
- 17 Ez a kifogás egyébként már a regény kötetbeli megjelenésekor felbukkant, elemzés és bizonyítás nélkül; lásd a következő híradást, amely még csak kritikai írásnak sem tekinthető: „Kompozícióban, ha nem is egységes a Midás király, s ha az első két rész értékesebb is, mint a regény második két része, mégis egyike a legkiválóbb, a legértékesebb magyar regényeknek.” (z. a.), Ambrus Zoltán munkái, Magyarország, 13. évf. (1906), 256. szám (okt. 23.), 17.
- 18 Gergye László i. m. 116.
- 19 Szinnyei Ferenc i. m. 11–12.
- 20 Várkonyi Nándor, *Az újabb magyar irodalom 1880–1940*, Budapest, Szukits, 1942, 92.
- 21 Grendel Lajos, *A modern magyar irodalom története: Magyar líra és epika a 20. században*, Pozsony, Kalligram, 2010, 45.
- 22 Kárpáti Aurél i. m. 309.
- 23 Mint például: Ambrus Zoltán i. m. (1984) 806–808.
- 24 Grendel Lajos a *Midás király* cselekvényét és főhősének karakterét magyarázatra nem szoruló módon Jókai *Az aranyemberével* összevetve értelmezte: Grendel Lajos i. m. 44–45.
- 25 Erre csak néhány példa. Masa a *Zord idők*et olvassa Trouville-ben: Ambrus Zoltán i. m. (1984) 878. S újabb Kemény-regényeket kér (uo. 904.). Az egyik levelében a következő mondat olvasható: „Ő, szív örvényei!” (uo. 890.) Első szerelmeként pedig egy „Baradlay gróf”-ot nevez meg, aki ráadásul huszárcapitány (uo. 903.) – ezt aligha lehet máshogy érteni, mint *A köszívű ember fiára* tett célzásnak. De találunk itt Lévy József-re tett intertextuális utalást is: „Füredés. Tenger mormogása, tenger habja fölött futó szál zúgása. És az én sóhajaim.” (uo. 879.) Illetve ugyanezen a lapon van egy jelzett Petőfi-

- intertextus is: „Aztán rövid szabadság. Szabadság, szerelem! (Lásd Petőfit.)” (uo. 879.)
- 26 Ennek részletesebb kifejtését lásd korábbi regényelemzésemben: Szilágyi Márton, Önöség és áldozat (Eötvös József: A karthauzi) = Uő., Hagománytörések: Tanulmányok az 1840-es évek magyar irodalmából, Budapest, Ráció, 2016, 85–100.
- 27 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 918.
- 28 Gergye László i. m. 116.
- 29 A művészregény jellegéről lásd bővebben: Gergye László i. m.; Harkai Vass Éva, A művészregény a 20. századi magyar irodalomban, Újvidék, Forum, 2001, 104–111.; Santavecz Anita, „Tolvaj tekintet”: Ambrus Zoltán *Midas királya* mint képtér és képtár, Irodalomismeret, 29. évf. (2018), 1. szám, 28–55.
- 30 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1013. Erre a vonatkozásra kitér: Török Lajos i. m. 154.
- 31 Ezt áttekintette: Gergye László i. m. 113–114.
- 32 Harkai Vass Éva i. m. 108.
- 33 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 827. Eisemann György a századvégi Tantalosz-mítosz jelenségei között ezt a szöveghelyet nem említette: Eisemann György i. m. (1995) 60–81.
- 34 Gergye László i. m. 111.
- 35 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 868. Ezt a szöveghelyet értelmezi: Gergye László i. m. 112.
- 36 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1009.
- 37 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1092.
- 38 Török Lajos hívta fel a figyelmet arra – Eisemann György tanulmányára utalva –, hogy milyen torzításokhoz vezethet, ha ezt a fajta dinamizmust figyelmen kívül hagyja az értelmezés: Török Lajos i. m. 156.
- 39 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 600.
- 40 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 601.
- 41 Erről lásd Gyarmati Krisztina, Esztétizmus és intermedialitás a századforduló prózájában = A kánon peremén: Az irodalmi modernség alakváltozatai a XIX–XX. század fordulójának magyar prózájában, szerk. Eisemann György, Budapest, ELTE XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, 1998, 61–71. A konkrét szöveghely: 63.
- 42 Arról, hogy a képet az *Álmok álmódója* keletkezésekor is hagyományosan Giovanni Bellini alkotásának tartották, utóbb viszont Alvise Vivarininek tulajdonítják: Asbóth János válogatott művei, s. a. r. Kiczénko Judit, közreműködött Bogár Judit – Dobó Éva Katinka – Hunya Miklós – Maczák Ibolya – Papp Orsolya – Rizmayer Péter – Vass Szilvia – Váradai Eszter, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2002 (Kötelező ritkaságok 3.), 296. A jelenet poétikai értelmezésére lásd Pozsvai Györgyi, Visszanéző tükröben: Az *Álmok álmódója* ezredvégi olvasata, Budapest, Argumentum, 1998, 114–116.
- 43 Asbóth regényét így kezeli, azaz az „előzmények” közé sorolja be a 20. századi művészregényről értekező monográfia is: Harkai Vass Éva i. m. 88–93.
- 44 Ezeknek a betéteknek Santavecz Anita tanulmánya szentelt méltó figyelmet: Santavecz Anita i. m. 35–36, 38–39, 54–55.
- 45 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 657–659.
- 46 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 814–820.
- 47 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 760–772.
- 48 Reprezentatív novellaként említi, anélkül, hogy rögzítené funkcionális regénybeli felbukkanását: Bodnár György, A „mese” lélekvándorlása: A modern magyar elbeszélés születése, Budapest, Szépirodalmi, 1988, 120.
- 49 Erről lásd bővebben Szilágyi Márton, „Mi vagyok én?” Arany János költészete, Budapest, Kalligram, 2017, 258–260.
- 50 „Köszönöm a jó tanácsot, Bíró úr. Meggondolom a dolgot.” Ambrus Zoltán i. m. (1984) 772.
- 51 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1109–1110.
- 52 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1110.
- 53 Ezen a ponton Gergye László értelmezését némileg leegyszerűsítőnek látom: „A kakastollas ember történetének gondolati hatósugarában újra a regény lélektani alapkonfliktusa fogalmazódik meg: az embernek választania kell a szerelmi házasság bizonytalan egzisztenciájú jövője és az érzelem nélküli kapcsolat anyagi biztonságot ígérő lehetősége között. A kakastollas ember anti-meséje sokkal inkább Margit életszemléletét vagy Marosy szofizmáit tükrözi, mintsem Bíró és Bella felfogására emlékeztet. Mire a *Bella-arckép* elkészül, a szép lányban is véglegessé érik a döntés: kikoszarazza kérését és néhány hónap múlva Bíró felesége lesz. A *Bella-portré* így a művészet és a szerelem tökéletes összhangjában születik, mindkét irányban megnyitva ezzel a főhős előtt a csúcs felé vezető utakat.” Gergye László i. m. 111. Gergye ugyanis itt nem számol azzal, hogy a történet nem önmagában rendelkezik jelentéssel, hanem regényvégi visszatérése képleirásként jelentősen átértelmezi poétikai státuszát.
- 54 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1112–1113.
- 55 Gyarmati Krisztina i. m. 65. Kiemelés az eredetiben.
- 56 A situáció értelmezéséről lásd még Santavecz Anita i. m. 54–55.
- 57 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1104.
- 58 Lásd Szegedy-Maszák Mihály, Újítas az irodalomban és a zenében = A magyar irodalom története: 1800-tól 1919-ig, szerk. Szegedy-Maszák Mihály – Veres András, a szerkesztő munkatársai Jeney Éva – Józán Ildikó, Budapest, Gondolat, 2007, 827–838.
- 59 Ezért anakronizmus ezt a célzást intertextuális utalásnak minősíteni, s azt sugallni, hogy Ambrus regénye „felidézi” A *Kékszakállú herceg váradt*, azaz Balázs Béla színművét: Santavecz Anita i. m. 47.
- 60 Vö. Santavecz Anita i. m. 30–31.
- 61 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 964–969.
- 62 „Önt talán az lepi meg, hogy nem hordom többé viseltes köpönyegemet?! Valóban, ingeimet a legjobb cégektől hordatom. A művelődés, kérem, elhatolt a pokol fenekéig.” Ambrus Zoltán i. m. (1984) 970.
- 63 A Sátánnal való párbeszéd poétikai értelmezésére lásd Eisemann György i. m. 49–51.
- 64 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 807. Erre a szövegrészre felhívta a figyelmet: Gergye László i. m. 113.
- 65 Gergye László i. m. 113.
- 66 Ambrus Zoltán i. m. (1984) 1005.
- 67 Santavecz Anita i. m. 37.

BESTIÁK KÖZÖTT

A bestiárium középkori műfaj, mely a korabeli zoológiai enciklopédia és a felvonultatott állatok allegorikus jelentéseit, kódjait felfedő világmagyarázó kézikönyv kombinációja. A természeti jelenségek, élőlények, akár csak a világ eseményei ebben az értelemben az Isten által írt világmagyarázó kibetűzhető bejegyzései. Persze, a műfaj egyre inkább „bulvárosodott”, és a bestiáriumok érdekesebb részeivé a különleges, mitikus, illetve fantázia szülte kreatúrák jellemzései váltak. László Ferenc könyvének címe azonban Márai Sándorra utal, aki az írókat eleve a világ bestiáriumának különlegességeiként tartotta számon, természetesen nem minden misztifikáló többletjelentés (és humor) nélkül.

Bestiák-e, bestiálisak-e ezek a sokszor elvadult, elvadított házikedvencek vagy épphogy végleg megszelídített „vadállatok”? Ragadozók-e vagy ártalmatlanok, egyedi példányok-e vagy csoportos létezők, kihaltak vagy (nyelvi, politikai) rezervátumba kényszerültek-e? Élőlények-e vagy a csak költői, netán irodalomtörténeti fantázia, bizonyos én- és szövegformálási stratégiák termékei? „Jellemrajz akár egy jellemtelen irodalmárról is adható”, szögezi le a szerző, és éppen ez a gondolat teszi a bestiáriumot bestiáriummá, a 33 íróportrét kiszámíthatatlanul izgalmas narratívává. A kisessék a leginkább két, a kötetbe is felvett „honi bestia” portréalkotó tehetségével rokoníthatók: a leginkább talán Illés Endre „krétarajzaival”, aki szövegeit a betűrend helyett (ezt geometrikus unalomnak nevezte *Írók, színészek, dilettánsok* c. könyvének előszavában) egy „szeszélyes labirintus” egyedi alaprajza szerint rendezte el. Illés Endre László Ferenc vitapartnere és inspirátora pl. a Bánffy Miklós-esszéiben, a róla szóló portréban pedig többek közt a „hol kréta-, hol árnyékrajznak elkeresztelt portrésszé” műfajának „páratlan ní-vóra emelésével” emelkedik ki. A má-

László Ferenc: *Honi bestiárium 33 portré és pályakép a XX. századi magyar irodalomból.* Jaffa, Budapest, 2022

sik legjelentékenyebb portréalkotó mester alighanem Galsai Pongrác, aki-ről – a kötetben szereplő Galsai-portré nyomán írom – Csorba Győző „hamisítatlan baráti rosszindulattal” egy epigrammában azt írja: „Szent igaz: oldala van sok, de gerince alig.”, de aki Rubin Szilárd *Csirkejátékában* vagy Mátyásfalvi Ágostonnál „szereplőként” is megjelent, s aki íróportréiban valóban izgalmasan elegyítette a jellemrajzba komponált anekdotikus elemeket és az intim szövegértésre utaló írói karaktervonásokat.

Persze, az íróportré kényes műfaj, főként manapság, ahol az egyre kétségbeesettebb irodalomszeretet előszeretettel ragadja az irodalomrajongót a bulvár vagy a bulvárosítás irányába. Kétségtelen, hogy a „botránykreatálás” is művészet, hogy a figyelem fenntartása is erény, hogy minden életrajz szükségszerűen kitermeli a maga pikantériáit, és kis rásegítéssel, ügyes

hangsúlyeltolásokkal vagy fókuszálással, retorikai indázással egy-egy pletyka vagy igazolhatatlan állítás is belekerülhet egy-egy mítoszba. A ríktóra színezett kifestőkként elgondolt pályaképeknél csak a leegyszerűsítések szájalmasabbak. László Ferenc írásainak remek, finom humoruk, iróniájuk, empátiájuk mellett épp igazságtartalmuk az egyik erényük: az ellenőrizhető, ellenőrizhető vagy a bevallottan bizonytalan állítások és beállítások szigorú reflektáltsága. Noha a szerző leszögezi, hogy könyve nem „irodalomtudományi szakmunka”, az adatok, a tények azok, amik, pontos adatok és világos tények, melyek ismeretében akár egy egyetemi vizsgán is át lehet menni, feltéve, ha ilyen pazar esszéstílust hajlandó tolerálni a vizsgáztató.

A zene, az opera, a kabaré világa meghatározó mind a kapcsolódási pontokon, mind a „címkézésben” és asszociativitásban, Abody Béla pl. „egy irodalmi buffó”, Bánffy Miklós pedig még IV. Károly megkoronázását is szinte operaelőadássá celebrálja, de pl. a konferansziék, színpadi szerzők egész tipológiája is kirajzolódik előttünk.

A pályaképek egyik izgalmas eleme a törések regisztrálása, az átváltások és a szerepjátások dinamikája. Herczeg Ferenc „vízállóan keresztény” szemlélete egy ideig szabad mozgást biztosított számára bizonyos kétes tartományokban is, mígnem élete végén a kultúrpolitikai mozgásoknak köszönhetően a „dzsentroid hígvelejűség” megtestesítője lett. *Bizánc* c. drámája „guztusos klasszicizmusának” köszönheti potenciális túlélőképességét. Hatvany Lajos Ady-képét László Ferenc izgalmasan polarizálja költészet és személyiség konfliktusára, Móra Ferenc munkáiban „szinte posztmodern” játékeret vesz észre, ugyanis a szerző nemcsak az írás aktuálisát teszi tárgyává, hanem a szerepjátékot is új szintekre emeli. Fehér Klára a „negatív örökbecs robotosa”, Illés Béla „a magyar irodalom szovjet őrnagya”, Palotai Boris, a népszerű író pedig meg tudta írni egy „maradi háziasszony élmunkássá formálódásának épületes történetét” is, méghozzá olyan szélsőséges viszonyok között, amikor a regényben az üzemi menü tésztaételét a „jobbboldali szocdem” ellenség báriummal mér-

gezte. Megannyi fordulat, különféle regiszterekbe sorolható műalkotás, túlélési gyakorlat és létszorogatoság, trauma és társadalmi elnyomás, üldöztetés, ideológiai fekélyesedés. De Sötér István pálfordulásában is megőrizhető valami a szépirói őstehetség-Sötérből, vagy akár Thurzó Gábor nem álarcosbáljának szereplői is rekonstruálhatók, de vannak olyan teátrálissá kopott karakterek is, mint a „csodapaszta” Veres Péter, akinek fellépését még Illyés is eltúlzottnak tartotta. Talán érdemes megjegyezni, hogy Márai Illyés paraszti önreprezentációját látta hasonlóan teátrálisnak. László Ferenc felhívja a figyelmet arra is, hogy egy írói jellem vagy életmű sem homogén, és a homogenizálás még nem is cél (pl. a jobb megjegyezhetőség) érdekében sem megengedhető. A minősíthetetlen antiszemita Veres mellett van egy szájmenés próféta Veres is, a polgári „álkultúrával” szembeállított neoromantikus paraszt és a nagyhatalmú miniszter szerepköre mellett 1945

után személyében felbukkan a „fenygetett írók” (most épp Németh László és az antiszemita Erdélyi József) mentora is. A meglehetősen kínos Veresnél sokkal szimpatikusabb a „megvesztegetően könnyed stílusú”, még ideig-óráig a szovjetizálással is kacérkodó, ám végül az emigrációba szabaduló Zilahy Lajos „másodosztályú” prózapoétikája. A siker lélektana és mintázatainak feltérképezése ugyancsak részét képezi a portréknak.

Az íráskényszer-gyanús szerzők között találjuk Határ Győzöt, akinek „avantgárd túlhabzása” mégis potens életművet generált, vagy Kovai Lőrincet, aki „grafo- és erotomán” szerzőként jelenik meg, szinte folyamatosan ír, még a kistarcsai internálótáborban is, ahol egy huszitaregény készülő kéziratát szíjazta a mellkasára, az ingje alá. És vannak takaréklángon égők is, pl. Szobotka Tibor. Különösen izgalmas az a hálózatoság, melyet szinte a portrék mindegyike pazarul működtet. Ilyen pl. a Pekár Gyula-port-

ré. Pekár „snájdig kitarotból lett kurzuslovag és keresztény nemzeti mérvadó”, Mussolini levélben gratulált neki egyik művéhez, Strobl Alajos pedig róla mintázta a pesti Arany János-emlékmű Toldi karakterét, s erre áttételesen Krúdy is utal a *Francia kastély* Pankotainak elnevezett Pekár-alakításának jellemzésekor. Pekáron keresztül panorámaszerűen látni egy teljes kultúrközeget. Ezeket a szenzációhajhászat nélküli szenzációs horizontnyitásokat az olvasó kétségtelenül díjazni fogja.

Összegzésképpen László Ferencre, a portrészerezőre az Illés Endre-portré leadjét applikálnám: „tüntető eleganciájú, okos író”. ■ ■ ■

■ **Cseh Zoltán** (Pozsony, 1973) költő, műfordító, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve a Kalligramnál: *Aritmikus képzelet* (2021).

BOCSIK BALÁZS

„Mint különös hírmondó, ki nem tud semmi ujtságot”

„Auschwitz után verset írni barbárság”. De verses regényt talán nem az. Azonban Závada Pál új könyvének formájára aligha ez a hevenyészett gondolatmenet szolgálhat magyarázatul. A magyarázat sokkal inkább – ha tetszik – prózaibb, ugyanis Závada a Vörösmarty Színház felkérésre írt néhány újabb színt *Az ember tragédiájához*, majd ezt fejlesztette tovább önálló könyvvé, lemondva a drámai kötöttségekről, inkább a verses regény műfaji konvenciói mellett lerakva a garast.

Az *Apfelbaum* tehát tovább gondolása Madách művének, sok helyen

Závada Pál:

Apfelbaum – Nagyvárad, Berlin
Magvető, Budapest, 2022

ironikus párbeszéd azzal. A 7 énekből álló szöveg a XX. század jól ismert időszakain kalauzolja végig Lucifert és Apfelbaum Ádámot. Szembe jön a '30-as évek végének dübörgő Berlinje, a gettósított Nagyvárad, a szovjet hatalomátvétel, 1956 és a berlini fal leomlása. Mindezt legtöbbször „az Úr nézi, [és] nem szólal meg.”

(152.), vagy ha megszólalna éppen, akkor pedig „hanghiba miatt nem érteni.” (182.) Az ördögi alku lévén Ádám nem öregszik, Lucifer pedig az adott karhatalmi berendezkedés egy reprezentatív szerepét ölti mindig magára. Beszédese, hogy a berlini fejezetben Leni Riefensthal (*Az akarati diadalának rendezője*) olasz operatőreként jelenik meg – ide, a propagandafilmek közé szervezik be Ádámot is, akit kikeresztelkedett zsidó létére lenyűgöz Berlin és az ott kibontakozó művészet. Lucifer operatőri szerepe a regény egészét tekintve tünetértékű módon didaktikus és kevés tételt bíráló állítást implikál. Az Úrral és annak angyalaival (Lenkével, Orsival és Charlieval) pikírten felelő Lucifer ugyanis számos ponton utal arra, hogy valójában az ember gonosz, a sátán nem kényszeríti őt semmire. Érteni véljük, hogy ennyiben ő csak egy operatőr, nem rendező.

Az eddigi recepció már megemlékezett arról, hogy a tömörked intertextuális betét és játék jobbára egészen öncélú, s mint olyan egészen semmitmondó is. Egy ponton Lucifer például

Babits- és Petri lírai istenképével szembe-
besíti az Urat, aki erre érdemben nem
reagál. (29–30.) Ez a jelenet szervesen
nem épül be a szöveg jelentésképzésé-
be, mint ahogy az sem, hogy az Úr Es-
terházyt olvas (mi mást, ugye), hogy
Ádám az ő Évájától a *János vitéz* sorai-
val próbál kínosan elbúcsúzni, hogy
a narrátor felemlegeti Tatjánát, és még
sorolhatnám. Számomra a legzavaróbb
talán a szövegben lépten-nyomon fel-
bukkanó heideggeri terminológia volt.
Apfelbaum Ádám ugyanis éppen Hei-
degger óráit látogatja Berlinben, aki
„állítólag óvta / a náci eszméktől bi-
rodalmát, / és mint rektor, csak tak-
tikailag tett / pár gesztust, színleg en-
gedett nekik.” (44.). Ez után a szöveg
számos ponton visszatér a léthez, a lét-
be-vetettséghez, a feltárulkozáshoz stb.
Szintén érteni véljük, hogy ez valami-
féle ironikus kiforgatása a nyilvánva-
lóan náci filozófus tanainak, az első
blikkre a fasizmussal szemben álló eg-
zisztencializmust éppen mint könnyen
fasizálható ideológiát mutatja fel. Kár,
hogy ez a *szellemeskedés* marad a saját
palackjába zárva és csak annak válhat
érdekessé, aki már eleve rendelkezik
ezzel a többletudással.

A verses regény hagyományaihoz
hűen az *Apfelbaum* narrátora is ref-
lektál történetének konstruáltságára,
számos elbeszélői kommentárral él.
Saját életéből is merít történeteket,
amelyek alapján a narrátor az impli-
cit szerzőként azonosítható, aki pe-
dig Závada Pállal – vagy valamiféle
autofikciós változatával. Az elbeszélő
többek között utal a *Jadviga* meg-
írására, illetve a *Hajó a köd*-ben alkotói
hátterére. Efelől könnyebben ért-
hető, hogyan kap hangsúlyos szerepet
ezekben a szövegekben Réz Pál alakja
is. Hiszen ő maga megjárta a nagy-
váradi gettót, élete – mint XX. századi
mikrotörténet – az általa a szerzőnek
elmesélt anekdotákon keresztül eleve-
nedik meg. Az elsődleges történetsszál-
lal szimbolikusan a berlini fal leomlá-
sakor ér össze, ugyanis akkoriban indul
útjára itthon a *Holmi*. Závada előző re-
génye, a *Hajó a köd*-ben (ha a közben
újra kiadott *Wanderert* nem nézzük)
éppen azt a kritikát kapta több hely-
ről, hogy a szerző interjúkban adott
segítsége nélkül nehezen lehetett vol-
na értelmezni az általa „kórusnak” ti-

tult T/1-es narratív szöveget. A re-
gényből így hiányzott egyfajta narra-
tív autoritás, amely összefogta volna
a belülről fokalizált, bár éppen ebben
sokszor következetlen, elbeszélői han-
gokat. Úgy vélem, az *Apfelbaum* ese-
tében valamelyest a ló túloldalán va-
gyunk. Nem kell senkinek bemutatni
azt az elbeszélői hagyományt, amely
épp a XX. századi borzalmakat a po-
koli események helyére később visz-
szalátogató szubjektum disszonanciá-
in keresztül rögzíti (Kertész *A nyomke-
resője* vagy Sebald *Austerlitz*). Závada
új könyvében az világos, hogy az ol-
vasó előtt megelevenülő Berlin vagy
Nagyvárad azért kap pontos és rész-
letes bemutatást, mert adott esetben

a szerző már alaposan bejárta mind-
két helyet, hiszen ezt elbeszélői szóla-
maiban rögzíti is. Az már kevésbé vi-
lágos, hogy mit nyerünk az esztétikai
teljesítmény szintjén. Ugyanis esztéti-
kai többletudás nem származik abból,
hogy megtudjuk, a szerző miért képes
ilyen alaposan bemutatni elbeszélésé-
nek helyszíneit.

Izgalmasnak találtam, hogy az
Apfelbaum-ban – szemben *Az ember
tragédiájával* – Ádám az, aki „nem
lát”, míg Éva az, aki érti, mi is folyik
körülötte. Utóbbi egyébként a zsidó
mitológiából ismert Lilith alakjával
egészül ki, mintegy a nőiség két eltérő
princípiumaként (szubmisszív és
domináns) helyettesítő-kiegészítő vi-
szonyban realizálódnak ők ketten a kü-

lönböző női karakterekben. Noha az
angyalok kara reflektál arra, hogy ez
a kétosztatóság valójában csak Ádám
fejében létezik, nem segít a helyzetben,
hogy éppen a három angyal (Lenke,
Orsi és Charlie) szövege zavaró köz-
beszólásokból áll, a magányos nők
szappanoperát néző közhelyét idézi.
Ez önmagában talán még nem szük-
ségszerűen lenne poétikai hiba, de ha
hozzá vesszük, hogy semmi funkcióju-
kat nem látni az egész regényben azon
kívül, hogy a befejezésnél egyfajta Es-
terházy hommageként felcsendüljön
Charlie Parker szaxofonja, akkor ne-
héz belátni, miért is volt rájuk szükség.

Az eddigi Závada életmű remeklése-
nek alapjául szolgáló mikrotörténetező
korszakábrázolás ebben a könyvben
is fel-felcsillan. A híres matematikus,
majd recski inkarnált Lakatos Imre
kerül megidézésre, jelesül az a történet,
amikor az illegális kommunista szerve-
ződés integritását biztosítandó öngyil-
kosságra kényszerít egy lányt. Ezt is-
mételteti meg az illegális pártsejt veze-
tőjeként megjelenő Lucifer Apfelbaum
Évájával a nagyváradi gettóban. Elő-
kerül Endre László is (126.), akinek
a neve keveset merül fel, pedig a ha-
zai holokauszt főmérnöke volt. Meg-
elevenedik a második bécsi döntést
ünneplő, Horthy lovát marokszám-
ra szórt virágokon léptető Nagyvárad,
illetve a román kommunista ügynö-
kök budapesti érdeklésére is fény
derül. Bár éppen a jelenre vonatko-
zás legélesebb helyzetében, a '89 utá-
ni időszakra való kitekintésben nem
sikerült többet állítani egy közhely-
nél. Ugyanis a berlini tömegeket her-
gelő Ádámtól még Lucifer is megriad:
„Egyik nap bámulom, hisz én bíztam,
/ törekedjék skrupulusok nélkül,
/ és imponál a demagógiája, / máskor
mint ördögöt is elborzaszt.” (252.) Fel-
sejlik a populizmus, a populisták pe-
dig még a sátánt is megrémisztik. Hát
igen, jogosan. A bízva bízás paradig-
máját végérvényesen eltörlük – talán
nem itt kellett volna szűkszavú sűríté-
sekre hagyatkoznunk.

A teljesség igényével álljon itt az is,
hogy Závada bravúros verselő, szép
és feszes jambusai pattognak végig az
egész könyvön. Nagy erőssége, a pár-
beszédírás most sem okoz csalódást,

noha éppen a kötött forma (10-11 szótagos sorok) tördelése nehezen olvashatóvá teszi őket, sokkal frekvenciatabb is a dialógusok, mint ahogy a verses regényekben hozzászoktunk.

Mindent egybevetve az *Apfelbaum* nem győzött meg. Nem győzött meg arról, hogy a számos intertextus, a *Holmi* köré szerveződő irodalmi mező története, a XX. századi borzalmak

újramondása több lenne valamiféle cinkos összekacsintásnál az olvasóval. Persze kacsingatni lehet, csak akkor érdemes kilépni az öncélú ismétlések bűvköréből. Mert *Az ember tragédiájának* e kortárs átíratából a tragikum hiányzott. Világos, hogy a parodisztikus elemek éppen ezt voltak hivatottak ellensúlyozni, ám így csak még kellemetlenebb, hogy a szó szoros értelmében jó paródiát sem sikerült ír-

ni. Ha minden tanulság annyi, hogy Isten süket, akkor Babits ezügyben hamarabb volt posta. ■ ■ ■

■ **Bocsik Balázs** (1997, Szeged) költő, kritikus. Jelenleg az ELTE BTK Magyar és európai felvilágosodás doktori programjának hallgatója. Írásai számos hazai folyóiratban megjelentek.

BURJÁN ÁGNES

RUTIN ÉS RÍTUS

Amikor Tasi József 1971-ben arról kérdezte Pilinszky Jánost, mely öt könyvet vinné magával arra a bizonyos lakatlan szigetre, a világ művészetében ropant tájékozott költő elsőként az *Új-szövegséget*, másodikként *A Karamazov testvéreket* jelölte meg. Jóllehet, minden olvasónak megvan a maga kánonja, sokan tudunk azonosulni e választással. Okkal. Az interjúrészlet megidézésének apropója Nagy Hajnal Csilla nemrégiben megjelent könyve, a *Hét*, amely olyan tapasztalathoz juttatja olvasóját, ami már-már mágikusnak mondható. Nem letehetetlen. Sőt. Időről időre le kell tenni. De nem enged szabadon. Újra és újra kézbe kell venni. A végére érve újra kell kezdeni. Mintha nemcsak magát a regényszöveget, hanem minket, olvasókat is közrefogja a mondat: „Talán mondanom kellene végre valamit az ürességről”. A szerzőnek olyannyira sikerül színre vinnie, a tartalom és a forma szintjén egyaránt megkomponálnia az ürességet, hogy a könyv végére érve nem marad bennünk más, csak az újraolvasás kényszere. Holott a regény – legalábbis első olvasásra – nem olyan valóságba léptet, ahol bárki örömmel tölténé élete heteit.

Az elbeszélő-szereplők szigorúan felépített rendben, rendszerben élnek. Minden hét minden napján monoton módon cselekszik meg ugyanazt,

Nagy Hajnal Csilla:

Hét

Scolar, Budapest, 2021

ugyanúgy: „Mint mindig, pakolászásom után szó nélkül követ a hálószo-bába, és fizetségemet, egy kisebb vagyont, mint minden héten, előre az éjjeliszekrény középső fiókjába helyezi.” (126.) Ismerjük a történetet: az ember kiűzetett a paradicsomból és életfogytiglani szabadságra ítéltetett. E karakterek legtöbbször az idő börtönébe zárt létező, akinek van öntudata, de nincs önismerete („Hozzáértő ütemben váltják egymást a fogaskerekek. Mélyen tiszteljük és messziről kerüljük egymást, én és a fogaskerekek” 17), van léte, jelene is van, de nincs jelenléte („Otthon belenézek a határidőnaplómba, ami tulajdonképpen egy hétlapos notesz. Újabb strigulát húzok az utolsó, Vasárnap fejlécű lap alsó szegletébe” 31). Bár a fülszöveg igyekszik felkészíteni a gyanútlan olvasót – hiszen a regény hét elbeszélőjéről és kerekéről kimondja: „antihősök”, akik „banalitásukban is szürreális vagy épp egészen szokatlan események láncolatát idézik elő” –, Anna és Kele egy-egy hetét átélve a legtöbbször döbbenet nélkül a világ előtt, ahová (ilyen-olyan olvasói) vágyakkal, reményekkel telve

léptünk be. Mintha a pokol kapuján túl nézegetnénk abszurdabbnál abszurdabb élőképeket. És ahogy Danténál, Nagy Hajnal Csilla (tárlat)vezetésében is van fokozatosság.

Az Annától Regináig vezetett út – csérszerű beszűkülése a mű azon narratív stratégiájában érhető tetten, hogy az olvasói képzelet számára egyre inkább olyan világokat kínál fel, amelyek mind kevésbé esnek egybe az ismert (olvasással egykorú) reáliákkal, a valóságról meglévő képzetekkel. Regina alakja Annához képest – aki még érzékelhető hús-vér karakterként –, egy teljesen emberidegen létformát visz színre: „lenge, fehér ruhájában olyan, mint egy szellem, ahogy álmotagon lebeg a lepedők és függönyök és ruhák között” (112); „A jelenről mesél, de semmit nem mond valójában, a szavai nem is valódi létezők.” (113.) Mindeközben sok bizarr karakterrel találkozunk. Ott van például a nő, aki nem emlékszik a saját fia nevére (Frankie), és a csokoládén kívül semmi sem érdekli. Vagy a névtelen férfi (N.), aki magánkönyvtára darabjait ismeretlen börtönlakóknak osztogatja, ráadásul folytonosan színt váltanak a vénái a tenyerén. És az anya, aki minden héten egyre messzebb utazik, hogy ismeretlen emberektől vásárolhassa meg a szükséges ruhaneműt, mert hetente rituálisan eléget mindent, ami a bőréhez ért.

Ám ez csak a látszat. Nagy Hajnal Csilla új könyve nem abszurd regény. Sőt, igazából nem is regény. Az alcím paratextuális utalása („r_g_ny”) „üres helyeivel” sokkal inkább tekinthető játékra hívó gesztusnak, mint a saját műfaji minőség kinyilatkoztatásának. Jóllehet a remekül felépített kompo-

zíciónak köszönhetően a mű azon olvasói elvárásoknak is engedelmessé válik, amelyek csakis a történetelv mentén kívánják azt befogadni, sokkal izgalmasabb és árnyaltabb olvasatokkal gazdagodhatunk, ha számolunk a mű líraiságával. Attól a pillanattól kezdve ugyanis, amikor észlelni kezdjük a mű lírai rétegét, és elsődlegesen már nem a szereplők életének külső történései alkotják figyelmünk fókuszát, az abszurd jelentéssík kioltódik. A metaforikus folyamatokra figyelve például kiderül, hogy az édesanya azért nem emlékszik a fia nevére, mert Frankie sosem önmaga, mindig mindenütt szerepet játszik. Identitása, amit valaha a Frankie név jelölt, megszűnt. Lényegének jelölői immár anyajegyei, amelyek „hamuszínűek [...] meg csokoládé” (162), ami az álommunka jelentéssűrítő eljárásához hasonlóan tárja elé, hogy a fiú anyjához fűződő érzései az ajándékba vitt csokoládén keresztül ragadhatók meg: bár megveszi, de sosem az anya által kért csokoládét adja át. Ezért mondhatja Kézdi Ursula Lillának – aki amolyan írói alterego, nevének hangalakja is öszszecseng a szerzői névvel –, hogy egy „kocka csokiból többet tudok meg a fiáról, mint mikor fél órán át ülünk egymással szemben” (98.). Lilla alakjában, aki aszerint választ olvasmányt, hogy melyik „betűvel álmodott” (86.), a szerző poétikai és művészetfilozófiai megfontolásai öltönek testet: a valóság csakis egy a tudati közvetítést kizáró érzékelés útján válhat hozzáférhetővé, amely az álommal analóg. A nyelvhez való viszonyt tekintve Nagy Hajnal Csilla „regénye” a századelő prózaművészetének azon ágával mutat rokonságot, amelyben a centrum a történetmondó elbeszélésről a szóra tevődik át, amely (mint jel) nem illeszkedve a narratív szintagmatikába, a logikai-intellektuális modellalkotás helyett egy a nyelv prioritására támaszkodó gondolkodás- és megértésmódot vár el a befogadótól (Kosztolányi, Krúdy). Miként pedig a mű saját értelmezésének, keletkezésének történetét is magába építi, játszik a fikatív és a reális közti határ elmosásával, a posztmodern metaregények sorába is belép.

Már a regénynyitó elbeszélés (*Hét-fő*) felkínálja, hogy Anna alakját a re-

gényszöveg önjelölő metaforájaként értsük, miközben a fotelben ülő, rutinosan kérdező pszichológus az olvasói szerep metajeleként működik. Innen nézve válnak izgalmassá Anna kijelentései: „Abban sem vagyok biztos, mekkora mértékben szeretne igazán befolyással lenni a történetre”; „azt hiszem, még ő sem jött rá, mit keresek, itt vagy bárhol”; „Tulajdonképpen nem tudom, neki mondom-e bármivel bármit is”. A saját forma megtalálására és az olvasó megszólíthatóságára irányuló problémafelvetés mögött minden bizonnyal ott húzódik a regényműfaj és a nyelv „elhasználtsága”. A rutin nem csak a mindennapi létezés terén szab gátat a személyes egzisztenciális részvételnek...

Az elbeszélések metasintzen több helyütt is rámutatnak, hogy a szavak nem autentikus létmódjuk szerint működnek, kliséként megszűnnek az általuk jelölt valóság hiányának érzéki pótlékai lenni: „[Lilla] felsorolja magában a férje és a gyerekei nevét. Azután még kétszer. Ekkor már egész furcsán hangzanak a fejében, de negyedszerre tárgyias ragozásban mondja végig, és azt is elémondja, hogy *szeretem*. Így újra ismerősek lesznek a nevek [...]” (kiem. az eredetiben, 95). E gondolatkör bizarr, ám megvilágító erejű megjelenítése, amikor épp egy pornószínész művészi játéka képes a szó kontextuális függőségét megszüntetve újra jelenlétvé tenni a tapasztalatot: „Nem beszél magyarul néhány szót és egyszerűbb szókapcsolatot leszámítva, [...], de ezeket olyan változatos átéléssel képes mondogatni, hogy ő az egyik legkeresettebb a szakmájában” (35). Nem véletlen, hogy a regény e figurájának mindig más a neve („Candyt hétfőn hívják Melindának”), így hívta fel a figyelmet a jelölő megújításának fontosságára, ábrázolat és lényeg kapcsolatára. A nyelv létmódját legintenzívebben érintő kritika a regényt nyitó első nap elbeszélésben olvasható, ami által Anna figurája még kiemeltebbé válik: „Azt kell gondolnom ilyenkor, talán ez az egész könyörület dolog csak ki lett találva, mert egyszer, egy nagyon konkrét és elmondhatatlan pillanatában a világnak ez volt az egyedüli, amivel ki lehetett menekülni a pusztulásból. De elmúlt, mármint a pilla-

nat, miért ne, megmaradt viszont a szó, és úgy érezték, túl durva lenne megfellelkezni róla. [...] De arra már senki sem emlékezett, *min* mentek keresztül” (12, kiem. az eredetiben). A primér világ- és létmegértés áll itt szemben a fogalomalkotó gondolkodásmóddal; a dolgok nonreflexív érzékelése a tudati absztrakcióval.

Azonban a rendszer szerencsére játszható, aminek ékes bizonyítéka maga a *Hét*, amely visszatérés a létezés nullpontjára, a jelentés hiátusához – az ürességhez, ami egyedül képes a személyes jelenlét maximumát nyújtani az olvasónak. Nem véletlen, hogy „Candy” parókái „meztelen fejbőrét” fedik el. A meztelenség, a lemeztelenítés visszatérő eleme a műnek, és szorosan kötődik a megtisztulás térmetaforájához, a fürdőszobához, ezen túl Lilla esetében az olvasáshoz és az íráshoz: „Ázlik. Elkezd fájni, ez tetszik neki, leír egy mondatot a papírra” (86). A nyelvi jel születése a személyes egzisztenciális tapasztalathoz kapcsoltnak jelenik meg, így Lilla szavai az eredendő megnevezés erejével hatnak – léttel telítődnek. Ezzel függ össze a karakter önmeghatározása: „Névadó vagyok” (95). E művészi jel- és jelentéssűrítő egyedüli adekvát kezdőpontjaként a szöveg az ürességet jelöli meg, méghozzá már Anna nyitó elbeszélésének autopoétikus végkövetkeztetésében: „Nem hallgathatom el viszont azt a kényelmet sem, amelyikben együtt élek az ürességgel. Talán őt is megtehetném keresésem tárgyává, ezzel valamiképpen kijátszva a rendszert. Nem tudom, miért akarom kijátszani a rendszert, nincs is semmi közöm hozzá, a rendszerhez mármint. A játékhoz, azt hiszem, lehetne” (12).

Rendszer és játék. Miről van itt szó? Irodalmi berkekben a játék a teremtető képzelet, a művészi alkotótevékenység, sőt a műalkotás létmódjának (Gadamer) bevett metaforája. A *Hét* esetében azonban, miként narratív struktúrájának rendezőelve a hetes szám, amely a mítoszok és más világmagyarázatok szimbólumaként roppant sűrű intertextuális háttérrel épít a szövegnek, a játék ősbibbi megvalósulási formájára, a rítusra is gondolnunk kell. A mű egyik legfontosabb kérdése, hogy amit az idő elhasz-

nált (embereket, jeleket), hogyan lehet megújítani. A hét elbeszélői szkepticizmus a maga sorrendiségével mintha azt az utat jelenítené meg, amely – túl az idegen „betűkön” (Camus, Beckett, Kafka, Kundera, Plath, Salinger stb.) – elvezet az őseredet, a teremtést megelőző tiszta pillanatba (*Regina*), ahol a saját betű segítségével (*N.*) megszülethet maga a saját mű (*r_g_ny*): „aláírom a papírt, eddig sohasem volt aláírásom, és most hirtelen itt van, előttem, és annyira magától értetődő, annyira megrázó, ahogy erőszakkal tört bele a létezésbe” (183). Anna a regény öntreflexív alakzataként még beteljesületlen. Kapcsolata az ürességgel („káoszban élem az életem”) a kezdetet jelenti, mert nélkülözi a teremtéshez szükséges odaforduló gesztust: „kapkodva keresem magamban a könyörületet” (12.) – a héber eredetű Anna név jelentése könyörület. Az utolsó lapokon azonban Regina – aki „óriási” fürdőkádjával a vizek őskáoszt, a formátlan anyag állapotát testesíti meg („beleolvadnék a vízbe, eltörölném a kontúrjaimat”, 165.) – részese a könyörületben, hiszen N. a pénteki „óvatlan szeretkezés” (151.) következtében megtermékenyíti („nem én vagyok magamban” 182), könyveit pedig Regina kertjébe „telepíti” át. A káoszból kozmosz lesz: „Minden megtelt, ami eddig semmit sem tudott erről, és minden kiürült, aminek sosem volt szüksége a teljességre” (183).

Mindebből látszik, hogy a *Hét* szereplői maguk is szavak, szójelek. A regényben okkal kapnak hangsúlyt az olyan fiziológiai aktusok, mint a táplálkozás – a szereplők folyton főznek egymásra –, és a szexualitás, amelyek valaha nem csupán a szerves élet jelenségei voltak, hanem, ahogy azt számos mítosz, rítus és vallási elképzelés őrizi, szakramentumok. A karakterek keresik a módját, hogy rátaláljanak a valóság e léttel telített dimenziójára, erre azonban egy kliséktől korlátozott nyelv világában nem kínálhat megoldást a Másikkal való dialógus: „Bár tudnám, miért mondtam azt Annának, hogy [...] huszonegy vagyok és egyetemre járok [...]. Ezek csak a legunalmasabb dolgok, amik eszembe jutottak” (58). Ehelyett vissza kell térni a szent időbe és térbe. Anna például

„azokért a pillanatokért” adja a testét minden csütörtökön Kelének, hogy láthassa, a fiú „arcán ilyenkor leírhatatlan öröm és elégedettség fut át” (22). Frankienek pedig azért kell a volt barátnőjéről mesélnie Lisának, mert „Vient övezi valami annyira megfoghatatlan és csábító köd, hogy [...] úgy érzem, közelebb kell kerülnie hozzá.” (76). A karakterek életét uraló rutinba olykor beszökik egy másfajta idő, az ünnep ideje: „Azt mondják, örülnek nekem. Hogy mindig ünnep, amikor megjövök, mert egymást már unják” (53). A szerző nagy leleménye, hogy

két olyan jelenséget állít fókuszba (rutin és rítus), amelyek látszólag igen közel állnak, valójában azonban szögesellentétei egymásnak.

A hét elbeszélő közül az első (Anna), a középső negyedik (Lilla) és a hetedik (Regina) alkotják a mű öntreflexív kozmogóniájának pilléreit. Közülük Lilla annak a határnak az alakzata, ahol az üres jelentés jelentés ürességgé alakul át. Ennek megfelelően metaolvasatunkban a másik hat elbeszélő – mint a Descartes-féle koordináta-rendszer *x* tengelyén – szimmetrikusan párba rendezhető egymással: a második és a hatodik a nézőpont elbeszéléstechnikai kérdéskörén keresztül. Kele operatorként a nézőpont alakzata, amit N., a „Nowhere man” (119.) kiolt: ahogy a Beatles dalában hallható, „Doesn’t have a point of view”. Így nélkülözi a kész mű is a kitüntetett nézőpontot, amit a szerző játékosan Beatrix szójelében (*x*) is

megjelenít: „A világon egyetlen másik annyira szimmetrikus arcot nem láttam, mint Beatrixé. [...] Szükségem van erre az arcra, és [...] ezt az igényt ez a hat, különböző szögből készült és a lakásban szisztematikusan elhelyezett fotó teljességgel kielégíti” (140.) – olvashatjuk N. elbeszélésében. Innen válik érthetővé, hogy N.-nek nincs „köze [...] az ürességhez” (9), és a (lét)feladat, hogy „mondj[on] le a teljességről” (145). A harmadik és az ötödik narrátor is „párt” alkot. Frankie a megtestesült klisé („Pizok szórazokoztató fickó, még akkor is, ha az ember nem rajong a kliséért”), Nóra a megsemmisülés közeli csend („földöntúli torokhangon dúdol”); „fel akarom használni a távolságát, azt a csendet, amit maga köré épített”). Frankie szakács, létrehoz; lételeme „valamit működni” (162). Nóra takarítónő; eltöröl, és „áttetsző kezei” vannak (133). Lét és nemlét jeleként válik érthetővé szoros kapcsolatuk a jobb karját elveszített aszimmetrikus alakzattal, Lisával („Csak én hívom Lisának”, 65; „Azt hiszem, a főnökén és rajtam kívül már senki sem hívja Lisának” 122), aki amolyan előjele a mű végi nagy történésnek: „Megtörpanok. Újraszámolom a bordáimat. A hasam táján a számok összerosósódnak. Valami történt” (180).

Miközben a *Hét* újrajátssza a teremtést, a szöveg maga is rituális szavalás, ünneppé válik. Ebben egyaránt van szerepe a hétszer hetes ismétlődésen alapuló tagolásnak, az ebből fakadó (értelmezői) körkörösségnek, a kitüntetett elbeszélői nézőpont hiányának, és a sűrű szövésű, belső motivikus utalásoknak, amelyek rendkívül tudatos (ritmikus) elrendezése nagy gyakoriságú jelentésképző aktivitást (jelenlétet) vár el a befogadótól. Ha elolvassuk Nagy Hajnal Csilla új könyvét, mi magunk is részesei leszünk a játéknak.

■ **Burján Ágnes** (1988, Budapest) a PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájának abszolutóriumot szerzett hallgatója, a Modern Líraelméleti és Líratörténeti Kutatócsoport tagja, valamint a veszprémi Padányi Schola Catholica magyar- és némettanára. Kutatási területe Rainer Maria Rilke és Pilinszky János költészete.

Nagy, nyitott könyv az izoláció, mondta, és olvasta, és hallgatott

Az 1975-ös *Dead Boys* first-wave amerikai punkegyüttes első stúdióalbumának *Sonic Reducer* című legelső dalában, valamint a *Tibeti Halottaskönyvben*, vagyis „*A hallás által megszabadító bardo útmutatás nagykönyvé*”-ben Horváth Benji kötete a közös (köztes). Talán ezért ilyen pokolian nehéz hozzákezdeni ehhez a kritikához is, hiszen ez a könyv a szélsőségek könyve. De nem úgy mint maximáké, hanem maximáké és minimáké. Az emlékmű a jövőnek a mélyen vallásostól a mélyen undergroundig terjed, az Egyistentől a Földnyáig, az újjászületéstől az apokaliptiszisig és vissza, egy tárva-nyitva lapozható személyességtől a még nyitabb iróniáig, melyek között jár-kelel a lírai hang.

Horváth Benji kötetnyitó versében (*Roots radicals*), melybe szinte a kötet összes jellemzője tömörül, rögtön észrevehető, milyen pontosan navigál a tér-időben és poétikailag is távoleső elemek között. A vers élőbeszédszerű felütése (*A kétezres években szüleim etették a punkokat / az ország minden tájáról*) gördülékenyen tágul ki a második és a harmadik strófában egész Erdélyre, merrefelé *az emberek mindig haragudtak / a föld miatt*, hogy aztán annak testét, melyet *nem lehet uralni sokáig*, és szellemét idézze meg, mely szellemet *nem szelidíti meg törvény. Kiköpi magából*. És valóban szellemidézéssel beszél a következő, negyedik strófában, az élőbeszéd intimitásától merőben eltávolodva, madártávlatból tekintve le: *Ez a forrongó táj nem állatkert, hanem / örökmély kútja kezdetnek és végnek. A múlt / kísértetei időznek még e belekben*. Hogy mindezután, reflektálva a harmadik strófa végére, az erdélyi testszellemlre, újra önmagához térjen

Horváth Benji:
Emlékmű a jövőnek
Jelenkor, Budapest, 2022

vissza: *Amikor kölyökpunkok voltunk, köptek utánunk*. A nemzetiség folyamatos kérdése azonban nem kiírható semmilyen önmeghatározásból. Ezért a vers végére az én testéről levakarhatatlanná válik a nemzet teste, az öszszefonódás minden ambivalenciájával. Ahogy Závada Péter rávilágít: „az elpusztítható egyéni test a közös (nemzet)test részeként tételeződik, és ezáltal az önrombolás a rendszer elleni lázadás eszközévé is válik(…)” [Závada Péter: *Saját farkas, Alföld*, 2022, online forrás: <http://alfoldonline.hu/2022/04/sajat-farkas/>]

Tételezhetnénk mi is, hogy a kötet tehát egy bizonyos történelmi vagy identitás(f)elszámolás lesz, a jelen repedéseibe állított kétarcú emlékmű, mely repedésekből új mitológiák kerülnek felszínre. És nem, nem tévednénk. Mégis, a kötet olvasása közben az, amivel azonnal empatizálni kezdek, nem a „mit-állítja”, hanem a „hogyanja” volt. Nem a motívumok vagy az architektonika, a könyv mélyrétegei, a korreflexió vagy a traumatapasztalatok megjelenítése, hanem az a sajátos távolságkezelés, amivel, tere engedve önmagán kívül, az olvasó mellett állva mutat rá világának határvonalaira. Mindezzel egy másfajta tapasztalást is előhívva. A kötet mintha a szélsőségek, maximák és minimák, madártávlati teljességek és intim semmisségek, semmisülések, vagyis éppen ezáltal a sajátos távolságkezelés által juttatná érvényre minden

trauma közös tapasztalatát: hogy utóvégre ezeket egyedül éljük meg. Hogy ezen a kollektív testen minden kisülést csak saját bőröm felülete vehet fel. És ezzel nem vagyok egyedül. Éppen ezért nem olyan komor a könyv, mint innen látszik. Az *emlékmű a jövőnek* sokkal több teret ad kiengedni, „zsványkodni”, az iróniának, a guru-bölcsességnek – és másoknak. Ha valaminek, akkor ennek a szajkózása érdemli a legtöbb szót.

A lírai hangon például pontosan mérhetőek ezek a távolságok. Már a *Roots radicals*-ban is többféle hangnem keveredik, mely keveredést a kötet, gyakran versein belül is, folyamatosan fenntart. A nyelvet állandóan közel tartva témájához – sosem ír körbe –, a mondatai olyanok, mintha mellőlünk kezdene egy történetet (*Először mindig bálát adok*), olyanok, mint amik káromolnak (*bolond*), látomásosak (*ikrek hava*), vagy mint egy szelep, egyenletes szarkazmussal sziszegnek (*Souled out*), vagy szakadozottak (*szóköz*) és slam-szerűek (*Ambivalens Blues*). Utolsó esetben fontos kiemelni azt a zeneiséget, mely végigkíséri az *emlékmű* egész nyelvezetét. Leszámítva például a *4 karanténstanzát*, ahol a forma indokolja, számtalanszor találtam magam hirtelen egy rímpár végén, ahol a rím azonban éppen a forma fellazítását szolgálta. A hangnemek és a formák váratlansága ellenben mégis összerántani látszik a nyelvezetet, melyben sokkal inkább érezhető a nyelv magabiztosan szabad játéka, mint annak szétaprózódása. Mert Horváth Benji szövegeinek végsősoron mégis alapleme az a fajta őszinteség, melyet az állandó irónia jelenléte sem bont meg, sőt, éppen stabilizálja a nyelvi jelenléte. Így kialakul a kötet felismerhető szótára, melynek ismerete járhatóvá teszi a versek színterét, ezáltal saját utamat verhetem ki annak témáihoz. Követve azonban a lendületes rekombinációkat vagy a váratlan konstellációkba rendeződést, egy sokkal fontosabb mozzanat is megtörténik: nem pusztán a kimondott kötetvilágot járom be a fogalmain keresztül, hanem megtanulom annak kihagyásait is szerves részeként felismerni. Ezeket a kihagyásokat ugyanúgy jelölhetik a hangnembeli ugrá-

sok, mint a kihagyásos technika hirtelen asszociációi, a távoli tematikák összekötése, például egy punk banda és a Tibeti Halottaskönyvé, vagy a kiterjedt mediális-referenciális utalások hálói. Utóbbi szintén egy szimpatikus gesztusa könyvnek: nemcsak hogy Hans Holbein reneszánsz festőtől Kendrick Lamarig mindenki megidéződhet a könyvben, számtalan vers kifejezetten egy-egy kortárs erdélyi képzőművész munkáira íródott költemény. Mindezen ugrások tapasztalatát, a kimondatlan jelentésének felismertetését és elfogadtatását értem az alatt, amikor a szövegek pontos térkezeléséről beszélek. Éppen ezért érzem ezt a kötet legnagyobb erényének is. Hiszen az erős nyelvi jelenlét ahelyett, hogy imperatívusszá válna, világunknak azzal az űrével ismerteti meg az olvasót, melyet félrebeszélés lenne betölteni.

Egy különös eredménye ennek a térkezelésnek, melybe nem pusztán, hogy én és minden más, de közös jelenünk felszakadozásai is beleférnek, egyenesen invitálva, hogy a repedések, ki-ki saját sebhelyének mélyére tekintsen, az az, hogy önmagukra tekintve, a versnek mint olyannak a funkciója is megváltozik. Elmondom, ezt hogy értem pontosan. Ebben a poétikai közegben, melyben – saját (nyelv)logikáján belül – minden belefér, helyet kapnak olyan iróniamentesen őszintén megírt mondatok, minthogy *a Gyógyulás az én istenem, erre is rájöttem most ősszel*, vagy előtte hogy *az sem a világvége, hogy bántottam azokat, akiket szerettem, és akkor fel se fogtam, amit tettem, mert / soha nem tudok megszabadulni attól az iszonyatos szegénytől (Először mindig hálát adok)*, melyeket sokkal inkább egy revelatív péntek délután rezignációjában mondunk ki, mint egy versközegben. És természetesen állhatna a szentimentalitás vádja, melyet nem is az alapvetően nehezen befogadható versek ellensúlyoznának, hanem éppen az a mód, ahogy a versek teret hagynak a saját közegben meghallani a mondataikat. Cserébe viszont azáltal, hogy az egész kötetet átjárja valamilyen megdolgozott, mégis naívan nyers, ön-lerakó őszinteség, a versek egyes elemei elvesztik a tágabb értelemben vett esztétikai funk-

ciójukat. Ugyanez jellemző olyan leíró részekre is, minthogy *befeje sűt ez a telehold, / ahol villámlik: cédrusok cikáznak, / az idegpályákon bolygó káprázat, / csillagködök űznek harangszót*. A kötet olvasása közben ritkán voltak szóképek, -összetételek, nem-szerkezeti megoldások, amik kitűntek, elkaptak vagy letaglóztak volna, a szövegélmény mégis teljes, fluid, sodró. És bár csak én körvonalaom ennyire expliciten ezt a jelenséget, ennek a gesztusértéke mégis óriási. Horváth Benji mintha kihelyezné ezzel költészetét az imperatív vagy öndeklaratív poézis alól – mely kicsit minden léte-

ző versnek a sajátja –, ki egy köztes térbe, mely a referencialitás és a párbeszéd – úgy, hogy valójában sosem szűnik meg önmaga világát állítani. Azt a világot, melynek éppúgy alkotóelemei annak repedései, mely repedésekben az *emlékmű* valódi talpzata is áll.

■ ■ ■

■ Szabó Máté 1997-ben született Budapesten. Tanulmányait jelenleg az ELTE Esztétika szakján folytatja, mellette a Nincs online folyóirat kritikus. Verseket, kritikákat, tanulmányokat ír.

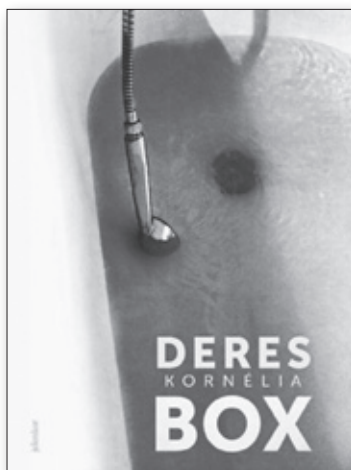
TÉNYLEG KIHÍVÁS

Deres Kornélia harmadik verseskötete, a BOX legkevésbé sem vádolható azzal, hogy a randomizáció vezérelné: a struktúra, a képek, a szerkesztés – minden arról árulkodik, hogy a szerző a tudat előtti állapotokhoz nyúl vissza, ezekben keresi a rendszert. Az életmű e friss darabja jól sikerült kísérlet arra, hogyan újítható meg a versnyelv nemcsak önös célokat követve, hanem valódi, mindannyiunkat szorongató kérdéseket megválaszolva.

Nemrég egy könyvbemutatón hallottam, hogy a szerző azt mondta: *a versek megírásakor nem törekedett különösebb fókuszra, kohézió megteremtésére, a randomizáció lényeges szervezőelem volt, a vers maga képes arra, hogy megteremtse az összetartó erőt.* Deres Kornélia BOX című, harmadik verseskötetének olvasásakor újra és újra visszatértem a fenti gondolathoz. Valóban képes a vers önmagában arra, hogy megteremtse saját kohézióját? Deres verseiben számomra alapvető, hogy a tudattalan érezhetően erősebb szerepet kap, mint a tudatos, és ez tematikai, strukturális, stilisztikai vonatkozásban is érvényes.

További részletezést érdemel, hogy a tudattalan működése milyen lenyomatokat hagy a versekben, hiszen Deres Kornélia számára a tudatalatti működése eddig is fontos volt. Előző kötetében, a *Bábhasadásban* már felvillantott olyan elemeket, amelyek a BOX-ban is visszatérnek: *„korallszívet keresnek a flitterek alatt: / rémálmok állomása, ez a hely nem / köszön, nem tegez.”* (Korall) vagy *„Uzonyos, öreg istenek: az agypálya / örzi még bolygóközi vándorútjukat.”* (Rájahadak) A halak, vízi állatok, növények mintha arra szolgálnának, hogy a szerző a tudat mélyéről felbukó témákat letapogassa, és az olvasó számára is érzékelhetővé tegye. De míg a *Bábhasadás* – szerintem remek címéből is eredően – csak felvillantja, előkészíti ezeket, addig a BOX verseiben tovább burjánzanak és kusza motívumrendszert alkotnak. Fontosnak tartom elhelyezni De-

Deres Kornélia: BOX
Jelenkor, Budapest, 2022

res új kötetét az életműben, mivel konzekvens építkezést látok: a *Szörapában* (2011) a tematikus-strukturális szerveződés hangsúlyosabb volt, mint a *Bábhasadásban* (2017), de mintha a BOX még ez utóbbin is túlmenne.

A kötet címe tehát: BOX. Először azt gondoltam, hogy – hasonlóan a *Bábhasadáshoz* – a zárt tér, a benső feszegetéséről van szó. Be kellett látnom, hogy a bábban (itt: imágó) épp az az érdekes, hogy hermetikusan zárt (szöveg szintjén is, például a többségében tömbverses, rövid forma miatt), nem ereszt magába semmit; a titok abban rejlik, hogy mi fog belőle kimászni, kirepülni. A box, vagyis doboz, ennél sokkal megengedőbb: hajlandóságát mi sem mutatja jobban a ki-, be- és áteresztésre, minthogy a versek folyamatosan reflektálnak a mélytudatból előhívott/előbukó sorokra: *„Ezt tanuld meg: az álmok alatt / nincsen semmi, csak egy rengeteg / rágott széle. / Úgy is mondhatnánk: bejárata.”* – írja Deres Kornélia a *Rengeteg: át sose vágta* című versben.

A BOX címevel kapcsolatban – főleg az eredeti írásmód miatt – kínálko-

zik a boks, mint küzdés, olvasata. Ez ugyanakkor először eszembe sem jutott, és miután ezzel a szemlélettel is olvasni kezdtem a könyvet, úgy gondoltam, nem is baj. Persze mindig izgalmas a kétvagy többtértelműség, a nézőpontok és az értelmezési lehetőségek változatossága, de a doboz-asszociáció számomra kielégítő perspektíva, a belső vívódásnak teret engedő küzdelem változat talán képes túlhajszolni nemcsak az olvasót, de a szövegeket is. A „küzdés” szinte automatikus velejárója ezeknek a szövegnek, éppen a folyamatos reflexió miatt, átvergődni a vers szövetén a megoldásig önmagában erőfeszítés szerzőnek és olvasónak; a küzdősport-vonatkozás (esetleges didaktikussága miatt) kibillentí ezt a folyamatot. Az olyan versmondatok, mint például: *„Látod, hogy keményen próbálkozom.”* (*Traumland*) nemcsak az adott vers tartalmi síkján értelmezendők, hanem az írás gyakorlatának problematikáján keresztül is.

A *Bábhasadás* formavilágát először szimpatikusabbnak találtam, és rögtön hozzá kell tennem: alapos végiggondoltságról tanúskodik, hogy a korábban kifejtett báb-box viszonyrendszerben ez utóbbi verseihez választott forma leköveti a külvilág és a zárt tudat közti háló dinamikáit. Ki-kitolódnak a sorok, versszakok, nem köti őket gúzsba a zömök, rendezett forma (mint jellemzően a *Bábhasadásban*). Persze a BOX versformái semmiképpen sem aránytalanok, a sorok nagyon is rendezettek, az áthajlások funkciója is a fentiekhez kapcsolódik – a változás a szövevényesség következménye. Jól nyomonkövethető, szinte programszerű megragadása ennek a *Nem kettővel* című vers felütése: *„Vissza a gyökérrendhez: fejben élni.”* Deres kötetének e vonatkozása George Herbert Mead¹ (1863-1931) és Niklas Luhmann² (1927-1998) gondolatait is felidézte számomra, akik többek közt az emberi kommunikáció cselekvés-vonatkozását is vizsgálták. A két társadalomtudós tanulmányaiban egyrészt azt járja körül, hogy az ember képes saját maga számára tárggyá lenni (míg az állat nem). Másrészt, hogy az ember képes hozzáférni a másik ember élményanyagához (attitűdátvétellel), de nem száz százalékgig. A BOX a „gyökérrend” élményanyagához akar hozzáférni, egyszerre saját maga lényegi, ugyan-

akkor feltérképezhetetlenül idegen tárgya. E két ellentétes (nek látszó) folyamat interferálásából születnek a versek.

A hat ciklusból (*Rengeteg; Kérem, fíradjanak ki a történetemből; Lófarkas őseid; Még kifordulnék magamból; Paradise Alley; (No) Exit*) álló kötet negyvennyolc szövegének versnyelve szigorúan egységes. Ennek egyik alkotója a szokatlanul tűnő mondatszerkezeteket, például a sok esetben használt kettőspontot, értelmezőjelzős struktúrákat, fő- és összetett mondatokat hirtelen váltakozását – melyek a korábban kifejtett tudatalatti, idegenség stb. témaköréhez jól illeszkednek, mintha a versbeszélőnek folyamatosan magyarázkodnia, önmeggyőzőnie kellene, hogy tapasztalatait rendszerezze.

Egy-egy cikluscím gyakran egy másik egység versének sorai közt tűnik fel. A kötet szövevényességében az olvasó könnyen eltévedhet, számomra például a ciklusokat csak hajszaínyi különbség választja el egymástól, mégis a korábban említett címek, különösen a *Kérem, fíradjanak ki a történetemből*, nagyon találóak, jól érzékeltetik az átmenet alig érzékelhető tónusait. Érdemes feltenni a kérdést, hogy – feladva a cikluscímeket – kirajzolódna-e ez az átmenet egy ciklusok nélküli kötetben? Gyakoriak az egy versmondatból álló strófák, melyek külön hangsúlyt kapnak a versekben. Ilyenek: „*De azért te csak lesed.*” (*Nem kettővel*), „*Három nő, egy szívvel.*” (*Óceánjárók*), „*Ez az élet vize, te hülye.*” (*Vesztő*), „*Mi ez a halember retorika?*” (*Halogén fél*) stb. A különálló egysorok iróniája, és általában hangneme szinte mindig leleplező. Más a versen belüli megszólaló, lírai én pozíciója, ami a reflexió egyik jellegzetes fajtája a *BOX*-ban. A szerző maga is számonkér, de hogy mit és kin, titokban marad, mindenesetre ez a „slattyogós”, vizenyős humor jól áll a szövegeknek, kifejezi a lírai én megkettőzését és az ezzel való játékot. Ezek a bonmot-k ráadásul tényleg *bonmot*-k: hangzatosságuk, hajlamuk arra, hogy megjegyezze őket az olvasó nem vesz el a beágyazottságból, azaz nem csak a figyelemfelkeltés a céljuk.

Ugyanakkor a verscímek helyenként áldozatul esnek a tudattalannak, felvesznek egy érezhetően konstruált pózt. Hol húzzuk meg tehát a koncepció intervallumának határait? Számomra például

a *Nulladik néző (Árnyék)*, a *Katatón cipő* vagy a *Szentimentális állat* zavaróan benne maradnak a konstrukció pozíciójában, noha épp ezek lebontására törekszik a kötet. Egyszerre ejt zavarba és okozza azt. Kapcsolódva eddigi gondolatmenetemhez: megakasztja a hálók közti ingerátvitelt. A *Nulladik néző (Árnyék)* vagy a *(No) Exit* például, a címek szintjén maradva, a koncepció áldozatául esnek, mesterséges lenyomatát akarják adni a már eleve működő kétélűségnek. Miközben sorakoznak az emlékezetes, organikus verscímek is, a teljesség igénye nélkül: *Egy kelet-európai célnak megfelel; Halogén fél; Civil tél* stb.

A *BOX* viszont tényleg kihívás, nem feltétlenül egydelutános olvasmány. Túl-juthatunk a szövegfolyamon, ha átsiklunk a részletek fölött, ha nem foglalkozunk a koncepció lehetőségeivel. Ami pedig a koncepció része, néhol visszavágatlan marad. Már-már az automatikus írás jeleit vehetjük észre, és ez is ketős mércét kíván: mindent a koncepcióért, keveset vágni vissza, utat engedni az áradó tudattalannak; vagy minél több tudatos szűrőn átengedni az anyagot. Ezért is érzem helytállónak, hogy a *Bábasadáshoz* képest még inkább az első lehetőség felé billen a mérce, de izgalmas látni azt a folyamatot, ahogy ez megtörténik – végső soron nem marad láthatatlan a szerző tudatos szerkesztői munkája.

Sokszor, újra és újra el kell olvasni egy *BOX*-verset ahhoz, hogy – még ha nem is a megértésre törekszünk – bennünk is beinduljanak a rendszerezés folyamatai, és ha erre nem jövünk rá időben, hanem tovább és tovább lapozunk a következő vershez, akkor egy ponton túltelítődhetünk. Ahogy Závada Péter írja: „Ahelyett ugyanis, hogy a költői képek allegorikus jelszerűségét hozná játékba, és a konkrét jelentésátvitel eszközével élne, sokkal inkább azok önreferenciális fenoménszerűségére épít.”³ Deres valami tapasztalat előttit rögzít, ami nem igazolható, sokkal inkább készen kapott, kapcsolódik a Kant-féle apriorizmushoz⁴. E megközelítést ellensúlyozva emlékezetes szöveghelyekké a nyelvileg egyszerű, képileg plasztikus szakaszok: „*Egy kádban ébrednek aznap éjjel. / Hátam mögött egy férfit, a víz felett / megtart. Ismerős a nappali világból, / de nem túlsá-*

gosan.” (*Ballaszt*); „*(...) fehér kölapokat izzítson a nap, a nyugágyon / túl három emberméretű kád.*” (*Vizlénnyek*).

A kád fontos motívum, ahogy a különböző napszakok, anyagminőségek (vatta, gipsz, pára stb.) is. A versek be- vagy megtörési pontjait adják, ahol mintha egy pillanatra átkapcsolna a tudatos-tudattalan kapcsológombja. A víz fröccsenése, a hegyes fogak szúrása stb. mind olyan ingerek, amelyek álmunkból is felkelhetnek. E kellemetlen, szűrő, fojtogató hatások teszik a verseket rémálomszerűvé, és az ebbe való belekényelmesedés ellen is küzdenek a szövegek. Különösen izgalmas, arányos megjelenése ennek az *Előreggel* című szöveg: „*Kezeim kalapácsok. Egy szobában ülök, / valami lomha tanács hajtott iddíg. / Szétizzadt ráncokkal érkezem, lefolyt / rólam az ellenállás, bőrkanapé formázza újra / a hátat. Csak lesni a sötétbe bele. / Emlékezésem érdek nélküli (...)*”. Akár a kötet egyik kulcsszövegeként is olvasható, különösen a „lefolyt rólam az ellenállás” és az „emlékezésem érdek nélküli” szakaszok miatt.

Talán az *Előreggel*ben találtam meg a *Bábasadás* iránti nosztalgiát: a hirtelen magához térő tudat összerántó, ellentmondást nem tűrő, csak néhány hajtást meghagyó munkáját. Látszik, mennyire összeérnek ezek a munkák, mégis milyen radikális változás történt, ha az összképet tekintjük. A *BOX* után merre tart tovább Deres Kornélia költészete? Tovább szövi a tudattalan hálóit, vagy visszatér egy korábbi hanghoz, esetleg valami egészen más? ■ ■ ■

JEGYZETEK

- 1 George Herbert Mead (1934): *Mind, Self and Society*. From the Standpoint of a Social Behaviorist.
- 2 Niklas Luhmann (1991): *Introduction to Systems Theory*
- 3 Závada Péter (2022): *Termékeny düh* – Deres Kornélia: Boks. Elérhető: <http://alfoldonline.hu/2022/05/termeken-duh/>
- 4 A tapasztalást megelőző, érvényében a tapasztalattól független. Apriori érvényű, ismeret. Kant apriori ismereti formákat ismer el. (Arcanum)

■ **Szabados Attila** (1999, Debrecen) a BME mesterszakos hallgatója kulturális iparágak specializáción. Verseit, kritikáit többek közt az *Eső*, a *Forrás*, a *Bárka*, a *Látó*, a *Prae* és a *Tiszatáj* közölték. Első, *Vérsűrűség* munkacímű verseskötetén dolgozik.

„Folyamatosan pusztul, vagyis él”

Tóth-Czifra Júlia: Az Ünnepi Könyvhétre jelent meg az Erdélyi Híradó és a Kalligram közös kiadásában a negyedik versesköteted. A jobb kezemnél, a laptop mellett a könyv, a borítón egy kolozsvári graffiti részlete, a képernyő fényében vibrál a cím: *Házsongárd LIVE* – különösen utóbbi szó, amely grafikailag is az élő közvetítések piros alapon fehér logójára emlékeztet. Élőben nem vagyunk élők e percben mi is: én egy ceglédi kertből kérdezlek, te egy vámospércsi könyvtárszobából válaszolsz. Három ugráló pötty jelzi a másiknak, ha az egyik éppen ír. Várjuk, hogy megtörténjen, ami már történik odaát. Mondd csak, költői szempontból, nyelvi, képi, hangyi értelemben mit jelentett számodra a „Házsongárd LIVE” feszültséggel teli, mondhatjuk: kockázatos szószerkezete? Mit jelent az élő közvetítés?

Korpa Tamás: Az egyik legszebb magyar szóról való beszédet például, amiben nyelvünk anyagi és akusztikai természetének sok rétege kifejeződik, miközben etimológiailag nem is egy magyar szó. Házsongárd: abban van konszenzus, hogy német eredetű, és mogyoróskertet vagy nyúlkertet jelent. Nekem viszont jobban tetszik Herepei János feltételezése, miszerint a hárs és a bongárd (szász nyelven gyümölcsöskert) szavak egymásra találása áll a háttérben. A Házsongárd lüktetésében ott

című új verseskötetéről Tóth-Czifra Júlia kérdezte

a lejtő és az emelkedő is, az egykori gyümölcsös kert, szőlősorokkal, a mai temető. Csupa egymásra temetkezés mindez nyelvileg, képileg, hangilag. Nem tudok róla, hogy valaki verseskötetcímként használta-e már a Házsongárdot. Kockázatos, valóban. Azért is, mert lokálisan nagyon kötött, sokféle diskurzus használja, talán kijelölő és előíró is valamilyen szinten a róla való beszéd (mégiscsak Közép-Kelet-Európa egyik legjelentősebb sírkertje), vagyis éppen nekem való: tele van mozgással, étellel, átrendeződéssel, háborúval, sorssal, summázattal, finom bogycs növényekkel, állandóan cirkáló varjúcsapatokkal. Tulajdonképpen a cím egy német és egy angol szó szokatlan egymás mellé helyezése egy romániai magyar könyvben. Livestream.

TCzJ: Rádásul a köteted nem Házsongárd-könyv, hanem Kolozsvár-könyv. Metonímia tehát a cím, és ekként azonnal fölveti a kérdést: hogyan része egy városnak a temetője? És speciálisan Kolozsvár esetében: a várost körülfonó (szöveg)beszédnek miért lett kitüntetett alakzata Házsongárd?

KT: Mert ez az a sűrűsödési pont, amihez talán nem nyúl szívesen senki a bevett nyelvi viszonyulásmódokon túl. Házsongárd a kegyelet helye. A gyászé. Az emlékezésé. Miközben Házsongárd éppen hogy nem csak a holtak városa, hanem például, ahogyan te nevezed a fülszövegben, tüdő. Zöld tüdő, és rendkívül szokatlan módon közlekedési (rövidítési) útvonal, vagyis a mindennapok része. Belváros. Az egyetemisták kijárnak tanulni, szilenciumszoba a szabad ég alatt. A turisták egyik biztos pontja, loholnak rendületlenül. Persze műemlékegyüttes is, naná, üzleti ügy, sírhelybiznisz, természetesen emlékezetpolitikai csatatér. Házsongárd speciális tér a maga nemében, mert néhány négyzetkilométernyi területen metonimikusan és metaforikusan is jelzi és kifejezi mindazt, ami ebben a létezésben fontos lehet. Foglalkoztatott az a kérdés is, hogy Házsongárd miért általában egy felsorolás részeként szerepel az ún. Kolozsvár-versekben. Mint a Kolozsvár-versek egyik kötelező, egységnyi eleme: Házsongárd, Farkas utca, Mátyás-szobor, Szent Mihály-templom. Tud-e Házsongárd másfajta jelentékenységre szert tenni vajon; vagyis törekedhet-e egy egész verseskönyv arra, hogy Házsongárd eredendő komplexitását valahogyan maga is megteremtse és szétszórja. A könyvben Házsongárd egy metrómegálló neve (is), aminek szerves kapcsolata van elviekben a város más negyedeivel, csakhogy a lélezhető rétegek beomlása miatt a metróalagút átalakul a temető alatt, hangszerré válik, miközben Pop néni ebből nem sokat vesz észre, újságpapírral tisztogatja minden hétfő délelőtt fia fotógravíros sírkövét. Kolozsváron, legalábbis a kötet néhány verse azt sugallja, elég sokat kóborol egy Isusnak nevezett célszemély. Az ő véget nem érő kóborlásai, járkálásai téren és időn, kívül és belül lesznek azok a nyomok, irányok, amik összefűzik Házsongárdot és Kolozsvárt. Hogy mennyire komplexek a Házsongárdban létrejövő viszonyok? Ott van például a kiváló gondolkodó és vagabund, Bréda Ferenc. Egy kopjafa alatt nyugszik. A síremléke a Mauksch–Hintz család piramis formájú kriptájára néz; vagyis egy olyan látványt idéz meg, amit Feri, barátai jóvoltából, Egyiptomban láthatott, amikor kinézett a szállodája teraszáról. Ferinek nem gyertyával világítanak november elsején, hanem meggyújtott cigarettaszálakkal az év bármelyik napján. Ferinek törzsasztala volt több kocsmában, gyakran tartotta ezeken a helyeken az egyetemi óráit. Feri portréját (egy elég kifejező festmény különben) az *Insomnia* udvari pultja fölött helyezték el, vagyis ki van téve a változó időjárásnak, az évszakok játékának, a hőingadozásnak; folyamatosan pusztul, vagyis él.

TCzJ: A döbbenetesen fiatal kora óta a temetőben nyugvó Dsida írja: „*Meghaltunk, testvér, valamennyien. / Csak ők élnek még, ők, a régi holtak. / A néma ablakok sora*

kiholt, vak: / Láttál temetőt? Ugy-e mind ilyen?” A köteted mintha nemcsak a temetőt igyekezne nagyon is élőként, a lét kitüntetett helyszínéeként fölmutatni, de a várostól sem tagadja el a halandóságot. Meg tud halni egy város, egy városrész, egy utca, egy híd... Nincs többé bebocsáttatás a korábban bejárt, otthonossá lett térbe. Jól tudom, hogy éppen egy ilyen gyászmunka vitt rá, hogy a Kolozsvár-verseidet kötetbe és kötetként kezd rendezni?

KT: Sok minden történt velem az elmúlt tizenöt évben Kolozsváron. Ha a feleségem kezére nézek, látom az eljegyzési gyűrűt, amit itt vásároltunk. Nem volt elég pénzünk, ezért szeretett barátom, Lászlóffy Csaba, aki felkarolt középiskolás diákként, kipótolta. Nem emlékszem tisztán, de mintha hárman mentünk volna jegygyűrűt nézni, és Csaba erre fontos misszióként tekintett. Náluk szálltam meg kilenc éven keresztül, hazajártam hozzájuk, olvastuk egymás verseit, az ő nehéz verseit és az én könnyű verseimet. A halálát követően sok minden megváltozott; és végeredményben ezek a változások adták meg a végső lökést, hogy próbáljak meg valamit kezdeni a bennem bujkáló Kolozsvár-texttel. Túl sok olyan élmény (barátságok, szerelmek, terek, szövegek élményei) ért itt, amelyek mind a mai napig foglalkoztatnak, visszatérek hozzájuk. Ez több, mint gyanús. Földcsuszamlás-szerűen, nagy dózisban jött a hívás és a furcsa látomások: Röser úr antikváriumában pont olyan könyvek kerültek a kezembe, amiket nem tudtam aztán letenni; „véletlenül” pont a Garibaldi hídon, ahonnan a szeretett Cs. Gyimesi Éva levetette magát, kövekkel a hátizsákjában, kötöttem ki némi tévelygés után egyik este, aztán éjjel már a Szamoson leúszó tárgyakkal, kosztümökkel, könyvekkel álmodtam. Pont a Karolina téren kanalaztam a pacallevesemet, amikor a telefonom hírfolyamában feljött hír, miszerint a Karolina téri Marty Étterem pincéjében római utat találtak. Felsandítottam, nem viccelek, a Marty Étterem volt velem szemben. Kész, ez nem mehet tovább, ebbe bele fogok örülni, gondoltam. És inkább elvállaltam a „felkérést”. Szétnéztem a pincében.

TCzJ: Felkérés, hívás: nagyon fontos szavak. Hiszen a költészetedtől korábban sem volt idegen a helyek bejárása, kihajtogatása. De amíg a Bécs-verseidnél vagy a Gömör-Tornai-karsztot szó szerint átmozgató *Lombhullásról* kötetedben [*A lombhullásról egy júliusi tölgyvel*, Kalligram, 2020 – a szerk.] valamiféle analitikus kíváncsiság, cselekvő, aktívan megszólító poétika a jellemző, választott odafordulás, a felkérő pozíciója, ha úgy tetszik, itt mintha valóban fordítva volna, és kitettebb volna a nyelved annak a gravitációs erőnek, amit más szó híján nevezünk továbbra is Kolozsvárnak. Más szó híján, tényleg, hiszen a válaszaid újra és újra arra mutatnak: számodra a város elsősorban embereket jelent.

KT: Igen, embereket az utcákon. De milyen utcákon... Van olyan utca, amelynek pár évtized alatt ötször-hatször változott meg a neve; a névadók pedig egészen más hangulatot, történeti réteget, habitust és értékválasztást hordoznak. Ha képzőművészsé lennének, biztosan belevágnék egy Majális utca installációba, ami mindösszesen annyi lenne, hogy hét darab áttetsző damilszálát vezetnék végig az utca mellett, aféle Ariadné-fonalként, utalva arra, hogy legalább hét neve volt. Szóval, nem léphetsz bele ugyanabba az utcába kétszer. Az embereim, például a már fentebb szóba hozott Isus és Lazar, az ex-Majális utcáról (amit ma Republiciinek hívnak) sietnek át a December Huszonnegyedike utcára. Kolozsváron van egy Bulevardul 21. Decembrie, de ez senkit ne tévesszen meg. A kettő között jottányi, jelen esetben *n*-nyi a különbség. Vagyis a vers fikciója szerint Isus a születésnapján a születésnapjának egy metaforikus, „térbeli” nyúlványán, a December 24. sugárúton üldöz egy különös csillagot, kormozott üveggel felszerelve az erős fény ellen. Isus, aki egyszer talán feltámad (lehet, hogy a Házsongárdból), és Lazar, akit Isus feltámaszt. Ebben az értelemben talán cselekvő és performatív ez a poétika, de valóban, elképzelhető, hogy más nyelvi szinteken teszi azt, amit.

TCzJ: Meggyőződésem, hogy így van. Hallgatóznak, követnek, *n*-nyi távolságból figyelnek a kötet versei, és különösen igaz ez a *Tananyagok a Securitate esti iskolájából* ciklusra. Hol találtál anyagot ezekhez az ügynökversekhez? Az említett Cs. Gyimesi Éva munkássága evidens forrásod lehetett, persze.

KT: Az ő kései főműve, a *Szem a láncban* című, a dossziéinak egy részét is tartalmazó kötet revelatív volt. De Lászlóffy Csaba emlékei, valamint Gálfalvi György köteté (*Kacagásaink*) és sokszori bizalmas beszélgetéseink is sokat jelentettek. Nem gondoltam volna korábban, hogy egyszer majd szekus jelentéseket fogok olvasni, azt pedig végképp nem, hogy lírai tananyagokat állítok elő a román titkosrendőrségnek...

TCzJ: Szaporábban szedett verslábak.

KT: Gyorstalpalóról van szó elvégre.

TCzJ: Mit jelent számodra ez a vershelyzet?

KT: Az volt a személyes tétje számomra, hogy az *Insomnia* című kötetem [Kalligram, 2016 – a szerk.] után van-e még mondanivalóm olyan nagyon kétes emberi reakciókról és necces helyzetekről, mint az elcsábítás és elcsábulás, a rávev(őd)és és a ráhagyatkozás. Átadhatók-e ezek a líra nyelvén, akár módszertani leírások formájában, bizarr receptként, rituáléként? Másrészt, és ezt már a könyv megjelenése után vettem észre, egy másik, jóval általánosabb és gonoszabb vonatkozásban is értelmet nyerhetnek e szövegek: az olvasó lesz az, aki a tananyagokat elolvasva a benünk rejelő módszereket, eljárásokat megtörténtté teszi, végrehajtja az imaginálás aktausa által. A könyv részéről ez egészen kényelmetlen, inkorrekt processzus. Miután a kötet végére illesztett tananyagokon is átrágja magát a nyájas olvasó, és visszatér a *Házsongárd LIVE*-hoz, némileg talán más fénytörésben mutatkozik meg számára a kötet első fele és egésze is. Hátborzongató érzés, hogy erotika és kollaboráció, vágó, vallomás és vallatás nem is olyan távoli tövekről fakadnak.

TCzJ: A versolvasás mint voyeurizmus?

KT: A vágy szövegesítése, szövegesülése, az erotikus és retorikus egyesülése. Így pedig az „igazság” kimondása, azaz bevallása helyett az „örökös célzás”, célozgatás, a sejtetve mondás az erotika birodalmába utalja magát.

TCzJ: Kényelmetlen, írod, inkorrekt a kötet részéről. Nem lehetséges, hogy egyszerűen attól válik kényelmetlenné és ezáltal valódi lírai eseménnyé az olvasó helyzete, hogy az emberben eredendően működő inkorrektiségre, „nagyon kétes emberi reakciókra”, ahogy az imént te magad nevezted, de legalábbis zavarba ejtő működésekre hívod fel a figyelmet? Kiemelkednek a kötet holt alakjai közül a tragikus halált halt nők: Hervay, Cs. Gyimesi, Jancsó Noémi. Cs. Gyimesi Éva öngyilkosságát úgy írod meg, mintha mellette állnának a hídon, vagy mögötte, míg ő vár a Szamoson lezúduló tárgyak „szabad elvonulására”. Sokáig, nagyon sokáig nézzük őt, tétlenül. Jancsó Noémi elgázolt, fölborult kerékpárjának pörgő kerekeiről napokig nem tudjuk levenni a szemünket, „napokig pulzál az árokba repült lámpa”. Szinte nincs olyan ember, aki ne mentegetőzött volna valaha azzal: „egyszerűen nem tudtam máshova nézni”; „képtelen voltam levenni róla a szemem”. Nagyon is szeretjük elfelejteni, hogy tragédiák közelében legtöbbször így működünk, ez a zsigeri...

KT: Észrevetted, hogy bizonyos emberekre ténylegesen igaz a közhely: „nem kerülheti el a sorsát”? Vagyis személyiségének alapvető része a tragikus potenciál, ami szinte bármikor kibomolhat. Önsorsrontás? Nem hiszem. Az emlékezetes pillanatok létrehozásának nagy képessége? Az utókor szempontjából így is értelmezhető.

Nekünk mohó a szemünk, odaégett a nyelvünk: egyszerre kíváncsiak vagyunk, és irtózzunk, aztán pedig ígéretesen bölcsekedünk. Az *Utolsó nap* című versében Szócs Petra ezt az „oszcilláló” emberi és olvasói pozíciót roppant találékonyan írja le („Fogták a kezét, pedig nem akarta. / Valaki azt mondta, hallgassanak népzénét. / Győzködtek egymást, hogy csak beteg, / és közben fészülködtek.”) Hervay urnája pedig nem lel nyugalmat a házsongárdi hármassírban a gyermeke és a volt férje (Szilágyi Attila és Szilágyi Domokos) mellett. Vajon Szilágyi Domokos mellett nyugszik-e a „rosszabbik része”, Balogh Ferenc? Balogh Ferenc néven jegyez néhány kompromittáló ügynökjelentést – ez persze végtelenül nehéz, bonyolult és komplikált ügy. Azt hiszem, a *Balogh Ferenc és Szilágyi Domokos utazása 2019-ben a kolozsvári elkerülőn* című zaklatott, skizofrén vers volt a fordulópont, ami után nem tehettem meg, hogy nem vetem magam alá a tananyagok megírásának. Tartoztam ezzel Szilágyi Domokosnak.

TCzJ: A megírással vagy a megértéssel?

KT: Is-is. A megírás tizenhárom évet jelentett. A megjelenést követően leírtam a *Házsongárd LIVE*-ot is kézzel, szokásom szerint. Az a procedúra talán a megértéshez is hozzátett valamit.

TCzJ: Mesélj erről, kérlek.

KT: A versek címek, írásjelek, szöveghatárok nélkül, folyamatosan kapcsolódnak össze, lapszéltől lapszélig, apró kilengésekkel, egy kissé domború és középen enyhén hajtott, nagy méretű lapon, így valóban finom lejtők és emelkedők figyelhetők meg rajta. Érdekes, ahogyan a lapra rótt sorok kapaszkodnak, kaptatnak, majd átbuknak, megfutnak, tulajdonképpen másik vízgyűjtő területre, vagyis tintagyűjtő területre érkeznek. Miközben a „kép” tartalmazza a könyv valamennyi szövegét, a versek vers mivoltukban alig fölismerhetők: szinte olvashatatlanok, de szinte olvashatók. Ráadásul a lapnak és ezáltal a képnek, akárcsak az éremnek, van egy másik oldala is, amit csak az láthat, aki megfordítja. A lap hátoldalára másoltam fel a Szeku esti iskolájának ciklusát. Azért jobban meg kell dolgozni. Különben elől és hátul is üveg fedi az írásképet, a keretét pedig Patai Évával, az ismert debreceni képkeretezővel választottam ki: ő javasolta a fejfákra emlékeztető barna, faeres, puritán keretet, ami beszédes, hallgatólag és rejtélyes egyszerre. Minden nap este tíz és tizenegy óra között történt a másolás; ha egy szó közepén csörgött a tizenegy órát jelző telefonhang, az adott szó közepén kellett abbahagyni az írást, és másnap a szó közepéről kellett nekiveselkedni – ez fontos volt. Ha minden igaz, hamarosan a Bulgakov kávéházban lel otthonra a kép, vagyis maga is a (kolozsvári) tér része lesz.

TCzJ: Szó szerint leróttad tehát a tartozásod, a hálád és a vállalásod Kolozsvár felé.

KT: Szó szerint. De csak szó szerint. ■ ■ ■

Korpa Tamás 1987-ben született Szendrőben. Gérecz Attila- és Sziveri János-díjas költő, irodalomtörténész. 2017 és 2020 között a Fiatal Írók Szövetsége társelnökéként tevékenykedett. Verseskötetei: *Egy híd térfogatáról* (FISZ, 20013); *Inszomnia* (Kalligram, 2016); *A lombhullásról egy júliusi tölgygel* (Kalligram, 2021); *Házsongárd LIVE* (Erdélyi Híradó–Kalligram, 2022). A Janovics nevű gőzhajóval gyakran kiköt Kolozsváron.

Tóth-Czifra Júlia a Kalligram Kiadó szerkesztője. Jelenleg a PIM Oláh János szerkesztői ösztöndíjában részesül.